

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Rikkeen hyvitysmenettely - vaikuttavuutta vankilan kurinpitoon?

Tiikkainen, Marko

2017 Laurea

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Laurea-ammattikorkeakoulu

Rikkeen hyvitysmenettely - vaikuttavuutta vankilan kurinpitoon?

Marko Tiikkainen
Rikosseuraamusalan ko.
Opinnäytetyö
Helmikuu, 2017

Marko Tiikkainen

Rikkeen hyvitysmenettely - vaikuttavuutta vankilan kurinpitoon?

Vuosi 2017 Sivumäärä 74

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli kerätä tietoa vankien suhtautumisesta yksinäisyysrangaistuksiin, sekä tarjota kehittämisehdotuksia mahdollisesti vaikuttavampaan kurinpidon seuraamukseen. Vaihtoehtoisessa seuraamuksessa huomioidaan vankilan kuri ja järjestys, mutta myös vangin kuntoutumisen myönteinen kehittyminen. Opinnäytetyö toteutettiin Sukevan vankilassa projektiluonteisesti laadullisen tutkimuksen menetelmin. Työssä selvitettiin vankilassa annattavia kurinpitoseuraamuksia ja erityisesti yksinäisyysrangaistuksen tehoa ja vaikuttavuutta vangin käyttäytymiseen. Tutkimuksen teoriaosuudessa käsitellään ihmisen hyvinvointia ja terveyttä, yksinäisyyden yleisiä vaikutuksia, sekä esitellään olemassa olevat kurinpidon seuraamukset. Yhdeltätoista vangilta kysyttiin haastattelussa heidän kokemuksiaan muun muassa rikkomusten syistä, yksinäisyyden vaikutuksesta hyvinvointiin ja terveyteen, ennaltaehkäisevyydestä rikkomuksiin, sekä vaikutusta tulevaisuuteen ja vankeusrangaistuksen suorittamiseen. Tässä tutkimuksessa oli mukana myös vankilan toverikunta. Opinnäytetyössä esitellään lieville rikkomuksille vaihtoehtoinen seuraamusmalli, ns. rikkeen hyvitysmenettely. Tutkimuksessa vangeille ja henkilökunnalle annettiin myös mahdollisuus kommentoida ja arvioida uutta vaihtoehtoista seuraamusmallia.

Tutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että nykyisin käytössä olevien yksinäisyysrangaistusten teho ja vaikuttavuus ovat kyseenalaisia. Yksinäisyysrangaistus on ennemminkin luomassa lisää negatiivista käyttäytymistä yksinäisyysrangaistusten kohteeksi joutuvilla vangeilla, kuin olisi heitä siitä nostamassa rikkeettömään tuomion suorittamiseen. Tulokset myös vahvistavat vankilassa hiljaisena tietona vallitsevaa käsitystä yksinäisyysrangaistuksen vaikuttamattomuudesta. Opinnäytetyön perusteella kurinpidon seuraamusten tarkastelu on tarpeellista. Kurinpidon seuraamuksilla voi olla hyvin merkittävä rooli vangin kuntoutumisen mahdollisuuksiin vankilassa. Tutkimustulokset antavat myös tietoa siitä, mihin ja miten seuraamuksia kannattaa kohdentaa ja kuinka kurinpidolla on suuriakin yksilökohtaisia eroja. Tutkimustulokset auttavat näkemään sen, missä maailmassa vangit elävät ja kuinka suoraviivainen, ja yksilöllisyyden huomioimaton järjestelmä voi ajaa vankia aina vain holtittomampaan käyttäytymiseen.

Marko Tiikkainen

A procedure for the settlement of a violation - effectiveness for disciplinary measures in prison?

Year	2017	Pages	74
------	------	-------	----

The aim of this thesis was to gather information about the perceptions of prisoners on solitary confinement as well as to provide development suggestions for a potentially more effective disciplinary sanction. The provided alternative to the sanctions takes into account, on one hand, order and discipline in the prison and, on the other, positive development in prisoner rehabilitation. The study was carried out in Sukeva Prison as a project using qualitative research methods. The thesis examines the disciplinary sanctions imposed in prison with particular interest in determining the efficiency and effectiveness of solitary confinement on the behaviour of inmates. The theoretical section of this study is concerned with human health and well-being, general effects of solitude and presents the various disciplinary sanctions available. Eleven prisoners were asked about their experiences of solitary confinement, which included the reasons for their offences; the effects of solitude on health and well-being, the influence it has on preventing offences, and its impact on the continuing custodial sentence and the future. The prison fellowship was also included in this study. The thesis presents an alternative sanctions model for moderate violations by inmates, a so-called procedure for the settlement of a violation. In this study, the prisoners and staff were also given an opportunity to comment on and evaluate the new, alternative sanctions model.

The results of this study indicated that the effectiveness of the currently imposed solitary confinement measures are questionable. In fact, solitary confinement was more likely to increase negative behaviour among the prisoners subject to the sanction than aid them in serving their sentence without committing violations. The findings also reinforced the conception of the inefficacy of solitary confinement as a disciplinary sanction, which is tacit knowledge in the prison community. Based on this thesis, it was found that there is a need to re-examine the disciplinary sanctions. Disciplinary sanctions also might play a highly significant role in the rehabilitation of inmates in prison. The research findings also provided information on which sanctions should be focused on and how they should be implemented. In addition, it was observed that there are substantial differences in discipline on an individual level. Lastly, the findings helped to perceive the world that the prisoners inhabit and how a system that does not pay attention to individual differences might push an inmate deeper into increasingly reckless behaviour.

Keywords: Discipline in prison, solitary confinement, the prison disciplinary system

Sisällys

1	Johdanto.....	7
2	Rikosseuraamuslaitoksen strategia ja vankilan kurinpidon perusteet	8
2.1	Vankilan kurinpito.....	9
2.1.1	Järjestysrikkomukset ja kurinpito.....	10
2.1.2	Vankilarikkomukset ja ilmoitusmenettely	11
2.1.3	Vangin kuuleminen	12
2.2	Vankilan kurinpitoseuraamukset	13
2.2.1	Varoitus	13
2.2.2	Oikeuksien menetys.....	13
2.2.3	Yksinäisyysrangaistus	14
2.2.4	Ehdollinen kurinpitorangeistus.....	14
2.2.5	Kurinpitorangeistuksen mittaaminen	15
3	Opinnäytetyön tietoperustaa ja keskeiset käsitteet.....	15
3.1	Ihminen vankeudessa	15
3.1.1	Vankeus	16
3.1.2	Vankien mielenterveys	17
3.1.3	Mielenterveys, yksinäisyys ja ihmisen hyvinvointi.....	19
3.2	Kriminaalipolitiikka	20
3.3	Rankaisu	21
3.3.1	Rangaistuksen tarkoitus ja tavoite	22
3.3.2	Rangaistus-, sovitus ja preventioteoriat	23
3.3.3	Sovitusteoria	23
3.3.4	Preventioteoria	24
3.3.5	Restoratiivinen oikeus.....	24
4	Opinnäytetyön kehittämissympäristö.....	26
4.1	Sukevan vankila tutkimuspaikkana.....	27
4.2	Sukevan vankilan henkilöstö ja toiminnot	27
4.3	Vankilan kurinpidon historiaa	28
4.4	Sukevan vankilan yksinäisyysrangaistukset	29
4.5	Vankilan toverikunta.....	30
5	Opinnäytetyön toteutus.....	30
5.1	Tavoite ja tarkoitus.....	31
5.2	Tutkimusmenetelmät	31
5.3	Vankien ja vankilan toverikunnan haastattelut	32
6	Tulokset.....	33
6.1	Vankien kokemuksia vankilan kurinpidosta ja siitä saaduista tuomiosta	33
6.2	Vankien näkemyksiä rikkomusten syistä	36

6.3	Vankien kokemuksia kurinpidon merkityksestä vankeuden suorittamiseen ja tulevaisuuteen	38
6.4	Vankiyhteisön suhtautuminen yksinäisyysrangaistuksen saaneeseen vankitoveriin	40
6.5	Yksinäisyysrangaistuksen vaikutukset vangin näkökulmasta	41
6.6	Vankien ajatuksia kurinpitorangeistusten kehittämiseksi ja vaikuttavuuden lisäämiseksi.....	43
6.7	Toverikunnan näkemykset vankilan kurinpidosta.....	46
7	Johtopäätöksiä	47
7.1	Rikkeen hyvitysmenettelyn esittely.....	50
7.2	Rikkeenhyvitysmenettelyn ohjaajan tehtävät ja tarkoitus	52
7.3	Rikkeenhyvitysmenettelyn arviointi	53
7.4	Henkilökunnan näkemykset rikkeenhyvitysmenettelystä	54
7.5	Vankien ja toverikunnan näkemykset rikkeenhyvitysmenettelystä	55
7.6	Kokemuksia rikkeenhyvitysmenettelyn mukaisesta toiminnasta.....	57
7.7	Sovittelutilaisuus	58
	7.7.1 Huomioita sovittelutilaisuudesta	58
8	Ammatillinen pohdinta.....	59
8.1	Tutkimuksen eettisyyden ja luotettavuuden pohdintaa.....	60
8.2	Tutkimuksen hyödyllisyys ja kehittämissuhteet	61
	Lähteet	63
	Kuviot.....	65
	Liitteet.....	67

1 Johdanto

Opinnäytetyössäni tutkin vankilan kurinpitoa keskittyen kurinpidosta saatavien rangaistusten kehittämiseen ja uuden lievempien rikkomusten seuraamusmallin mallintamiseen. Opinnäytetyö on toiminnallinen kehittämisprojekti, jossa allekirjoittaneen tutkimus ja siitä saatava tieto ovat seuraamusmallin kehittämisen keskiössä. Opinnäytetyön pohjana käytän omaa visiota- ni vaikuttavammasta seuraamuksesta, jota kehitetään edelleen. Opinnäytetyössä vangit ja henkilökunta pääsevät arvioimaan luotua uutta vaihtoehtoista seuraamusmallia. Arvioinnilla on tarkoitus saada käsitys mallin mahdollisesta toimivuudesta rikkomuksiin syyllistyneiden vankien tukemiseksi. Kehittämisprojektin tarkoitus on antaa tietoa kurinpidosta vangin näkökulmasta, sen vaikuttavuudesta, sekä siitä, tukeeko nykyinen kurinpitojärjestelmä rikosseuraamuslaitoksen strategisia linjauksia. Tutkimuksessa selvitetään, kuinka yksinäisyysrangaistus vaikuttaa vankiin ja saavutetaanko sillä haettua hyötyä kurinpidon näkökulmasta, ottaen huomioon myös vangin muutoksen ja vastuunkantamisen. Tutkimuksellisenä kysymyksenä voidaan pitää; miksi osa vangeista joutuu toistamiseen kurinpitotoimien kohteeksi ja mikä taas auttaisi vankia suorittamaan tuomion hyvin ja nuhteettomasti.

Tämä opinnäytetyö on kehittämisprojekti, jossa toimintaosion apuna käytetään vankien haastattelusta saatua tietoa. Vangit saivat vastatakseni yksitoista kysymystä, jotka purettiin kuu- teen eri teemaan. Tähän työhön on otettu mukaan myös vankilan toverikunta, joka sai tehtäväkseen vastata samoihin kysymyksiin, kuin yksilöhaastatteluunkin osallistuneet vangit. Toverikunnan mukaan ottamisella halusin selvittää, poikkeako ryhmässä tuotettu tieto yksilöhaastattelutiedosta ja onko mahdollisella hierarkiatasolla merkitystä vastauksiin.

Valitsin tämän kehittämisalueen opinnäytetyökseni voidakseni mallintaa uutta seuraamusmal- lia ja saadakseni lisätietoa ja käytännön kokemusta seuraamuksen edelleen kehittämiseen.

Tutkimuksen aiheena kurinpidon kehittäminen on mielenkiintoinen. Vankilan toimintamallit ja kuntouttavaan työhön sisältyneet kurssit, sekä muu rikoksettomaan elämään tähtäävä tuki- toiminta on kehittynyt isoin harppauksin vuosien aikana. Kuitenkin kurinpitoon liittyvä kehit- täminen on pysynyt osittain marginaalissa, tai sen kehittäminen on kohdistunut fyysisesti itse eristystiloihin, tai annettujen yksinäisyysvuorokausien määrään. Kehittämistoiminnassa ei ole niinkään kiinnitetty huomiota siihen, vaikuttaako vangille annettava yksinäisyysrangaistus sii- hen mihin pyritään, eli vangin käyttäytymisen muuttumiseen, vai lisääkö nykyinen kurinpidon käytäntö mahdollisesti katkeruutta, joka tulee näkyväksi muodossa tai toisessa vangin elämäs- sä.

Opinnäytetyön lopputuloksena on seuraamusmalliesitys, jota on arvioitu niin henkilökunnan kuin vankien taholta. Tässä opinnäytetyössä tehdään matka vankilassa vaikeuksia kohdanneen vangin elämään. Opinnäytetyön suorituspaikkana oli Sukevan vankila.

2 Rikosseuraamuslaitoksen strategia ja vankilan kurinpidon perusteet

Rikosseuraamuslaitoksen strategiassa, joka ulottuu vuoteen 2020 asti, määritellään laajasti rikosseuraamusalan tulevaisuutta ja kehittämisalueita. Kehittämisessä lähdetään hakemaan enemmän vaikuttavuutta ja tehokkuutta yhä tiukentuvilla resursseilla. Valtion taloustilanteen käydessä yhä haastavammaksi, näkyy tämä myös rikosseuraamuslaitoksen tulevaisuuden visioinnissa ja strategioissa. (Rikosseuraamuslaitos 2011a.)

Tulevaisuudessa kiinnitetään entistä enemmän huomioita alan kokonaisuuteen, ja joka osaluokkaan rikosseuraamuslaitoksen toimijoissa. Yhteistyötä kehitetään ja syvennetään muiden toimijoiden, kuten kolmannen sektorin kanssa entistä tiiviimmäksi ja vuorovaikutteisemmäksi. Rikosseuraamuslaitoksen tärkein ja erityisin tehtävä on pyrkiä vähentämään uusintarikollisuutta. Tämän tavoitteen toteutuminen vaatii yhteistyön tiivistämistä ja terävöittämistä niin muiden turvallisuusorganisaatioiden kanssa, kuin myös vapautuvien vankien kanssa työskentelevien tahojen kanssa. (Rikosseuraamuslaitos 2011a.)

Rikosseuraamuslaitoksen arvoja ovat ihmisarvon kunnioittaminen, oikeudenmukaisuus, turvallisuus ja usko ihmisen mahdollisuuksiin muuttua ja kasvaa. Strategian mukaan arvojen tulee näkyä rikosseuraamuslaitoksen kaikessa toiminnassa ja suhtautumisessa niin työtovereihin kuin asiakkaisiin. Arvojen tulee näkyä siinä, että rangaistusten täytäntöönpano pyrkii tukemaan tuomitun yksilöllistä kasvua ja kehitystä, sekä tukemaan tuomittua rikoksettomaan elämään. (Rikosseuraamuslaitos 2011a.)

Rikosseuraamuslaitoksen strategiassa huomioidaan myös entistä enemmän tuomittujen terveys-, työ-, ja toimintakyvyn tilanne. Rikosseuraamusasiakkaat muodostuvat yhteiskunnan marginaalisesta huono-osaisten ihmisten ryhmästä, joiden sosiaalinen asema, työura sekä terveydellinen tilanne ovat muuta väestöä selkeästi heikommat. Rikosseuraamusasiakkaiden päihdeongelmat ja mielenterveyden häiriöt ovat myös hyvin yleisiä. Toiminnassa on entistä enemmän kiinnitettävä huomiota kuntouttamiseen ja hoidon arviointiin. (Rikosseuraamuslaitos 2011a.)

Strategian lähtökohdaksi on kehitettävä tuomittujen valmiuksia sijoittua yhteiskuntaan ja rikoksettomaan elämäntapaan. Toimintojen kehittämisen johtajuus on rikoksettomaan yhteiskuntaan kiinnittymisen edistäminen. Rangaistusten täytäntöönpanossa kiinnitetään entistä enemmän huomiota yksilölliseen rangaistusajan suunnitteluun ja ottamalla entistä enemmän huomioon yksilön omat tarpeet ja tilanne. Strategian mukaan tuomitun omaa toimijuutta vahvistetaan ja muutosmotivaatioita tuetaan. Strategiassa kiinnitetään myös vahvasti huomiota tuomitun pitkäjänteiseen tukemiseen. Tämä edellyttää kaikkien organisaatioiden toiminnan tiivistämistä, sekä myös uusien toimintamallien hakemista ja luomista. Eri toimijoiden verkostoitumista lisätään ja palveluiden järjestämistä tarkastellaan. Tulevaisuudessa kiinnite-

tään myös rikosseuraamusten tutkimukseen ja niistä saatuihin tuloksiin entistä enemmän huomioita. Myös perheeseen ja lapsiin liittyvä työ saa enemmän painoarvoa ja tätä vahvistetaan. Erityisesti lapsityöhön kiinnitetään huomiota. (Rikosseuraamuslaitos 2011a.)

Rikosseuraamuslaitoksen strategian mukaisesti tulee toimintoja ja omaa ydinosaamista kehittää edelleen vahvemmaksi ja vaikuttavammaksi. Rangaistusaikaisiin rikoksiin ja rikkomuksiin puututaan voimakkaasti, sekä ylläpidetään tehokasta päihdevalvontaa ja testausta. Suljettujen laitosten rooli enemmän valmentavina yksiköinä korostuu tulevaisuudessa. Vankeusrangaistuksen sisältöön tulee enemmän avoseuraamuksiin valmentavia elementtejä. Strategian mukaisesti vangin omaa vastuuta ja kontrollia itsestä lisätään. Vangin vapautumisen vaiheistukseen kiinnitetään huomiota ja vanki voi omalla toiminnallaan vaikuttaa rangaistuksen etenemiseen, sekä vapautumisaskelten pituuteen. Asteittaisella vapautumisella hallitaan tuomitun integroitumista yhteiskuntaan ja rikoksettomaan elämään. Strategian tavoitteena rikosseuraamuslaitoksella on kantaa oma vahva vastuunsa turvallisen yhteiskunnan luomisessa, jossa heikompiosaisista pidetään vahvasti ja hallitusti huolta, unohtamatta rangaistusten perimmäistä tarkoitusta yhteiskunnan järjestyksen ylläpitäjänä ja rikosten ennaltaehkäisijänä. (Rikosseuraamuslaitos 2011a.)

2.1 Vankilan kurinpito

Kuri tarkoittaa Suomen sanakirjassa jonkun tietyn ryhmän haluttua tilaa, jota ylläpidetään jatkuvalla valvonnalla ja tarvittaessa rangaistuksella. Kuri on annettujen velvollisuuksien ja määräysten täyttymistä halutulla tavalla. Kuriin liittyviä termejä ovat kuuliaisuus, komento, järjestys ja tottelevaisuus. Kurinpito taas tarkoittaa halutun kurin ylläpitämistä erilaisin keinoin. Kurinpito on hallintoviranomaisen menettelytapa, jolla pidetään yllä tarpeellista järjestystä sekä velvollisuuksien täyttymistä. Kurinpitoon liittyy valta määrätä sääntöjen rikkomisesta erityinen kurinpitörangaistus. (Kärkkäinen & Flytström 2012: 10-11.)

Kurilla on vankilassa erityinen merkitys. Kurilla pidetään yllä yleistä vankilan turvallisuutta ja järjestystä. Michael Foucault(2000) toteaaakin, että ”Vankilan tulee olla täydellinen kurinpito-koneisto monessakin mielessä. Sen on huolehdittava yksilöstä kaikinpuolisesti eli pidettävä huolta vangin ruumiillisesta koulumisesta, työkyvystä, jokapäiväisestä käyttäytymisestä, moraalisesta asennoitumisesta sekä taipumuksista. Vankila on yleiskurinpidollinen laitos. Vankilakurin on oltava luonteeltaan taukoamatonta.” Hyvällä kurilla on suuri merkitys yksilötason turvallisuuden kokemiselle. Kurinpidon on oltava samalla riittävän ankaraa mutta samalla oikeudenmukaista, kohtuullista ja riittävää. Kurinpito ei voi myöskään olla mielivaltaista vaan sen on perustuttava lakiin ja asetuksiin. (Kärkkäinen & Flytström 2012: 10-11.)

Vankilassa turvallisuudesta huolehtivat valvontaviranomaiset, jotka takaavat vankilan yleisen turvallisuuden sekä yksilötason turvallisen rangaistuksen suorittamisen. Valvonta vastaa myös

laitoksen päihteettömyydestä, sekä karkaamisten ja luvattomien poistumisien estämisestä. Vankilan turvallisuus koostuu useasta osa-alueesta. Turvallisuutta ylläpidetään välittömällä ja välillisellä valvonnalla, joka tarkoittaa erilaisia teknisiä valvontavälineitä, sekä ammattitaitoisen henkilökunnan valvontatoimintaa. Valvonnan ja erilaisten laitosturvallisuutta lisäävien ratkaisujen yksi tärkeä tehtävä on myös estää uusien rikosten tekeminen. Täytäntöönpanon tavoitteena on myös estää vankeusaikainen rikosten tekeminen. (Kärkkäinen & Flytström 2012: 10-11.)

Rangaistuksen suorittaminen on vankilassa ennalta suunniteltua ja tavoitteellista (VL 4 luku 6§). Suunnitelmallinen rangaistuksen suorittaminen vaatii toteutuakseen turvalliset ja vakaat olosuhteet. Turvallisuusriskit vankien välillä sekä henkilökuntaa kohtaan minimoidaan. Vankeuslain 15 luvun 2§ edellytetään vangilta hyvää ja asiallista käyttäytymistä niin muita vankeja kuin henkilökuntaa kohtaan. Mikäli vanki rikkoo järjestyssääntöjä, poistumisehtoja, tai tekee muita rikkomuksia, voidaan hänelle määrätä kurinpitorangaistus. Vakavista rikoksista kuten pahoinpitelyistä ja huumausainerikoksista tehdään aina rikosilmoitus poliisille. Vakavissa rikoksissa rikoksen vakavuuden määrittely on käytännössä vankilan henkilökunnalla. Rikosseuraamuslaitoksen on kuitenkin määriteltävä ne rikokset, jotka tulee siirtää oikeuskäsittelyyn. Vanki voidaan myös asuttaa erilleen muista, mikäli se on turvallisuuden kannalta välttämätöntä. (Kärkkäinen & Flytström 2012: 10-11.)

2.1.1 Järjestysrikkomukset ja kurinpito

Vangille voidaan vankeuslain 15- luvun 3 § mukaan määrätä kurinpitorangaistus, mikäli vanki syyllistyy vankeusaikana järjestysrikkomukseen. Järjestysrikkomukset määritellään vankeuslaissa seuraavasti:

Vangille voidaan määrätä kurinpitorangaistus, jos vanki syyllistyy järjestysrikkomukseen. Järjestysrikkomuksia ovat:

- 1) syyllistyminen vankilassa tai muutoin Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen valvonnan alaisena rikokseen, josta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa;
- 2) luvaton poistuminen avolaitoksesta tai terveydenhuollon laitoksesta;
- 3) tämän lain tai sen nojalla annetun valtioneuvoston asetuksen taikka niitä tämentävän Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön määräyksen rikkominen;

- 4) 1 §:ssä tarkoitetun vankilan järjestyssäännön rikkominen edellyttäen, että järjestyssäännössä on nimenomaisesti mainittu kyseisestä rikkomuksesta voivan seurata kurinpitorangeistus;
- 5) 8 luvun 6 tai 9 §:ssä tarkoitetulle luvulle tai sijoitukselle tai 12 luvun 6 a, 9 tai 9 a §:ssä tarkoitetulle luvulle taikka 14 luvussa tarkoitetulle poistumisluvulle asetettujen ehtojen rikkominen; (10.4.2015/393)
- 6) Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen toimivaltansa rajoissa vankilan järjestyksen tai turvallisuuden ylläpitämiseksi antaman kehotuksen tai käskyn noudattamatta jättäminen.

Rikoksesta, josta vankilan johtaja on tehnyt ilmoituksen poliisille, ei saa määrätä kurinpitorangeistusta.

Järjestysrikkomus voi tapahtua joko vankilassa ja sen alueella tai rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen valvonnan alaisena esimerkiksi saatetulla poistumisluvalla. Järjestysrikkomukseksi luetaan myös valvomattoman poistumis-, siviilityö-, sekä toimintaan vankilan ulkopuolella osallistumisluvan rikkominen. Näistä rikkomuksista voidaan siis myös määrätä kurinpitorangeistus. (Moilanen 2012: 6.)

Ilmoituksen tekemisen jälkeen ja johtajan tai turvallisuudesta vastaavan virkamiehen päätöksellä ilmoitettu rikkomus menee kurinpitokäsittelyyn. Vankeuslaki oikeuttaa määräämään vangille kurinpidollisen rangaistuksen, jos vanki on syyllistynyt vankilan järjestyssäännön vastaiseen rikkomukseen ja joka rikkomus on tutkittu ja toteen näytetty asianmukaisia ja säädettyjä menettelytapoja noudattaen. Mikäli vanki kuitenkin on tehnyt rikkomuksen, josta voidaan määrätä muu kuin sakkorangeistus on asia siirrettävä poliisille ja näin ollen kurinpitorangeistusta ei voida määrätä. (Vankeuslaki 2005, 15:3§; Rikoslaki 1996, 2:13§.) Kurinpitorangeistuksesta tai asian siirtämisestä poliisille päättää aina vankilan johtaja tai hänen sijaisensa.

2.1.2 Vankilarikkomukset ja ilmoitusmenettely

Vankilassa kurinpitoprosessi alkaa aina rikkomusilmoituksen tekemisestä. Laadittu ilmoitus on ensimmäinen virallinen asiakirja, joka käsittelee vangin rikkomusta vankilassa. Ilmoitus tehdään vankitietojärjestelmän (VATI) ilmoituksen kirjaamis pohjalle, josta se tulostetaan ja toimitetaan laatijan allekirjoituksella varustettuna turvallisuudesta vastaavalle virkamiehelle. VATI on keskeinen vankilan työkalu, johon on kirjattu kaikki vankeja koskeva tieto ja informaatio. Kurinpitoon ja rangaistuksiin liittyvä tieto on myös kirjattu ja tallennettu kyseiseen järjestelmään. Kaikki ilmoitukset eivät kuitenkaan päädy kurinpitoon vaan ilmoitus voi olla

myös muuta henkilökuntaa informoiva. Ilmoitus laaditaan kuitenkin vain hieman vakavammasta poikkeavuudesta. Informatiivinen ilmoitus voidaan huomioida laitoksen muussa toiminnassa sekä turvallisuuden ennakoinnissa. Jokainen ilmoitus tulee kuitenkin päättää joko kurinpitoon tai ei seuraamukseen. Ilmoitusten tekemisessä tulee muistaa, että ne ovat julkisuusperiaatteen mukaisesti julkisia, ellei laissa ole toisin määrätty. (Kärkkäinen & Flytström 2012: 12, 25.)

Virkamiehen tekemästä ilmoituksessa tulee olla tiedot ilmoituksen tekijästä, tapahtumasta ja ajankohdasta sekä paikasta. Ilmoituksessa tulee ilmetä myös selostus tapahtuneesta rikkomuksesta, sekä paikalla olevista muista henkilöistä ja virkamiehistä. Ilmoitukseen pitää kirjoittaa myös tapahtuman johdosta aiheutuneet toimenpiteet. Ilmoituksen tekemisessä tulee käyttää hallintolain tarkoittamaa hyvää ja selkeää Suomen kieltä. Ilmoitus ei saa sisältää vankilan slangia tai muuten huonoa tai epäselvää kieltä. (Kärkkäinen & Flytström 2012: 26.)

2.1.3 Vangin kuuleminen

Rikoksesta tuomittujen vankien oikeuksiin kuuluu, että kaikissa vankia koskevissa asioissa pitää kuulla myös asianosaista vankia. Vankilassa näitä asioita on mm. vangin asumiseen, sijoittamiseen sekä kurinpitoon liittyvät asiat. Vankeuslain 7§ määrittelee vangin kuulemisen seuraavasti:

”Vankia on kuultava asumista, vankilaan ja toimintaan sijoittamista, kurinpitoa sekä muuta häntä koskevaa päätöstä tehtäessä noudattaen, mitä hallintolain (434/2003) 34 §:ssä säädetään.”

Hallintolain 34§ määrittelee kuulemisen seuraavasti:

Asianosaiselle on ennen asian ratkaisemista varattava tilaisuus lausua mielipiteensä asiasta sekä antaa selityksensä sellaisista vaatimuksista ja selvityksistä, jotka saattavat vaikuttaa asian ratkaisuun.

Asian saa ratkaista asianosaista kuulematta, jos:

- 1) vaatimus jätetään tutkimatta tai hylätään heti perusteettomana;
- 2) asia koskee palvelussuhteeseen tai vapaaehtoiseen koulutukseen ottamista;
- 3) asia koskee hakijan ominaisuuksien arviointiin perustuvan edun myöntämistä;
- 4) kuuleminen saattaa vaarantaa päätöksen tarkoituksen toteutumisen tai kuulemisesta aiheutuva asian käsittelyn viivästyminen aiheuttaa huomattavaa haittaa ihmisten terveydelle, yleiselle turvallisuudelle taikka ympäristölle; tai
- 5) hyväksytään vaatimus, joka ei koske toista asianosaista tai kuuleminen on muusta syystä ilmeisen tarpeetonta.

Vankilassa ilmoituksen tekoa seuraa kuulemistilaisuus jossa vanki voi kertoa oman näkemyksensä ilmoituksen kohteena olevasta tapahtumasta tai teosta. Kuulemista ei kuitenkaan tarvitse järjestää kaikista, esimerkiksi informatiivisista ilmoituksista, vaikka se kohdistuisikin johonkin tiettyyn vankiin. Kuuleminen tulee kyseeseen, kun käsittelyssä on kurinpidonalainen asia ja josta voi olla tulossa kurinpidollisia seuraamuksia.

Vangin kuuleminen tapahtuu siten, että rikosseuraamusesimies lukee hänestä tehdyn ilmoituksen, jonka jälkeen vanki kertoo asiasta oman näkemyksen. Vangin näkemys asioiden kuluksista kirjataan ylös jonka jälkeen todistajan, joko rikosseuraamusesimiehen tai muun henkilökuntaan kuuluvan läsnä ollessa vanki allekirjoittaa asiakirjan tiedoksi saatetuksi. (Kärkkäinen & Flytström 2012: 27.)

2.2 Vankilan kurinpitoseuraamukset

Vangille mahdollisesti määrättävät kurinpitoseuraamukset määritellään vankeuslain 15 luvun 4 §:ssä. Lain mukaan vangille voidaan määrätä rangaistuksena varoitus, oikeuksien menetys, ja yksinäisyysrangaistus. Vangille voidaan antaa myös muistutus, jota vankeuslaissa ei määritellä rangaistukseksi. Vankilan johtaja voi antaa muistutuksen, jos hän katsoo sen olevan riittävän tekoon suhteutettuna. Muistutus ei ole lain määrittelemä seuraamus, joten siihen ei myöskään ole muutoksenhakuoikeutta (Moilanen 2012: 19). Vankilan yhtenäisten käytänteiden ja kurinpitolinjan ylläpitämiseksi on tärkeää käyttää vain seuraavaksi esiteltyjä seuraamuksia.

2.2.1 Varoitus

Vankeuslain 15 luvun 4§:n mukaan rikkomuksen tehneelle vangille voidaan antaa varoitus. Varoitus on lievin laissa määritelty kurinpitoseuraamus. Varoituksen tarkoituksena on antaa vangille mahdollisuus korjata käyttäytymistään ennen siirtymistä raskaimpia rangaistuksia. Varoitus pannaan täytäntöön samoin kuin muutkin seuraamukset. Päätös julistetaan vangille ja vanki saa päätöksestä asiakirjaotteen sekä muutoksenhakuohjeet. (Moilanen 2012: 20.)

Varoitukseen kurinpitokeinona päädytään hyvin lievissä rikkomuksissa, kuten omaisuuden hallintaan tai käyttäytymiseen liittyvissä lievissä tapahtumissa (Rikosseuraamuslaitos 2014d).

2.2.2 Oikeuksien menetys

Vangille voidaan määrätä myös kurinpitoseuraamuksena oikeuksien menetys määrääjäksi. Oikeuksien menetyksestä mainitaan vankeuslain 15 luvun 4 §:n 1 momentin toisessa kohdassa. Oikeuksien menettäminen voi liittyä ostopien ja rahankäytön rajoittamiseen, vapaa-ajan toimintoihin tai omaisuuden hallussapidon rajoittamiseen. Oikeuksien menetys on aina määräaikainen ja se voi enimmillään olla 30 vrk. (Moilanen 2012: 21.)

Vapaa-ajan toimintaan osallistumisen rajoittaminen ei saa koskea lakisääteistä päiväjärjestyksen mukaista ulkoilua eikä myöskään hengelliseen toimintaa osallistumista (Moilanen 2012: 21). Oikeuksien menetys ei voi koskea myöskään yhteydenpitoa vankilan ulkopuolelle. Näin ollen esimerkiksi puhelut eivät kuulu tämän säädöksen piiriin. Vangin rahankäyttö ja osto-oikeutta voidaan rajoittaa. Tämä tarkoittaa vangin tekemien myymäläostojen, sekä vankilan ulkopuolelta hankittavien käyttöesineiden ja tarvikkeiden oston rajoittamista. Hallussapidon rajoitukset voivat koskettaa esimerkiksi radiota tai televisiota. Näitä ei kuitenkaan voi rajoittaa, mikäli vangilla ei ole mahdollista seurata kyseisiä tiedotusvälineitä vankien muissa tiloissa. (Moilanen 2012: 21.)

2.2.3 Yksinäisyysrangaistus

Yksinäisyysrangaistus on rangaistus, jossa vanki sijoitetaan erilleen muista vangeista ennalta määrätyksi ajaksi. Yksinäisyysrangaistus sisältää useita rajoituksia normaaliin vankilaelämään. Vankeuslaki määrittää yksinäisyysrangaistuksen seuraavasti:

”Yksinäisyysrangaistus sisältää omaisuuden hallussapidon, yhteydenpidon, kirjaston käytön, radio- ja televisio-ohjelmien seuraamisen sekä harrastus- ja vapaa-ajan toiminnan rajoittamisen. Rajoituksista voidaan poiketa, jos siihen on vangin olosuhteisiin nähden syytä. Vangin oikeutta tapaamiseen ja ulkoiluun voidaan rajoittaa vain, jos tapaamisesta tai ulkoilusta aiheutuu vaaraa vangin omalle tai muiden turvallisuudelle.

Jos vanki on yhtäjaksoisesti ollut yksinäisyydessä kymmenen vuorokautta, uutta yksinäisyysrangaistusta ei saa panna täytäntöön ennen kuin seitsemän vuorokautta on kulunut aikaisemman rangaistuksen päättymisestä.

Yksinäisyyteen sijoittamisesta tulee mahdollisimman pian ilmoittaa lääkärille tai muulle terveydenhuollon ammattihenkilölle. Jos täytäntöönpano aiheuttaa vaaraa vangin terveydelle, sitä on lykättävä tai jo alkanut täytäntöönpano keskeytettävä” (VL 15luku 8§).

2.2.4 Ehdollinen kurinpitorangaistus

Vankeuslain 15 luvun 6 §:n mukaan kurinpitorangaistus voidaan määrätä myös ehdollisena.

”Muu kurinpitorangaistus kuin varoitus voidaan määrätä ehdollisena vähintään yhden ja enintään kolmen kuukauden koeajalla. Jollei vanki koeaikana tee uutta rikkomusta, kurinpitorangaistus raukeaa.

Jos koeaikana tehdystä rikkomuksesta määrätään kurinpitorangaistus, on samalla päätettävä, pannaanko aikaisempi kurinpitorangaistus täytäntöön.”

2.2.5 Kurinpitorangaistuksen mittaaminen

Päätettäessä kurinpitorangaistuksen määräämisestä, mittaamisesta ja ehdollisuudesta on otettava huomioon järjestysrikkomuksen laatu, vakavuus, tahallisuus ja suunnitelmallisuus, vangin aikaisemmat järjestysrikkomukset, järjestysrikkomukseen johtaneet syyt, järjestysrikkomuksesta kulunut huomattavan pitkä aika, vangin pyrkimys estää tai poistaa järjestysrikkomuksen vaikutuksia, hänen pyrkimyksensä edistää järjestysrikkomuksensa selvittämistä, vangin terveydentila sekä rikkomuksesta vangille määrätty turvaamistoimenpiteet ja teosta aiheutuvat muut seuraukset. (Rikosseuraamuslaitos 2016d.)

3 Opinnäytetyön tietoperustaa ja keskeiset käsitteet

Seuraavassa luvussa esitellään tutkimuksen kannalta tärkeimpiä käsitteitä, kuten rankaisua ja siihen liittyviä perusteita, sekä mielenterveyttä ja vankeutta. Luvussa esitellään myös eri rankaisuteorioita, joilla on pyritty selittämään rankaisun oikeutusta eri aikakausina ja jotka vaikuttavat nykyiseenkin oikeuskäytäntöön ja sen prosessiin. Luvussa kerrotaan myös suomalaisesta kriminaalipolitiikasta, joka ohjaa oikeusjärjestelmässä tapahtuvaa rikoksen rankaisua.

3.1 Ihminen vankeudessa

Yhteiskunnan järjestystä ja yleistä yhteiskuntarauhaa ylläpitämään on luotu normeja ja sääntöjä läpi ihmishistorian. Ongelmista kärsiviä ihmisiä on yritetty sulkea ja hoitaa hyvin erilaisissa järjestelmissä ja erilaisin metodein. Ensimmäisiä tähän tarkoitukseen soveltuvia laitoksia olivat 1500- luvulla syntyneet työ- ja ojenuslaitokset. Näiden kehittelyn edelläkävijöitä olivat Hollanti ja Englanti. Nykyaikainen vankilajärjestelmä alkoi muotoutua 1700- luvun lopulla ja 1800- luvun alkuvuosikymmenten aikana. Vankilan kehittymiseen olivat voimakkaasti olleet vaikuttamassa kveekarit, jotka uskonnollisen filosofian perusteella vastustivat kaikenlaista väkivaltaa kuten kuolemanrangaistusta ja ruumiillista kuritusta. (Laine 2014: 332, 337.)

Vankeusrangaistus eli vapauden menetys on ankarin rangaistus johon yhteiskunta voi kansalaisensa tuomita. Vankeusrangaistus tarkoittaa ihmiselle vapauden menettämistä ja yksilöllisen persoonallisen minuuden toteuttamisesta luopumista. Ihminen ei voi vankeudessa toteuttaa itsellensä muodostuneita yksilökohtaisia tapoja toteuttaa elämää, vaan vankiyhteisö ohjaa toimimaan vankeuteen liittyvien erityisolosuhteiden muodostamien sääntöjen mukaisesti. Nämä ”säännöt” ovat osa normaalia ryhmadynamiikkaa, jotka kuitenkin korostuvat vankeudessa. Ihminen joutuu vankilassa kahdenlaiseen paineeseen, niin vankiyhteisön, kuin järjestelmän luomaan elämän ohjaukseen. Toisin sanoen muut määrittelevät sen, milloin tapahtuu mitään. Muut määrittelevät sen mikä on ihmiselle hyväksi ja mikä pahaksi. Siviilissä ollut oma tahto elämänsä hallinnasta menetetään toisen hallittavaksi ja määriteltäväksi. (Laine 2014: 364.)

Ihminen on perusluonteeltaan sopeutuvainen. Lapsi sopeutuu lapsuusajan ympärillä oleviin tapahtumiin ja vuorovaikutussuhteisiin, olivat ne sitten kuinka hyviä tai huonoja lapsen kannalta. Lapsi kehittää kasvuolosuhteissaan itsellensä tavan toimia ja ottaa vastaan vuorovaikutustilanteita, sekä mallin suhtautumisesta erilaisiin asioihin ja ilmiöihin. Lapsuudesta saatu malli ei suinkaan ole välttämättä hyväksi ihmisen tulevaisuuden kannalta, vaan jopa tuhoisa, mutta johonka lapsi on kasvussaan ”pakotettu”. (Vilkko-Riihelä, Anneli ja Laine, Vesa 2012: 48-51.)

Ihmisen joutuessa tuomittuna vankeuteen on hänen myös olosuhteiden pakottamana sopeuttava vallitsevaan tilanteeseen. Vankilaan sopeutuminen vaatii kiinnittymistä vankilan sisällä olevaan järjestykseen ja vankiyhteisöön. Kiinnittyminen on yksilökohtaista, mutta jokaisella sen on tapahduttava jollakin tasolla. Kiinnittyminen helpottaa vallitsevan olosuhteen hyväksymistä ja psyykkistä rasitetta muuttuneessa ihmisen perustavaa laatua olevan, elämisen vapauden - menettämisen tilanteessa. (Laine 2014: 365.)

Ihmisen joutuessa vankilaan, joutuu hän omaksumaan vankiyhteisön kirjoitetut ja kirjoittamattomat säännöt, sekä toimintatavat. Tärkeimpiin sääntöihin kuuluu olla sotkeutumatta muiden vankien asioihin ja keskittyä vain oman tuomion kärsimiseen. Tämän normin tavoite on poistaa vankien välisiä ristiriitoja, sekä poistaa ylimääräistä haittaa rangaistuksen aikana. Vankiyhteisö haluaa vankeuden sujuvan mahdollisimman kitkattomasti, vaikkakin yhteisön sisällä esiintyy paljon myös kitkaa ja ristiriitoja aiheuttavaa toimintaa, kuten kiristystä, uhkaamista ja väkivaltaa. Tämän ei haluta vain tulevan päivänvaloon ja näkyville ja vaikeuttavan vankien etuja ja tuomiota. (Laine 2014: 367.)

3.1.1 Vankeus

Esitutinnan ja oikeudenkäynnin aikana voidaan laittaa täytäntöön tutkintovankeus, joka ei ole rangaistus vaan pakkokeino, jolla turvataan esitutkintaa ja oikeudenkäyntiä. Kun henkilöä epäillään vakavasta rikoksesta ja poliisin halutessa pitää epäillyn yli neljä päivää kiinni, pitää epäilty vangita käräjäoikeuden päätöksellä. Vangitsemisella turvataan tutkintaa ja varmistetaan, että epäilty ei pääse pakenemaan. Tutkintavankeuden toimeenpanosta vastaa poliisi ja Rikosseuraamuslaitos. (Rikosseuraamuslaitos 2015b.)

Vankeusrangaistus voidaan tuomita joko elinkautisena tai määräaikaisena. Määräaikaisen vankeusrangaistuksen vähimmäispituus on 14 päivää ja enimmillään 12 vuotta. Kun määrätään yhteistä rangaistusta, voi enimmäisaika olla yhteensä 15 vuotta. Rangaistusten täytäntöönpanossa yhteenlaskettu vankeusrangaistus ei saa ylittää 20 vuotta. Elinkautinen vankeus tuomitaan vain harvoista rikoksista ja siitä voi vapautua aikaisintaan 12 vuoden vankilassaolon jälkeen. Tämä sääntö ei koske alle 21 vuotiaana tehtyä rikosta, jossa ehdonalaisten on mahdollista päästä 10 vankilassaolovuoden jälkeen. Elinkautiseen vankeuteen liittyvää ehdonalaista

vapautta käsitellään Helsingin hovioikeudessa. Elinkautiseen tuomittu vanki voidaan määrätä valvottuun koevapauteen ennen ehdonalaista vapautta. Myös tasavallan presidentti voi armahduksellaan vapauttaa elinkautista suorittavan vangin. (Rikosseuraamuslaitos 2015b.)

Vankeusrangaistus voidaan määrätä myös ehdollisena. Ehdollisessa vankeudessa tuomion pituus ei saa ylittää 2 vuotta. Ehdollisen oheen voidaan tuomita myös sakkoja, tai ehdollisen vankeuden pituuden ollessa kahdeksan kuukautta tai enemmän, 14-90 tuntia yhdyskuntapalvelua. Alle 21 vuotias voidaan tuomita ehdollisen tehostamiseksi valvontaan. Valvontavastuu kuuluu Rikosseuraamuslaitokselle. (Rikosseuraamuslaitos 2015b.)

Ehdollisessa vankeudessa rangaistuksen täytäntöönpano lykkäytyy koeajaksi, joka on vähintään vuoden ja enimmillään 3 vuotta. Jos tuomittu tekee koeajalla uuden rikoksen, josta olisi tulossa ehdotonta vankeutta, voi tuomioistuimien määrätä ehdollisen tuomion laitettavaksi täytäntöön. Ehdollinen tuomio voidaan laittaa tuomioistuimen päätöksellä täytäntöön myös osaksi, jolloin muu rangaistus jää voimaan ehdollisena entisiin koeajoin. (Rikosseuraamuslaitos 2015b.)

3.1.2 Vankien mielenterveys

Erilaiset mielenterveysongelmat ovat vankien keskuudessa hyvin yleisiä. Suurella osalla vankeja on diagnosoitu jokin mielenterveyden sairaus tai persoonallisuuden häiriö. Merkillepantavaa on vankien suuri päihderiippuvuusongelma, joka on laajin yksittäinen häiriöryhmä vankipopulaatiossa. Esimerkiksi päihderiippuvuus on yli kymmenkertainen tavalliseen väestöön verrattuna. Alkoholien lisäksi amfetamiiniriippuvuus on yleistä. Toiseksi yleisin ryhmä on erilaiset persoonallisuuden häiriöt. Väestötutkimuksen mukaan yli yhdeksällä kymmenestä tutkitusta on jokin elämänaikainen mielenterveyshäiriö. Tutkimuksen aikana kolmelle neljäsosalle asetettiin jokin psykiatrinen diagnoosi. Yleisimpinä persoonallisuushäiriöinä vangituilla oli epäsovia persoonallisuus, sekä tunne-elämältään epävakaa persoonallisuus. Tutkimuksen mukaan kuitenkin psykooseja ei ole vangeilla sen enempiä, kuin muullakaan väestöllä. (Joukamaa 2010: 74-75.)

Vankien yleisimmät mielenterveyden häiriöt ovat kuitenkin niitä, jotka ovat vaikeimmin hoidettavissa. Tämä asettaa omat erityishaasteensa niin vankien kuntouttamiselle, kuin vapauttamisellekin (Joukamaa 2010: 74). Joukamaan ja työryhmän tutkimus kertoo osaltaan karua kieltä vankien psyykkisistä ongelmista. Tutkituista vain 6 %:lla ei ollut asetettu elinaikanaan psykiatrinen diagnoosi. Tutkituista naisista vain 5 % ja sakkovangeista 2 % oli ilman elinaikaisia psyykkisiä häiriötä (Joukamaa 2010: 46).

Joukamaan ja työryhmän rikosseuraamusasiakkaiden terveystietojen raportissa viitataan Pirkola (2005) tutkimukseen, jonka mukaan alkoholiriippuvuuden määrän esiintyvyydeksi tavallisessa suoma-

laisessa väestössä on todettu miesten osalta 7% ja naisten 2%. Joukamaan työryhmä viittaa myös selvityksessään huumeiden käytön tutkimukseen (Partanen ym. 2007), jossa amfetamiinin käytön yleisyys normaaliväestössä on noin prosentin luokkaa ja opiaattien ongelmakäyttäjiiä vain noin kahden promillen verran. Kannabiksen käytön vuosiprevalenssi on Hakkaraisen ja Metson(2007) tutkimuksen mukaan 16-69 vuotiaiden keskuudessa noin 3%. Tutkimuksiin liittyy kuitenkin tutkijoiden mukaan tiettyjä epävarmuustekijöitä. Tutkimukset osoittavat kuitenkin sen valtaisan eron mikä liittyy vankien ja normaaliväestön huumeongelmiin (Joukamaa 2010: 72).

Joukamaa ja työryhmän (2010: 76) raportin mukaan vankien mielenterveys on heikentynyt kahdenkymmenen vuoden aikana. Päihteisiin liittyvä ongelmatiikka on selkeästi yleisempää kuin aiemmin. Huumeriippuvaisten määrä on lisääntynyt, sekä lääkkeiden ja muiden päihteiden sekakäyttö. Terveysraportin mukaan myönteinen ilmiö kuitenkin on, että vankien työkyky ei ole heikentynyt.

Yksinäisyys on nyky-yhteiskunnassa hyvin yleinen ilmiö. Yksinäisyys vaikuttaa ihmisen hyvinvointiin ja terveyteen. Mielenterveyden tukemiseen yksinäisyys tuo erityisiä lisähaasteita. Yksinäisyys ei ole iästä kiinni, vaan sitä voivat kokea kaikenikäiset ihmiset. Aikuisten yksinäisyys on koettu mielenterveyspuolella kuitenkin kaikista haastavimmaksi. Yksinäisyyttä on myös positiivista, mutta vankilakontekstissa yksinäisyyden negatiivisten vaikutusten pohdinta lienee relevantein lähtökohta. Ihmisellä on tarve tuntea itsensä hyväksytyksi ja tärkeäksi. Meidän on tärkeä tuntea toisen ihmisen tärkeyttä ja läheisyyttä. Kaikki ihmiset tuntevat kuitenkin jossain vaiheessa ohimeneviä yksinäisyyden tunteita. Ystävät eivät välttämättä kuitenkaan poista yksinäisyyttä, vaikka yleisesti ystävillä on yksinäisyyttä poistava vaikutus. Parisuhteessa voi myös kokea yksinäisyyttä, mikäli suhteesta puuttuu läheisyys, rakkaus ja hellyys. Tällaisessa tilanteessa yksinäisyys voi olla kokemuksena vielä raskaampi ja ahdistavampi. (Mielenterveyden keskusliitto ry 2012.)

Yksinäisyys määritellään usein henkilökohtaiseksi kokemukseksi ja siihen on olemassa hyvin erilaisia syitä. Aikuisiällä parisuhteen loppuminen tai kumppanin kuolema voi aiheuttaa joko hetkellistä yksinäisyyttä tai se voi ajaa myös syvempään yksinäisyyden kokemukseen. Toisaalta lapsuudesta seuraava varhaisen kiintymyssuhdemallin vaikutus aikuisiän yksinäisyyteen voi olla merkittävä. (Rehnbäck 2013: 8.)

Negatiivinen yksinäisyys on pakonomaista ja kärsimystä aiheuttavaa. Tällöin ihminen ei itse voi säädellä yksinäisyyttä tuottavia syitä, vaan yksinäisyyteen liittyy havaittava yksinjäätminen, ulkopuolisuus, sekä vahva hylätyksi tulemisen tunne, eikä yksinäisyydestä pääse aina omin voimin ulos. Ihminen voi kokea yksinäisyyttä myös suuressa joukossa. Kuten aikaisemmin todettiin, on yksinäisyyden kokemus subjektiivinen jolloin ympärillä olevat ihmiset eivät vält-

tämättä poista yksinäisyyden tunnetta, vaan pikemminkin tunne ulkopuolisuudesta voi olla sitäkin vahvempi. Tunne yksinäisyydestä voi aiheuttaa myös pelkoja. Yksinäisyyden pelot liittyvät monesti suurten elämänmuutosten yksinkokemiseen ja niiden jakamisen mahdottomuuteen. (Rehnbäck 2013: 8.)

3.1.3 Mielenterveys, yksinäisyys ja ihmisen hyvinvointi

Hyvinvointi määrittelee ihmisen psyykkistä ja sosiaalista toimintakykyä. Ihmisen terveys ja hyvinvointi mahdollistavat mielekkään elämän ja itsensä toteuttamisen. Hyvinvointi tarkoittaa mahdollisuutta luoda ja säilyttää hyviä ihmissuhteita, sekä itselle tärkeitä ja voimia antavia rakenteita. Hyvinvointi on kasvanut Suomessa jatkuvasti, mutta hyvinvoinnin erot ovat myös lisääntyneet eri väestöryhmien välillä. Hyvinvointivaltiona pidetään valtiota, joka pystyy tarjoamaan kansalaisilleen hyvän elämän mahdollisuuden tasapuolisesti. Hyvinvoinnin valtiolliseen rakentamiseen kuuluu olennaisesti myös verojen maksaminen, jolla taataan hyvät palvelut jokaiselle kansalaiselle. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2015.)

Ihmisen hyvinvointi voidaan jakaa kolmeen osatekijään. Materiaaliseen hyvinvointiin, jolla mitataan ihmisen materiaalisia mahdollisuuksia toteuttaa hyvää elämää, koettuun elämän laatuun, joka mittaa sen hetkistä kokemusta oman elämän mielekkyydestä, sekä terveyteen. Terveystieteiden tutkimuskeskus liittyy niin henkinen kuin fyysinenkin terveys, sekä näiden vaikuttavuus koettuun elämänlaatuun. Hyvinvointikäsitteellä voidaan tarkoittaa myös yhteisötason kokemusta, johon liittyvät esimerkiksi elin- ja asuinolot, sekä toimeentulo ja työllisyys. Yksilötason hyvinvointiin liittyy esimerkiksi sosiaaliset suhteet, itsensä toteuttaminen, sekä kokemus onnellisuudesta. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2015.)

Koettua hyvinvointia mitataan yhä useammin koetulla elämänlaadulla, jota muovaavat terveydelliset asiat, sekä materiaallinen hyvinvointi. Näiden lisäksi elämänlaatuun vaikuttaa yksilön omat odotukset hyvästä elämästä, sekä ihmissuhteet ja omanarvontunne (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2015).

Yksinäisyys vaikuttaa ihmisen hyvinvointiin hyvin monin eri tavoin. Yksinäisyyteen liittyy pelkoja ja leimaantumista sosiaalisissa tilanteissa. Ihmisen yksinäisyys huomataan helposti sosiaalisissa ryhmissä ja yksinäinen ihminen työnnetäänkin helposti ryhmän laidalle. Yksinäisyys aiheuttaa niin fyysistä kuormittumista, kuin psyykkistä oireiluakin. Kroonisessa yksinäisyydessä sydän ja verisuonitautien riski kasvavat kehon stressitoiminnasta johtuen merkittävästi. Yksinäisyyden on todettu laskevan ihmisen elinajanodotetta ja sitä on verrattu haitallisuudessaan jopa tupakointiin. Yksinäisyys vaikuttaa ihmisen vastustuskykyyn, jolloin ihminen on alttiimpi saamaan myös erilaisten tautien tartuntoja. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2015.)

3.2 Kriminaalipolitiikka

Kriminaalipolitiikka tarkoittaa rikollisuutta, sen kontrollointia ja torjuntaa koskevaa yhteiskunnan päätöksenteon osaa. Kriminaalipolitiikka voidaan jakaa kahteen eri osaan - toimintaan ja sisältöön. Kriminaalipolitiikan sisältöön voidaan lukea erilaiset linjaukset, sekä tavoitteet ja keinot. Toimintaa taas edustaa tapahtuneen rikoksen tekemisen johdosta aloitetut toimet. Näihin toimiin sisältyy niin lakien säätäminen ja valmisteleminen, sekä vaikuttaminen niiden sisältöön. Kriminaalipolitiikkaa voidaankin ajatella tehtävän monella yhteiskunnan tasolla, sekä useiden toimijoiden vaikuttamana. (Lappi-Seppälä 2006: 6.)

Kriminaalipolitiikassa tulee ottaa huomioon ja arvioida erityisesti tavoitteita hyöty ja haittanäkökulmasta. Kriminaalipolitiikan tulisi olla arvo-, vaikutus- ja vaihtoehtotietoisesta toimintaa. Tämä koskee myös aiheeseen liittyvää tutkimusta, jolla vaikutetaan kriminaalipolitiikan päätöksentekoon. Kriminaalipolitiikassa tutkimuksella on hyvin suuri merkitys, sillä ne toimivat jopa vuorovaikutuksessa keskenään. Kun tutkitaan kriminaalipoliittista päätöksentekoa, voi tutkimus olla vaikuttamassa siihen liittyviin päätöksiin. (Anttilan & Törnudd 1983: 124.) Tätä kutsutaan kriminalipoliittiseksi tutkimukseksi (Lappi-Seppälä 2006: 6).

Kriminaalipolitiikka tarkoittaa siis kaikkea rikollisuuden ja rikosten tekemisen ympärillä tapahtuvaa päätöksentekoa, vaikuttamista ja toimia, jotka vaikuttavat rikollisuuteen. Kriminaalipolitiikan ollessa osa yhteiskuntapolitiikkaa, tulee sen olla sopusoinnussa muiden yhteiskuntaan liittyvien sosiaalipoliittisten tavoitteiden kanssa (Lappi-Seppälä 2006: 162). Suomen kriminaalipolitiikkaa ohjaa pohjoismainen hyvinvointimalli, jossa väestölle pyritään tarjoamaan vakaa ja turvallinen yhteiskunta, jossa on työtä ja monipuolista koulutusta. Tämän uskotaan vaikuttavan rikollisuuteen vähentävästi (Hyvinvointivaltion kriminaalipolitiikka, Kriminaalipoliittinen toimintaohjelma vuosille 2007-2011: 4).

Kriminaalipolitiikan tarkoituksena on vaikuttaa rikollisuuden haittoihin ja pyrkiä säätelemään niiden jakautumista. Kriminaalipolitiikka ei pyri vaikuttamaan rikollisuuteen epäoikeudenmukaisin tai kohtuuttomin keinoin, vaan sen on huomioitava yhteiskunnan erilaiset vaatimukset ja tavoitteet. Kriminaalipolitiikka pyrkii siis löytämään rikollisuuteen vähentämiseen parhaat mahdolliset vaikuttamisen keinot. Huomio on tärkeää kiinnittää niin välittömiin, kuin välillisiin vaikutuksiin, mutta huomioida myös tulevat ja myöhemmin ilmenevät vaikutukset. (Hyvinvointivaltion kriminaalipolitiikka, Kriminaalipoliittinen toimintaohjelma vuosille 2007-2011: 4-5.)

Suomen kriminaalipolitiikka lähtee siitä olettamuksesta, että täysin rikoksetonta yhteiskuntaa ei ole mahdollista saavuttaa, joten on järkevämpää pyrkiä minimoimaan rikollisuudesta aiheutuneita haittoja, kuin yrittää poistaa sitä kokonaan (Lappi-Seppälä 2006: 46). Kriminaali-

politiikka ohjaa yhteiskunnassa ja sen oikeusjärjestelmässä tapahtuvaa rikoksen rankaisua (Lappi-Seppälä 2006: 46).

3.3 Rankaisu

Rankaisu ja sen oikeutus, nuo kaksi termiä, joita tutkijat ja vankeusrangaistuksenkin kehittäjät ovat pohtineet läpi vuosisatojen. Millä oikeutuksella me rankaisemme toista ihmistä ja mikä on kohtuullinen ja tehokas rankaisumuoto. Tämän pohdinnan ja nykyaikaisenkin rikosseuraamuskeskustelun yhtenä alkuunpanijana voidaan pitää Cesare Beccaria, joka oli aikoinaan edelläkävijä rikosseuraamusten kehittämässä. (Laine 2014: 229-230.)

Rankaisun alkuperä juontaa juurensa koston ajatuksesta, jossa tehty rikos kostetaan tekijälle jossakin muodossa takaisin. Tämän on ajateltu olevan teolle sovitus. Useita sukupolvia sitten kosto oli suvun tehtävä ja se saattoi kohdistua tekijän lisäksi muuhunkin sukuun. Aikojen saatossa kuitenkin vahvistunut valtiovalta pyrki ottamaan kostotuomion suvuilta itselleen. Tähän kehitykseen on saattanut vaikuttaa useat motiivit, mutta tärkeimpänä varmasti on ollut rankaisun järkipäristäminen ja kostoajatusten poistuminen. (Ruotsalainen & Saarinen 2012: 18.)

Nykyaikaisessa kriminaalipolitiikassa kosto ei ole enää hyväksyttävä tavoite, on kuitenkin yleisessä keskustelussa havaittavissa jäänteitä kostamisen ajatuksesta. Kristinuskon leviämisen myötä koston tilalle alkoi vähitellen tulla myös sovitus. Tässä yhteydessä voidaan siis puhua kristillisille arvoille perustuvasta sovituksesta, jonka tarkoitus on rikoksen sovittaminen. Kristillisessä mielessä rankaiseminen perustuisi siis teon sovittamiseen, eikä sovittamisella tavoiteltaisi muita päämääriä (absoluuttinen sovitus teoria). On kuitenkin kyseenalaistettu, onko rankaiseminen koskaan perustunut tällaiseen ajatteluun. Sovitukseen liittyy myös väli-neellisiä arvoja. Ihmisellä on taipumus toimia himojensa ja tarpeidensa täyttämisen mukaisesti. Jotta yhteiskunnat ja valtiot voisivat toimia ja yhteiskunta rauha säilyä, täytyy hallitsijalla, tässä tapauksessa valtiolla, olla sellaiset vaikuttimet, joilla ihmisten käyttäytymistä voidaan hallita ja ohjata haluttuun suuntaan. (Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisuja 8/98, Beccaria: 33.)

Ilman lakien ja säädösten muodostamaa toiminnan kehystä ihmiskunta ajautuu takaisin muinaisaikojen kaaokseen. Tämän voimme huomata kaatuneissa nyky-yhteiskunnissakin, missä anarkia ja omavaltaisuus täyttävät kaatuneen yhteiskunnan jättämän tyhjän tilan. Huomaamme saman myös, missä toimivan yhteiskunnan sisälle osuu suuri luonnonmullistus tai katastrofi. Ihmiset alkavat alkusekaannuksen jälkeen toimia luonnolle ominaisella tavalla ja sekasorto ja omankäden oikeus valtaa yhteisön toiminnan. Ihmiselle ei riitä pitkään pelkät kaunopuheet ja ylevät totuudet himojensa ja tarpeidensa hillitsemiseksi vaan ihminen vaatii ohjausta ja rajoja toimiakseen yhdessä hyväksytyjen normien mukaisesti. (Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisuja 8/98, Beccaria: 33.)

Kenellä sitten on oikeus rankaista lainrikkoojaa? Beccarian mukaan hallitsija voi rankaista suojataksaan uskottua yhteistä hyvää yksityistä väärinkäyttöä kohtaan, tämä voi kuitenkin perustua vain välttämättömyyteen, ei mielivaltaan. Hallitsijan todellinen rankaisuoikeus löytyy tutkimalla ihmisen sisintä. Yhteiskunnallinen moraalit ei yksin riitä, vaan lakien on perustuttava ihmiselle luonteenomaisesti perustuvaan suhtautumistapaan. Ristiriitainen laki ihmisen oman luonnon kanssa johtaa väistämättä suuriin vastoinkäymisiin ja vastarintaan. Jokainen ihminen haluaisi itse olla vapaa sidoksista ja säännöksistä, mutta soisi ne mielellään kaikille muille, näin ollen jokainen ihminen pitää itseään tärkeimpänä. Jos ympäriltä katoaa laki ja säännökset pääsee jokaisen ihmisen omanhyvän tavoittelu vapaaksi ja muita sortavaksi. (Vankinehoidon koulutuskeskuksen julkaisuja 8/98, Beccaria: 34.)

Vankilassa on vankiyhteisö, jossa on omat kirjoittamattomat sääntönsä (Laine 2014: 366.), sääntöjen rikkojaa rankaistaan yhteisön omien sääntöjen mukaan, kuten osastolta poisajamisella, väki-vallalla tai sen uhkalla jne. Vankiyhteisö kontrolloi siis itse itseään. Lisäksi on vankilaorganisaation rankaisukäytäntö, joka rankaisee vankilassa tapahtuvista rikkomuksista. Rikoksesta tuomittu vanki on siis monen kontrollin ja rankaisun uhkan alistama. Ensinnäkin rikoksentehtijä on joutunut vankilaan, se itsessään on yhteiskunnan rajuin rankaisumuoto, toiseksi rikoksentehtijä voi joutua vankiyhteisön rankaisemaksi ja vielä kolmanneksi vankiyhteisössä tapahtuvat asiat voivat johtaa vankilaorganisaation rankaisuun; vankilan kurinpitoon.

3.3.1 Rangaistuksen tarkoitus ja tavoite

Ihmisyhteisön eläminen toimivassa yhteiskunnassa edellyttää sovittujen moraalit- ja tapanormistojen hyväksymistä, sekä virallisten oikeusjärjestyksen mukaisten kieltojen ja käskyjen noudattamista. Moraali ja tapanormien rikkomisesta ei kuitenkaan seuraa sanktioita, kuten lakien rikkomisesta, ellei niihin liity tapahtunutta rikosta. Rikoslaisissa on kieltojen ja käskyjen tehon lisäämiseksi asetettu rangaistukset. Rangaistuksen lisäksi rikoksentehtijä joutuu myös vahingonkorvausvelvolliseksi, sekä menettämist-, ja pakkokeinoseuraamusten alaiseksi. (Ruotsalainen & Saarinen 2012: 16.)

Rikoksesta seuraava rangaistus on valtion viranomaisten lain nojalla määräämä oikeudellinen seuraamus lain rikkomisesta. Rangaistukseen sisältyy aina teon moitittavuus ja kielteisen kokemuksen aiheuttaminen. Ihmisen rankaisu on seurausta moitittavasta käytöksestä, joka kohdistuu yleisesti hyväksytyihin normeihin. Yleisesti hyväksytyjen normien rikkomisesta seuraava rangaistus tukee asetettua kieltoa. Suomessa rankaisu ja sen seuraukset perustuvat aina lakiin, koska rankaisu kajoaa perustuslaissakin suojattuihin etuihin. Laissa on myös määritelty rangaistuksen alaiset teot. Rankaisun tarkoitus on ylläpitää yhteiskuntarauhaa, sekä suojella yksilön oikeutta ja etua. (Ruotsalainen & Saarinen 2012: 16.)

3.3.2 Rangaistus-, sovitus ja preventioteoriat

Tutkijat ovat etsineet selityksiä ja olettamuksia siitä, miten rikosoikeuden oletetaan vaikuttavan ihmiseen. Eri näkemyksille on luotu niin kutsuttuja rangaistusteorioita, joista osa perustuu empiiriseen tietoon, ja osa nojautuu hypoteeseihin siitä, kuinka rikosoikeuden pitäisi vaikuttaa ihmisen käyttäytymiseen. Rangaistusteoriat pyrkivät perustelemaan rankaisun oikeuksen ja ottamaan kantaa rikoslain oikeutetun käytön edellytyksiin (Tapani ja Tolvanen 2008: 46). Rangaistusteoriat on jaettu kahteen ryhmään: sovitus, ja preventioteorioihin (Lappi-Seppälä 2000: 15).

3.3.3 Sovitusteoria

Sovitusteoriat perustelevat rangaistuksen oikeutuksen jo tehdyssä rikoksessa. Toisin sanoen rikoksen tehnyt ja lakia rikkonut ihminen ansaitsee saada rangaistuksen tekonsa johdosta. Sovitusideologiaan liittyvä absoluuttinen versio kertoo, milloin rikoksenteijä on ehdottomasti rangaistava. Absoluuttista lievempi versio kuitenkin asettaa rajoituksia rangaistuksen käytölle. Sovitusajatus on kahdenlaista: aitoa ja välineellistä. Aito sovitusaistus lähtee siitä, että rangaistus itsessään on riittävä peruste, toisin kuin välineellinen ajatus, joka perustelee rangaistuksen ulkoisilla, myönteisillä vaikutuksilla. Tästä hyvänä esimerkkinä voidaan pitää oikeustajunnan vaatimuksien tyydyttämistä. (Lappi-Seppälä 2000: 16.)

Rankaisu on alkujaan tarkoitettu kostoksi rikoksenteijälle. Alun perin koston oikeus on ollut uhrin omaisilla ja lähipiirillä, mutta myöhemmissä vaiheissa vahvistuva valtiovalta otti lopulta kosto-oikeuden itselleen. Nykyajan suomalainen kriminaalipolitiikka ei hyväksy kostoajatusta rikoksenteijää rangaistessa. Kostamisen tilalle on noussut ajatus teon sovittamisen velvollisuudesta (Tapani ja Tolvanen 2008: 46-47). Moderni sovitusoppi korostaa kommunikaatiota rikoksesta epäillyn kanssa, tekijän tulee siis ymmärtää tekonsa moitittavuus ja siitä aiheutuvat seuraukset niin itselleen, kuin muille osallisille. Mikäli tämän ymmärrys puuttuu, on hänen kohdistettu yhteiskunnallinen paheksunta merkityksetön. Sovitusopin seuraava vaihe liittyy katumuksen vaikutuksesta tapahtuvaan uudistumiseen, jossa rikoksenteijä vakuuttuu ajattelutapansa muuttamisen hyödyllisyydestä. Modernin sovitusopin kolmas vaihe on sovitus, joka on rangaistuksen kärsimisen muodossa tapahtuva muodollinen anteeksipyyntö. (Tapani ja Tolvanen 2008: 48-49.)

Modernin sovitusopin soveltuvuutta on kuitenkin epäilty nykyisen oikeuskäytännön tarpeeseen. Tapani ja Tolvanen mainitsee, että nykyisin vankeusrangaistukseen tuomituista suuri on pudonnut yhteiskunnan arvojen ulkopuolelle, jolloin heiltä ei voi olettaa täysivaltaista osallistumista katumuksen ja uudistumisen prosessiin. Tapani ja Tolvasen mukaan katumusprosessi edellyttää kehittyneitä täysivaltaista yhteiskunnan jäsenyyttä. (Tapani ja Tolvanen 2008, 50.)

3.3.4 Preventioteoria

Preventioteoriat selittävät rangaistusta sen hyötyvaikutuksilla yhteiskunnalle. Rangaistuksen tulee siis hyödyttää yhteiskuntaa. Preventioteorian ajatus on, että hyötynä yhteiskunnalle on lainrikkomisen vähentäminen yleisesti, jolloin puhutaan yleispreventiosta, sekä yksilötason rikostaipumuksiin vaikuttaminen, eli erityispreventio (Lappi-Seppälä 2000: 18). Yleispreventio käsittää yleisen pelotevaikutuksen, sekä rangaistuksella vaikutettavaan käyttäytymistapaan ja moraalin. Erityispreventiona pidetään rangaistuksen sopeuttavaa, varoittavaa, sekä vaarattomaksi tekevää vaikutusta. Kohderyhmät eri preventioilla on usein eri, mutta niiden vaikutusmekanismit muistuttavat monesti toisiaan. (Lappi-Seppälä 2000: 48-49.)

Yleisprevention vaikutustapa perustuu siis pelotevaikutukseen, jossa rangaistu henkilö toimii varoittavana esimerkkinä ja pelotteena muille kansalaisille. Tässä lähtökohtana on rationaalinen rikoksen tekemisen ja tekemättömyyden valinnan mahdollisuus, eli ihminen voi punnita tekojen kannattavuutta. Etukäteisharkinta on mahdollista tietyissä ammattimaisissa rikoksissa, mutta suuressa osassa rikoksia ne tehdään kuitenkin olosuhteissa, joissa teko tehdään ilman harkintaa. (Ruotsalainen & Saarinen 2012: 19.)

Erityispreventio tarkoittaa rangaistuksen vaikutusta suoraan rikoksen tekijään. Erityisprevention kolme vaikutustapaa ovat: varoitus, sopeuttaminen, ja eristäminen. Varoituksen ja sopeuttamisen tehtävä on motivoida rikosentekijää rikoksettomaan elämään ja integroida rikoksen tekijä takaisin normaaliyhteiskuntaan. Eristäminen tarkoittaa käytännössä eristämistä muusta yhteiskunnasta, eli vankeutta, jolla kavennetaan uusien rikosten tekemisen mahdollisuus. (Tapani ja Tolvanen 2004: 16-17.)

Rangaistus on hyvin monitahoinen ilmiö, jossa on monta erilaista ulottuvuutta. Ihmisen rangaistukseen liittyy hyvin erilaisia tavoitteita ja arvoja, joista joudutaan etsimään kompromissi. Rangaistuksen oikeutus ja tarkoitus eivät ole yksiselitteisiä, vaan niihin liittyy erilaisia näkemyksiä ja kysymysten vastauksia. (Lappi Seppälä 2000: 32-33.)

3.3.5 Restoratiivinen oikeus

Ihmisten välistä sovinnollisuutta edistävät ajattelutavat ovat kiinnostaneet ihmisiä vuosisatoja. Kiinnostusta on ollut eri aikakausina ja erilaisissa yhteisöissä elävillä ja työskentelevillä ihmisillä. Sovittelun periaatteet ovatkin hyvin vanhoja: erilaiset heimoyhteisöt, kuten maorit, inuiitit ja Amerikan intiaanit ovat keskuudessaan ratkoneet rikoksia ja riitoja sovittelemalla. Sovinnonteon tärkeys korostuu myös kristillisessä etiikassa, jossa oikeuden käsitys perustuu sovinnossa elämiseen, sekä sovituksen ja anteeksiannon etsimiseen. Konfliktien ratkaisu sopimalla on nähty sosiaalisena pääomana ja joka on ollut osa laajaa kulttuuritaustaa. (Flink 2013: 15.)

Sovittelutoiminnalla on hyvin vaiherikas tausta, johon on liittynyt paljon eri etnisten ja uskonnollisten ryhmien välisiä konflikteja. Sovittelun kehittämistä on vienyt eteenpäin tyytymättömyys vallitsevaan oikeusjärjestelmään, sekä tarve tehdä oikeudenkäytöstä inhimillisempää. Rikoksen eri osapuolille on haluttu antaa tilaa ja mahdollisuutta vaikuttaa oman asiansa käsittelyyn. Osapuolten osallistuttua käsittelyyn on ollut mahdollista löytää yhdessä keinoja korvata ja hyvittää aiheutuneita vahinkoja. Sopiminen on antanut paremmat lähtökohdat elää sovussa muiden ihmisten kanssa. (Flink 2013: 15.)

Restoratiivinen, eli korjaava oikeus pyrkii etsimään ratkaisua muutoin, kuin rankaisemalla. Rankaiseminen ei kaikissa tapauksissa ole tarkoituksenmukaista, eikä se välttämättä huomioi kaikkia tapahtuman osapuolia. Korjaavan oikeuden ytimessä on ihmisten ja osapuolten kohtaaminen rikostapahtuman käsittelyä varten. Tapahtuman osapuolet keskustelevat asiasta erillisen sovittelijan tai muun koollekutsujan avustamana. Korjaavan oikeuden perusarvoihin kuuluu kaikkien asianosaisten aktiivisuus, vahinkojen korjaus, sekä tekijän vastuunoton mahdollistaminen. Restoratiivisessa oikeudessa pyritään korjaamaan niin henkiset, kuin aineellisetkin vahingot kaikkien osapuolten osalta. (Iivari 2010: 23.)

Korjaavan oikeuden lähtökohtana on sovittelu, joka sivuaa läheltä niin rikos- kuin rikosprosessioikeutta, sekä sopimusoikeutta. Sovittelu on aina vapaaehtoinen, mutta strukturoitu menettely, jossa sovittelijana toimii koulutettu maallikko tai viranomainen. Sovittelija avustaa osapuolia puhumaan tapahtuneesta rikoksesta tai riidasta, sekä selvittelemään sen syitä. Sovittelun tavoite on konfliktin laukeaminen ja hyvityksestä sopiminen. Sovittelussa otetaan huomioon molempien osapuolten tarpeet ja intressit, sekä korostetaan tekijän vastuun merkitystä. Sovittelun tavoitteisiin kuuluu pitkän tähtäimen rikollisuuden vähentäminen. (Iivari 2010: 24.)

Restoratiivisen oikeuden piirissä voidaan etsiä luovia ja yksilön huomioivia ongelmanratkaisukeinoja. Korjaavan oikeuden sovittelu voi olla myös osa rikosoikeusjärjestelmää, jolloin se on tukena poliisin tutkinnassa ja syyteharkintavaiheessa. Sovittelussa saavutettu sovinto vaikuttaa syyteharkintaan, sekä rangaistuslajin määräämiseen ja mittaamiseen. Restoratiivisen oikeuden käytön hyötynä rikosoikeusjärjestelmässä voidaan pitää seuraamusten kevennystä, yleisten järjestys- ja oikeusperiaatteiden ylläpitämistä, sekä vapaaehtoisten seuraamusten kehittämistä. Tavoitteisiin kuuluu myös pitkän tähtäimen rikollisuuden vähentäminen (Flink 2013: 3). Sovittelua on alkuun käytetty lähinnä nuorten kanssa työskenneltäessä, josta se on laajentunut myös aikuisten tekemien rikosten sovitteluun (Iivari 2010: 13).

Restoratiivisessa oikeudessa monesti itse käsittelyprosessi voi olla tärkeämpi kuin lopputulos. Käsittelyn aikana osapuolet voivat purkaa omia ajatuksiaan ja tuntemuksiaan avoimessa vuorovaikutuksessa, jossa kunnioitetaan ihmistä, mutta jossa rikosta ei hyväksytä. Korjaavassa

oikeudessa tunteiden käsittelyllä on iso merkitys, joka on tärkeää rikoksesta toipumisen kannalta. (Iivari 2010: 24.)

Suomeen idea sovittelusta on rantautunut kirkon kriminaaliryöstön kautta. Suomessa rikosten sovittelutoiminta on aloitettu vuonna 1983 Vantaalla Suomen Akatemian tutkimus- ja kehittämishankkeena. Toiminta vakiinnutettiin osaksi Vantaan sosiaalitoimintoja vuonna 1986. Sovittelutoiminta laajeni nopeasti myös muihin Suomen suuriin kaupunkeihin siten, että 1990-luvun alkupuolella toimintaa oli jo yli sadassa kunnassa. Suomen laman johdosta toiminnan kehittäminen kuitenkin alkoi hiipua. Laman vaikutus näkyi siten, että palveluiden saatavuudessa oli suuria vaihteluita vuosien 1995 - 2010 välisenä aikana. Aaltoliikettä kuvaa hyvin se, että vuonna 1997 kunnista 37%:lla oli palvelua, vuonna 1999 56%:lla ja 2003 oli sovittelupalvelua saatavilla 49%:lla kunnista. (Iivari 2010: 13.)

4 Opinnäytetyön kehittämissympäristö

Kehittämissympäristönä vankilan kurinpito on hyvin mielenkiintoinen. Kurinpidolla on pitkä historia ja kurinpitovankilatoimet ovat pysyneet pitkään samansuuntaisena. On ehkä ajateltu, että ihmisen vieni yksinäisyyteen viimeisenä keinona olisi jotenkin ennaltaehkäisevää ja kuria ylläpitävää. Vankilassa eristysosasto on tärkeä osa vankipopulaation hallinnassa ja turvallisuuden ylläpitämisessä. Päihtyneet ja väkivaltaiset pitää voida saada pois vankilan normaalisesta osastoarjesta. Terveystilan heikentyessä henkilökunnan pitää voida tarkkailla vankia turvallisessa ympäristössä, sekä erityistä suojausta tarvitsevat vangit asuttaa erilleen muista vangeista.

Tutkimuksessa kiinnitetään kuitenkin huomio vankilan kurinpitoon, josta langetettavat yksinäisyysrangaistukset suoritetaan vankilan eristysosastolla. Eristysosaston olot ja sellit ovat muuhun vankilaolosuhteisiin nähden karut ja ankeat. Sellit ovat pieniä, eikä irtokalusteita ole laisinkaan. Päiväjärjestys on niukka, sisältäen vain lakisääteiset pakolliset toiminnot yksin. Huomionarvoista eristysosastolla on vartijoiden ammattitaito. Eristysosastolla on pääsääntöisesti poikkeuksia lukuun ottamatta vangeilla hyvät välit vartijoihin. Tämä selittyy monella tapaa. Eristysosastolla oleva vanki tietää olevansa vankilan viimeisessä kolkassa, vartijan kautta tapahtuu kaikki toiminta ja joka toimii sosiaalisena kontaktina muuten yksinäisessä sellissä. Hyvät välit takaavat kahvin tai tupakan saannin, sekä muutenkin joustavan ja eristysolosuhteissa toimivan arjen kulun.

Selkeässä päihtymys- tai väkivaltilanteessa yksinäisyyteen sijoittaminen on ainoa oikea tapa toimia vankilan turvallisuuden ylläpitämiseksi. Tämä toimii samalla välittömänä kurinpitokeinona, jolla kuri ja järjestys saadaan nopeasti palautettua osastolle ja vankilaan. Haitallinen käyttäytyminen ja sen mahdollinen laajeneminen saadaan katkaistua tehokkaasti ja osasto

palautettua normaaliin päiväjärjestykseen. Välittömässä kurin ja järjestyksen palauttamisessa eristysosasto ja vangin yksinäisyyteen sijoittaminen toimivat siten, kuten siltä odotetaankin.

Mielenkiintoiseksi tutkimisen tekee se, kuinka eristysosastolle yksinäisyyteen sijoittaminen tukee vankia rikoksettomuuteen ja mitkä muut mahdolliset asiat vaikuttavat kokonaisuuteen. Ja onko lopulta rangaistuksena jotain ihan muuta kuin yksinäisyys. Onko lopullinen rangaistus jotain paljon vakavampaa, joka voikin kääntyä vankilaa itseään vastaan, katkaisten lopulta suotuisassa kehitysvaiheessa olevan vangin motivaation tehdä mitään - lopettaa yrittäminen. Perinteisesti ja kuten oikein on, kurinpito käsittelee kaikkia vankeja tasapuolisesti. Tämä ei kuitenkaan välttämättä huomioi vangin tilannetta, eikä haasteita omassa elämässään, johon liittyy monesti paljon terveyteen liittyvää ongelmatiikkaa ja sosiaalisia paineita, sekä kyvyttömyyttä ratkaista eteen tulevia hyvin monenlaisia ongelmia. Kurinpidon vaikuttavuuden arviointia tulee tehdä ensisijaisesti rikosseuraamuslaitoksen strategian suuntaisesti, jolloin pohdittavaksi nousevat kysymykset vangin tukemisesta tehokkaasti ja vaikuttavasti. Vankilan kurinpito toimii osaltaan vedenjakajana vangin kuntoutumisen ja rikosseuraamuslaitoksen strategian välillä.

4.1 Sukevan vankila tutkimuspaikkana

Sukevan vankila on 186- paikkainen vankila, joka sijaitsee Pohjois-Savossa Sonkajärven kunnassa Sukevan kylällä. Vankilaan on sijoitettu vain miesvankeja. Sukevan vankilaan sijoitetaan vankeja Pohjois-Savosta, Keski-Suomesta, Pohjois-Karjalasta, Kymenlaaksosta ja Pohjois-Pohjanmaalta sekä Kainuusta. Turvallisuusperusteisia sijoituksia on myös muilta rikosseuraamusalueilta. (Rikosseuraamuslaitos c.)

4.2 Sukevan vankilan henkilöstö ja toiminnot

Sukevan vankilassa työskentelee noin 120 henkeä. Tästä valtaosa sijoittuu valvontatehtäviin. Sukevan vankilan toiminnan painopisteenä on vangeille annettava mielekäs työtoiminta ja koulutus. Työtoiminnan ohessa vangeille annetaan myös työnopastusta ja ohjausta, sekä muuta tavoitteellista kuntouttavaa toimintaa. (Rikosseuraamuslaitos c.)

Sukevan vankilassa työtoimintana tarjotaan puu- ja metalliteollisuuden töitä. Lisäksi tärkeänä toimintana on kuntouttava ja elämänhallintaa parantava kevyt työ, kuten kädentaidot ja askartelu. Sukevan vankilassa valmistetaan erilaisia puu ja metallituotteita, kuten puutarhakalusteita, keinuja, grillejä ja savustuslaatikoita. Vankilassa valmistetaan myös erilaisia sosiaalitulojen säilytysratkaisuja ja työvaatekaappeja. Työtoiminta käsittää myös erilaisia alihankintatöitä.

Sukevan vankila tekee koulutusyhteistyötä Jokilaaksojen koulutuskuntayhtymä JEDU:n Piippolan yksikön kanssa. Vankilassa on mahdollista suorittaa puu- ja metallialan ammatillinen pätevyys, sekä catering ja puhdistuspalveluiden tutkintoja.

4.3 Vankilan kurinpidon historiaa

Vankilan kurinpidolla on pitkä historia. Vuonna 1888 rikoslakivaliokunta suositteli niskoittelulle vangeille rangaistukseksi ruuan vähentämistä, sekä sulkemista valoisaan koppiin ilman mitään tekemistä. Tuolloin valiokunta lisäsi rangaistusluetteloon myös raipaniskut, jotka olivat aiemmin kielletty. Raipparangaistuksessa käytettiin kuumalla vedellä pehmitettyjä ruokokeppejä. Ruumiillista rangaistusta ei kuitenkaan käytetty kovinkaan usein. Lopulta piiskaus kiellettiin vuonna 1944. Nykyvalossa sen aikaiset kurinpitotoimet olivat monesti suhteettoman kovia. Vanki saattoi saada 1800- luvulla kurinpitorangaistuksen muun muassa kiroilemisesta, vartijan sinuttelemisesta tai viheltämisestä. Vielä 1960- luvullakin kuitenkin saattoi saada johtajan sinuttelemisesta ankaran rangaistuksen. 1900- luvun alussa olivat vangeilta kielletty muun muassa kevytmieliset keskustelunaiheet, laulut sekä muu kujeilu. Vangit eivät myöskään saaneet puhua tekemistään rikoksista. (Lahtinen & Salminen 2014: 113.)

Huonosta käytöksestä, sekä laiskuudesta vanki saattoi joutua eristetyksi tai nukkumaan kovalalla alustalla. Myös ruuan määrän rajoittaminen oli yleistä. Tupakan polttaminen oli tuohon aikaan kiellettyä ja se olikin vankiloissa hyvin yleinen rikkomus. Tupakointi sallittiin muutamaksi vuodeksi, mutta kiellettiin jälleen vuonna 1920- luvulla uudelleen. Tupakoinnin kieltö aiheutti vankiloissa paljon levottomuutta. Tupakan polttamisesta saattoi saada 1870- luvulla usean päivän vesi ja leipä- rangaistuksen. 1900- luvun alussa kurinpitorangaistuksena oli usein yksinäisyyttä lisättynä vedellä ja leivällä, sekä kovilla alustoilla. Kurinpidollisena rangaistuksena oli käytössä joko valoisa koppi tai pimeä koppi. Valoisa koppia sai antaa enintään 14 vuorokautta ja pimeää koppia enintään neljä vuorokautta. Valoisa koppi tarkoitti käytännössä sitä, että valot olivat päällä vuorokauden ympäri. Pimeässä kopissa oli sananmukaisesti pimeää jatkuvasti. Mikäli vanki oli rikkomuksen sattuessa jo valmiiksi eristyksissä, voitiin lisäksi puuttua hänen ruokaansa ja makuualustaansa. (Lahtinen & Salminen 2014: 113.)

Kirjeiden lähettäminen oli tuona aikana hyvin tarkkailtua. Mikäli vanki harjoitti luvatonta kirjeenvaihtoa, sai siitä 1870- luvulla muutamia päiviä vesi ja leipä rangaistusta, mutta siirryttäessä 1900- luvun alkuun, oli mahdollista antaa jopa kahden kuukauden eristysrangaistus tai 15 rottingin lyöntiä. Karkaamiseen syyllistynyt vanki saattoi joutua kantamaan raskaita rautoja jopa vuoden ajan. Yleisin syy kurinpitorangaistuksiin oli vankien tottelemattomuus ja röyhkeys sekä tupakointi. Vartijoita kohtaan vangit joutuivat noudattamaan ehdotonta kunnioitusta. Mikäli vanki syyllistyi hävyttömyyteen ja röyhkeyteen vartijaa kohtaan, saattoi siitä saada kahdeksan vuorokauden vesi ja leipä rangaistuksen. Myös vankiluokan alennus ja säästöjen menetys voivat olla siitä seurauksena. Jos vanki oli syyllistynyt pelkästään asiattomaan käy-

tökseen, oli siitä seurauksena yleensä vain varoitus. Vartijoihin kohdistuneet väkivallanteot olivat ankarasti sanktioitu. Vartijoihin käytiinkin käsiksi hyvin harvoin. Vartijan kimppuun käynyt vanki liivirauidoitettiin aina ja hänen tuomionsa saattoi jatkua jopa viidellä vuodella. 1910- luvulla vartijan pahoinpitelyyn syyllistynyt vanki Emanuel Karppinen joutui kantamaan liivirautoja kolmen ja puolen vuoden ajan ja hän oli käsirauidoitettu neljäksi vuodeksi. Karppinen suoritti koko tuomionsa kalustamattomassa erikoissellissä. (Lahtinen & Salminen 2014: 113.)

Liivirautoihin tuomittu vanki oli täysin avuton, eikä hän voinut esimerkiksi huolehtia omasta hygieniastaankaan, vaan se piti hoitaa toisen vangin toimesta. Vankilassa kurinpidosta vastasi vankilan johtokunta. Johtokunta päätti myös vangin raudoituksesta. Toisinaan vangit saattoivat valittaa saamastaan kohtelusta ylemmille tahoille, jolloin johtokunta joutui selittelemään antamiaan kurinpitöraangaistuksia. Valittaneen vangin todettiin usein olevan kuitenkin mielisairas tai moraaliltaan rappeutunut. Vangeilta jotka tehtailivat paljon valituksia, evättiin heiltä lopulta kokonaan oikeus kirjoittaa viranomaisille. Valittaminen ei monestikaan kannattanut, sillä siitäkin seurasi rangaistus. Kun valittanut vanki todettiin mielisairaaksi, voitiin hänet eristää tai lähettää vankimielisairaalaan. (Lahtinen & Salminen 2014: 114.)

Johtokunta saattoi myös palkita vankia edistymisestä. Palkinnoksi voitiin antaa kirjanlainaamisoikeus, kirjeenvaihdon lisäys tai lisääntynyt tapaamismahdollisuus. Palkinnoksi voitiin vangille osoittaa myös parempi selli asuttavaksi. Parhaimmillaan vanki saattoi päästä ehdonalaiseen vapauteen. Johtokunnan päätökset aiheuttivatkin paljon mielipahaa vankien keskuudessa. Vankien katkeruus kohdistuikin useimmiten juuri johtokuntaan eikä vankilan johtajaan. Katkeruudesta huolimatta johtokuntaan kuuluvat henkilöt eivät kuitenkaan joutuneet väkivallan kohteeksi. (Lahtinen & Salminen 2014: 113.)

4.4 Sukevan vankilan yksinäisyysrangaistukset

Sukevan vankilassa on määrätty paljon yksinäisyysrangaistuksia. Rikosseuraamuslaitoksen tilaston mukaan Sukevalla on määrätty vuonna 2015; 121kpl yksinäisyysrangaistusta, joista ehdollisena 13 kpl (Rikosseuraamuslaitoksen kurinpitotilasto 2015). Sukevan vankilassa on järjestetty monipuoliset kuntoutus ja tukitoimet vangeille. Vankilassa on monia kuntouttavan työtoiminnan ryhmiä, sekä muita elämänhallinnan parantamiseen tähtääviä kurseja. Sukevan vankilaan onkin sijoitettu paljon vankeja, jotka tarvitsevat edellä mainittuja tukipalveluja. Vankilassa on paljon nuoria päihdeongelmista kärsiviä rikoksentekejiä, joka vaikuttaa osaltaan kurinpitojen määrään nostavasti.

Sukevan vankilassa on useita päiväselliosastoja, joihin on sijoitettu vangit, jotka eivät pysty asumaan muiden vankien kanssa samalla ”normiosastolla”. Päiväselliosastoille sijoitetuilla vangeilla taustaproblematiikka on usein hankalampaa, kuin muulla vankipopulaatiolla. Van-

geilla voi olla velkoja, tai vaikeudet voivat jatkua vankilassa jonkin siviilissä tapahtuneen asian johdosta. Myös rikosten takia osa vangeista joutuu pelkäämään ”normiosaston” vankeja. Päiväselliosastojen vankien ongelmatiikka heijastellee myös heidän olemiseensa ja yleiseen levottomuuteen, sekä tätä kautta osaltaan kurinpitoseuraamuksiin.

4.5 Vankilan toverikunta

Vankiloissa toimii vankien perustamia ja ylläpitämiä toverikuntia. Toverikunnat ovat paikallistason yhdistyksiä joiden toiminta ja viireys vaihtelevat vankiloittain riippuen kulloisenkin vankipopulaation aktiivisuudesta ja halusta ajaa yhdessä toverikunnan toimintaan liittyviä asioita ja päämääriä. Nykyisin toverikunnan toiminnassa on suuriakin vankila ja aluekohtaisia eroja. Toverikuntien aktiivisuuteen, tai pikemminkin hiljaisuuteen vaikuttanee yhteiskunnan laajalaisempi muutos, jossa vapaaehtoistyön ja kyläyhteisöjen ympärille rakentuneiden yhdistysten kannatus on yleisesti heikentynyt. Tämä heijastellee myös vankilassa tapahtuvaan yhdistystoimintaan.

Vankiloiden toverikunnat ajavat vankien asioita vankien näkökulmasta. Hyvin toimivan toverikunnan merkitystä vankilan ilmapiirin parantajana voidaan pitää tärkeänä. Toverikuntien merkitys vapautuvien vankien siviilivalmennuksessa voisi myös olla merkittävä. Rikosseuraamuslaitoksen strategiassa on maininta kolmannen sektorin hyödyntämisen lisäämisestä. Vapautuvien vankien toimintaa ohjaavissa yhdistyksissä kuten KRIS ja KAN (kriminaalihuoltosäätiö, kristillinen alkoholi ja narkomaanityö) on varmasti tilaa myös vapautuville vangeille ja heidän kokemuksilleen vapaudesta ja sen menettämisestä.

5 Opinnäytetyön toteutus

Tämä opinnäytetyö on toiminnallinen kehittämisprojekti. Toimintatutkimuksella tarkoitetaan projektia, jossa tuotetaan tietoa ihmisten käyttäytymisen pohjalta, ei siis tutkita jotain yleismaailmallista ilmiötä, tapahtumaa tai koneen toimintaa. Toimintatutkimuksen tarkoitus on kehittää olemassa olevia käytäntöjä järkeä käyttäen. Toimintatutkimuksen kiinnostavuuden kannalta on tärkeää, että itse toiminta on päämäärätietoista. Toimintatutkimus pohjautuu pitkälti sosiaaliseen toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toimintatutkimus rajataan yleensä ajallisesti koskemaan tiettyä projektia, jossa tarkoituksena on suunnitella ja kehittää uusia toimintamalleja. (Heikkinen 2010: 16.)

Tässä työssä toiminnallisuus liittyy vankilan kurinpidon seuraamisen kehittämiseen. Projektissa etsitään vaihtoehtoa vaikuttavampaan kurinpidon seuraamiseen, joka tukee vangin kuntoutumista kohti rikoksetonta elämää. Tämän opinnäytetyön pohjana on tekijän oma visio uudenlaisesta kurinpidon seuraamuksesta. Seuraamisen kehittämiseen käytetään vangeilta saatavaa tietoa. Tietoa haetaan haastattelemalla vankeja, sekä kuulemalla vankilan toveri-

kuntaa. Haastattelut ovat puolistrukturoituja teemahaastatteluita. Kaikki haastatellut vangit, sekä vankilan toverikunta vastaavat samoihin kysymyksiin, jotka puretaan teemoittamalla vastaukset kuuteen eri teemaan. Toverikunta työskentelee itsenäisesti.

5.1 Tavoite ja tarkoitus

Opinnäytetyön tavoitteena on tutkia ja ehdottaa perinteisen kurinpidon rinnalle uusi yksinäisyysrangaistukselle vaihtoehtoinen, sekä vapaaehtoinen seuraamuspolku. Tavoitteena on kehittää ja mallintaa uutta lievempien rikkomusten kurinpidon toimintamallia, mutta jota voitaisiin mahdollisesti hyödyntää myös rikkomusten uusijoille. Nykyisen kurinpidon ongelmana voitaneen pitää sen vaikuttamattomuutta. Yksinäisyysrangaistuksessa toiminee sama logiikka, kuin muussakin ei toivotussa käyttäytymisessä. Kun kerran on tehnyt, ei toinen kerta tunnu enää niin pahalta. Tässä työssä toiminnallisuus kohdistuu kurinpitoseuraamuksen kehittämiseen. Opinnäytetyössä kerätään tietoa vangeilta haastatteluiden avulla ja tätä tietoa käytetään hyväksi kehitettäessä mahdollista uutta seuraamusmallia osaksi kurinpitoa. Opinnäytetyö keskittyy tutkimaan yksinäisyysrangaistuksen vaikutuksia, sekä uuden kurinpidon seuraamuksen luomiseen ja mallintamiseen. Kehittämisprosessin pohjana käytetään opinnäytetyön tekijän omaa visiota ja näkemystä vaihtoehtoisesta kurinpidon seuraamuksesta, tähän peilataan vangeilta saatavaa tietoa ja palautetta, jolla kehitetään uutta seuraamusmallia edelleen.

Eristysrangaistuksessa nousee tärkeäksi seikaksi myös terveys, ja erityisesti sen vaikutukset jo valmiiksi heikolle mielenterveydelle. Tämä on seikka, joka ei voi jäädä huomiotta pohdittaessa vankilan turvallisuuteen vaikuttavia asioita. Vankiyhteisössä eristysrangaistusta ei välttämättä pidetä rangaistuksena lainkaan, eikä siinä tarvitse oikeasti kohdata tehtyjä rikkomuksia. Saatikka, että se auttaisi vankia kantamaan enemmän vastuuta tekemisestään. Tästä nousee tekijän motiivi tutkia ja etsiä vaihtoehtoisia toimintamallia nykyisen yksinäisyysseuraamuksen rinnalle. Uuden seuraamusmallin tarkoitus on etsiä uusia työkaluja vankien negatiivisen käyttäytymisen katkaisemiseen.

5.2 Tutkimusmenetelmät

Tutkimus ja kehittämisprojektiin kerätään tietoa vankien haastatteluilla, joista saadaan pohjatietoa yksinäisyysrangaistuksesta ja sen vaikutuksesta vankiin. Haastatteluiden avulla saadaan kosketus vangin omakohtaiseen kokemukseen rikkeistä, niiden syistä, kurinpidosta, sekä siitä saaduista tuomiosta. Haastatteluiden lisäksi vankilan toverikunta haastetaan miettimään ja pohtimaan ryhmänä vankilan kurinpitoa ja siitä saatuja rangaistuksia.

Toverikunnan mukaan ottamisella tutkimukseen halutaan selvittää mahdollisesti vankilan hierarkian yläpäässä olevien vankien näkemyksiä ja eroaako itsenäisen ryhmän pohdinta yksilönä tuotetusta tiedosta. Toverikunta toimii asiassa itsenäisesti.

Haastattelukysymykset vangeille ovat seuraavat: 1. Minkälaisia kokemuksia sinulla on vankilan kurinpitäjärjestelmästä? 2. Minkälaisia ajatuksia saatut kurinpitotuomiot herättävät? 3. Miksi vangit tekevät järjestyksirikkomuksia? 4. Miten rikkomukset vaikuttavat vankeusrangaistuksen suorittamiseen ja tulevaisuuteen? 5. Miten yksinäisyys vaikuttaa sinuun? 6. Mitkä ovat yksinäisyysrangaistuksen a) hyödyt, b) haitat? 7. Onko yksinäisyysrangaistuksella mielestäsi ennaltaehkäisevää vaikutusta tuleviin kurinpitörangaistuksiin tai rikkomuksiin? 8. Mitä kurinpitomerkintä VATI:ssä merkitsee sinulle? 9. Olisiko mielestäsi yksinäisyysrangaistukselle vaihtoehtoa? Mikä se voisi olla? 10. Miten vankiyhteisö suhtautuu yksinäisyysrangaistuksen saaneeseen vankitoveriin? Tuoko se statusta tai kunnioitusta vai jotain muuta, mitä? 11. Miten kehittäisit koko kurinpitäjärjestelmää?

5.3 Vankien ja vankilan toverikunnan haastattelut

Kehittämiprojektiin toteutukseen kuuluu vankien haastattelut. Opinnäytetyötä varten haastatellaan kymmentä yksinäisyysrangaistuksen saanutta, vankilatuomiotaan suorittavaa vankia. Valinnassa käytetään vankitietojärjestelmä Vati:stä saatua informaatiota. Haastatteluun valitaan vankeja, jotka ovat suorittaneet yksinäisyysrangaistuksen vankeusaikana, sekä vankeja, joilla on puhdas kurinpitohistoria. Haastateltavien valinnassa kiinnitetään huomiota rikosten tekijän ikään ja vankeushistoriaan. Valinnassa tarkastellaan vankilarikkeiden määrää ja syitä sekä niistä aiheutuneita seuraamuksia. Haastatteluun pyritään valitsemaan myös iän perusteella siten, että mahdollisimman moni ikäluokka tulisi edustamaan otantaa tasapuolisesti.

Toteutukseen kuuluu osana myös vankilan toverikunta, jolta pyydetään mielipidettä nykyisestä kurinpidosta ja sen seuraamuksista. Toverikunta vastaa osaltaan samoihin kysymyksiin mitä yksittäiset haastateltavat vangit vastaavat. Toverikunta toteuttaa lausunnon omana työnä itsenäisesti ja toverikunnan lausunto edustaa ryhmän näkemystä. Tämä on kokonaisuuden kannalta mielenkiintoinen ja merkityksellinen tutkimusnäkökulma. Toverikunta koostuu usein vankilan hierarkiassa korkeammalla olevista aktiivisista jäsenistä, joilla on hyvät sosiaaliset ja vuorovaikutukselliset taidot. Toverikunnan lausunnosta mielenkiintoisen tekee toverikunnan jäsenten mahdollinen asema vankiyhteisössä, sekä rikoksen tekemisen kentässä.

Yksilöhaastatteluun valittujen vankien ikäjakauma oli siten, että nuorin haastateltu vanki oli 21 vuotias ja vanhin vanki oli 47 vuotta. Kurinpitotuomioita saaneet haastatellut vangin suorittivat suhteellisen pitkiä tuomioita. Lyhin tuomio oli 905 päivää ja pisin tuomio oli elinkautinen vankeus. Kurinpitojen osalta kiinnitettiin huomiota vain nykyisellä tuomiolla saatuihin kurinpitopäätöksiin. Kurinpitojen määrät vaihtelivat kahdesta yhdeksääntoista kertaan. Vaihteluun vaikutti myös kunkin vangin suoritettu tuomio. Näin ollen eniten kurinpitotuomioita oli elinkautista suorittavalla vangilla. Haastateltavien saamat oikeuslaitoksen tuomionimikkeet vankitietojärjestelmän mukaan ovat seuraavat: neljällä vangilla tuomiotietona oli ”mur-

ha/tappo”, kahdella ”muu väkivalta”, kahdella ”ryöstö”, yhdellä ”elinkautinen” ja yhdellä ”muut rikoslakirikokset”. Vankilakertaisuuksia vangeilla yhdestä neljääntoista kertaa. Yhdellä vangilla tietoa oli saatavilla vain yhdestä kerrasta, mutta oman kertomuksensa mukaan hän oli suorittanut useita tuomioita aiemmin. Haastatteluun oli tarkoitus saada useampi rikkeetön vanki, mutta siihen suostui vain yksi. Hän on iältään noin neljäkymmentä vuotta. Rikkeettömällä vangilla on myös pitkä, 3959pv:n tuomio.

Ikä	Vankilakerta	Tuomio(pv)	Kurinpitokerta	Rikos josta tuomittu
31	14	905	4	muut rikoslakirikokset
32	4	1820	9	ryöstö
43	1	4460	11	murha/tappo
44	6	2310	3	ryöstö
27	1	910	6	varkaus
27	2	1945	11	murha/tappo
21	2	1395	3	muu väkivalta
41	5	elink.	19	murha/tappo
44	13a	4475	20	muu väkivalta
47	10a	3830	2	murha/tappo

Taulukko 1: Haastateltujen vankien taustatiedot

6 Tulokset

Seuraavassa luvussa esitellään haastatteluiden tulokset kysymysten teemoittamisen jälkeen. Tutkimuksen haastatteluiden analysoimiseksi haastattelukysymykset teemoitettiin siten, että yhdestätoista haastattelukysymyksestä muodostettiin kuusi kysymysteemaa. Kysymyksistä 1-2 muodostui teemaotsikko ”vankien kokemuksia vankilan kurinpidosta ja siitä saaduista tuomioista”, kysymys 3 otsikoitiin teemalla ”Vankien näkemyksiä rikkomusten syistä”, kysymyksistä 4 ja 8 muodostui otsikko ”Vankien kokemuksia kurinpidon merkityksestä vankeuden suorittamiseen ja tulevaisuuteen”, kysymys 5, 6 ja 7 otsikoitiin ”yksinäisyysrangaistuksen vaikutukset vangin näkökulmasta, kysymys 10 ”Vankiyhteisön suhtautuminen yksinäisyysrangaistuksen saaneeseen vankitoveriin” ja kysymykset 9 ja 11 otsikolla ”Vankien ajatuksia kurinpitovangin kehittämiseksi ja vaikuttavuuden lisäämiseksi”

6.1 Vankien kokemuksia vankilan kurinpidosta ja siitä saaduista tuomiosta

Haastatteluun valituista vangeista kymmenellä oli kokemusta vankilan kurinpidosta. Haastatteluun valittiin myös vanki, jolla oli puhdas ja rikkeetön vankeushistoria. Vangit pitivät kurinpitoprosessia pääsääntöisesti toimivana ja hyvänä. Haastatteluissa nousi kuitenkin esille myös epäkohtia. Epäkohdat koettiin tapahtuvan rikkomusten tutkinnassa vankilassa, sekä aiheetto-

masti tuomituista rangaistuksista. Haastatelluista vangeista kolme oli kokenut jossain vaiheessa vankeushistoriaansa tulleen kurinpidollisesti syyttömänä tuomitukseksi. Yksi vanki korosti vahvasti näyttöjen puutetta tutkinnassa. Kurinpitotuomion kohteena olleesta teosta pitäisi saada selkeämmät näytöt. Hänen mukaansa vankilassa voidaan tehdä paljon oman edun taivoittelun nimissä aiheettomia ilmiantoja, jotka johtavat kurinpitoihin ja sitä myöten vaikuttavat jonkin vangin elämään kielteisesti. Monen vangin mielestä myöskään todellista kuulemista ei tapahdu, tai ainakaan sillä ei nähty olevan mitään merkitystä. Suurin osa vangeista totesi kuitenkin rangaistusten olleen aiheellisia ja tietävän mistä rikkomuksesta tulee mitään rangaistuksia - jopa niin, että eristysvuorokaudet lasketaan etukäteen. Eräs vanki kertoi laskevansa jo tiedettyä rikkomusta tehdessään, montako vuorokautta eristystä on tulossa, jos jää kiinni.

Yksinäisyysrangaistuksen ei koettu yleisesti vaikuttavan elämään millään tavalla, kokemus oli vahvasti käännetty siten, että se koettiin lepäilyä ja hyvänä asiana, kun pääsi muutamaksi päiväksi osastolta pois. Haastatelluista vangeista suurin osa piti saatuja eristysvuorokausia hyvin vähäisenä. Yksi vanki näki hyväksi, jos pääsi pitkään jatkuneen aineiden käytön välillä vähän selviämään. Erään vangin kokemus eristyksellä olosta kiteytyy hyvin seuraavasti:

..”monesti vartija kysyy että miten menee.. ni sanon että mikäs tässä, mökilähän sitä ollaan”

Yksi vanki kertoi, kuinka yksinäisyysrangaistus on vain ”*pari päivää makoilua*” ja jonka ei kokenut vaikuttavan itseensä millään tavalla. Kertoi vain, että on mukava välillä ”*päästä käymään*”. Hänen mukaansa ”*porukka*” on niin tottunutta ”*lusimaan*”, että muutama vuorokausi eristyksessä ei tunnu milteään. Hän koki kurinpitotojen olevan osa vankeusrangaistusta, jotka ikään kuin kuuluvat tuomioon. Haastatellun vangin mukaan tuomiolle ei tule mitään ”*kultapoikia*”, joten ”*totta helvetissä tulee niitä ongelmia*”.

Yksi vanki totesi kuitenkin selkeästi, että eristyksellä olo on hyvin ahdistavaa ja pitkästyttävää, jossa aika kuluu hyvin hitaasti. Hän koki osastolta ja vankiyhteisöstä poiston vaikeana asiana ja vaikuttavan hänen psyykkiseen jaksamiseen merkittävästi. Eristyksessä olon koettiin myös ”*ärsyttävän*”, sekä aiheuttavan turhautumista ja masentuneisuutta.

Yksinäisyysrangaistusta pahempana pidettiin muiden asioiden ”*pystyyn*” nousemista, eli lomien ja perhetapaamisten, sekä avotalomahdollisuuden menettämistä. Tämä seikka korostui suurimmassa osassa haastatelluista. Moni vanki kertoi olevansa valmis paljon pitempään eristykseen, jos se suojelisi muiden asioiden säilymistä. Asioiden pystyyn nousemisen koettiin vaikuttavan vangille tärkeisiin asioihin, kuten parisuhteeseen ja muihin läheisiin, sekä koettiin aiheuttavan myös yleistä motivaation laskua ja yrittämisen lopettamista, sekä palaamista

”hälläväliä” käyttäytymiseen, jossa millään ei ole mitään väliä. Haastatteluista nousi esille, että kurinpitotuomio kaikkine sivuvaikutuksineen ruokkii huonoa käyttäytymiskehitystä. Yhden vangin mukaan asioiden pystyssä oloaika oli vahvasti ”naamakertoimen” mukainen. Toisella asiat voivat olla pystyssä vuoden, ja toinen selviää muutamalla kuukaudella. Syytä tähän ei osattu sanoa. Tähän liittyi myös vahvasti kokemus epäoikeudenmukaisesta kohtelusta.

Haastatteluissa nousi esille myös kurinpidon myötä menetetty työpaikka. Työpaikka ja siitä saatu tulo oli vankilassa monelle hyvin tärkeä. Yksi vanki kertoikin, että ”jostain se elanto on hommittava” eli jos menettää työpaikan, tulee sen tilalle muut vankilan perinteiset ja kielletytkin ansaintatavat, kuten huumausaineisiin, tatuointeihin ja muuhun kaupankäyntiin liittyvät toimet. Myös kiristykset ja heikompiosasten vankien hyväksikäyttö ovat näitä tapoja. Työpaikan menettämisen koettiin syöksevän vankia yhä syvemmälle ei toivottuun käyttäytymiseen. Haastatelluilla vangeilla yhdellä oli omasta mielestään selkeä kokemus ”silmätikkuna” olemisesta. Hänen kokemus oli, että tapahtuipa osastolla mitä tahansa, häntä pidettiin ainakin osasyllisenä.

Haastattelussa nousi esille myös näkemys, että vankiyhteisön tapoihin ja prisoitumiseen kuuluu vankeuden aikaiset kurinpitomerkinnot ja yksinäisyysrangaistukset. Tämä koettiin kuuluvan varsinkin vankeustuomion alkuvaiheeseen ja nuoriin vankeihin. Yhden haastatellun osastokokemuksen mukaan kuitenkin vangit, joille annetaan vankilassa mahdollisuuksia, rauhoittaa se myös käyttäytymistä.

Haastattelussa oli myös vanki, jolla ei ollut kokemusta vankilan kurinpidosta lainkaan. Hänestä ei oltu tehty ilmoituksia, eikä hän ole ollut kurinpidon alaisena kertaakaan tällä tuomiolla. Vanki oli ollut vangittuna nyt 3v 4 kk. Hän kertoo, että aiemmalla tuomiolla on tullut yksi kurinpidollinen merkintä työstä kieltäytymisestä. Tästä hänellä oli jäänyt eriävä käsitys henkilökunnan kanssa. Kertomansa mukaan hän oli kuitenkin joutunut lähtemään avolaitoksesta suljettuun vankilaan, josta oli päässyt palaamaan takaisin avolaitokseen kahden kuukauden kulluttua. Haastateltu rikkeetön vanki kertoi pysyvänsä omissa oloissaan ja ”*lusivansa*” vain omaa tuomiotaan.

Haastattelussa vanki kertoo, että vaikka hänen kurinpitonsa on täysin puhdas ja hän on tehnyt ja suorittanut kaiken mahdollisen, sekä käyttäytynyt mielestään mallivangin tavoin, ei tämä silti ole edesauttanut hänen avolaitoshakemustensa päätöksiin myönteisesti. Hän kertoo, että vankeuden alkuaika oli ”*yhtä helevettiä*”, kun hän koki ”*pettäneensä*” kaikki lapsensa joutumalla vankilaan ja eroon lapsistaan.

”ite päätin silloin kun jouduin vankilaan, että en hommaa mitään rikkeitä.. että olen omissa oloissa.. vaikka menisin tuonne kellariin ja olisin siellä koko tuomion”

Vanki kertoo haastattelussa, että hänellä on sellin seinällä lasten kuvat, jotka ylläpitävät motivaatiota nuhteettoman vankeuden suorittamiseen.

6.2 Vankien näkemyksiä rikkomusten syistä

Haastatteluun osallistuneet vangit näkivät yleisellä tasolla pitkien tuomioiden, pitkien päihdehistorioiden ja kontrolloidun ympäristön vaikutukset vankeusaikaisiin rikkomuksiin. Päihderikkomuksia selitetään haastatteluiden mukaan yleisesti viihdekäytöllä ja *”akkujen latauksella”*. Yksi vanki kertoi elämästään vankilassa seuraavasti:

”Eihän se yhtä joulua voi olla...kyllähän sitä tulee väkisin tehtyä joutain...ajatellaan, että jos kymmenen vuottakin olet täällä, ni pitää hattua nostaa jos pystyy sillain lusimaan, ettei tule mitään...kyllähän sitä huonoja päiviä tulee”.

Haastatelluista vangeista viisi oli sitä mieltä, että päihdeiden käyttö liittyy jotenkin *”akkujen lataukseen”* tai muuhun ajankulun ja vankilaelämän siedettävyyden parantamisen syyhyn. Yksi haastatelluista ei osannut sanoa lainkaan perimmäistä syytä päihdekäytölle. Lisäksi haastattelussa yksi vanki korosti siviiliaikaista päihde ja huumeongelmaa, joka näkyy vankilassa tehtyinä päihderikkomuksina. Kurinpitotuomion johdosta seurannut asioiden *”pystyyn”* nouseminen ja palaaminen nollapisteeseen koettiin myös päihdeiden käytön ja muiden rikkomusten syyksi. Tämä tulee hyvin esille seuraavassa lauseessa:

”sillon kun on ollut itellä asiat pystyssä, ni jollain täytyy ladata akkuja, varsinkin kun sä oot tuommosessa hornankattilassa, tai miksi tuota nyt vois sanoa”

Väkivaltarikkomusten syyksi kaksi vankia nosti *”kopituksen”*, eli sellissä suurimmaksi osaksi päivästä olemisen. Tämän koettiin kiristävän hermoja ja vaikuttavan osaston ilmapiiriin kielteisesti. Jonkin vangin *”huonon päivän”* koettiin tarttuvan muihinkin osaston vankeihin. Haastatteluiden mukaan väkivaltarikkomuksiin liittyy yleisesti lähes aina huumeet tai sen lieveilmiöt, kuten velat ja niiden periminen. Myös siviilissä tapahtuvia asioita joudutaan selvittämään vankilassa. Yksi vanki kertoikin, että nykyään siviiliasiat seuraavat perässä vankilaan, toisin kuin ennen, jolloin siviilijutut laitettiin tuomion ajaksi *”jäihin”*. Yhden vangin kertoman mukaan vankilatappelut ovat *”jätkien välisiä juttuja joille ei voi mitään”*. Vangin mukaan

tappelu voi sattua ”kenelle vaan ja missä vaan, eikä näissä oloissa voi antaa tuumakaan periksi”.

Yhden vangin kertomuksen mukaan järjestyksikkomukset vankilassa liittyvät saatuun pieneen rahalliseen ansaintaan eli ”makuurahaan”. Tämä korostuu vangeilla jotka eivät käy töissä eivätkä opiskele. Heidän kuukausittain saamansa käyttöraha (40€) on hänen mielestään aivan liian pieni tullakseen toimeen. Vangin mukaan kaikilla ei välttämättä ole siviilissä ihmisiä jotka voisivat auttaa rahallisesti vankilassa olevaa kaveria tai läheistä. Tämä näkemys tuli esille haastattelun ensimmäisessäkin teemassa, jossa vanki kertoi myös työpaikan menettämisen seurauksista ja vaikutuksista vangin elämään ja tekemisiin. Hänen mielestään myös pieni tulo ajaa tekemään kiellettyjä asioita vankilassa.

Yhden vangin mielestä muuttunut vankilan lääkekäytäntö ajaa joitain vankeja etsimään vaihtoehtoja itselääkintää päihteillä. Hänen mukaansa on vankeja, jotka oikeasti tarvitsisivat erilaista lääkitystä. Päihteitten käyttö liittyy myös sosiaalisten tilanteiden pelkoon ja niiden hallintaan. Tämä tulee hyvin esille seuraavan vangin kertomasta lauseesta:

”..tulee muitten vankien kanssa paremmin toimeen kun on päihteissä.. sitä ei muuten oikein uskalla liikkua tuolla muiden vankien kanssa.. se tuo sitä itsevarmuutta lisää.. se on ainut syy miksi olen täällä vankilassa ollessa ottanut..”

Haastattelussa nousi esille myös seikka, että jos vangille annetaan mahdollisuus näyttää kykynsä ja halunsa kantaa vastuuta, niin se mahdollisuus halutaan käyttää oikein ja toimia mahdollisimman hyvin sen hyväksi. Kertomuksen mukaan vanki alkaa miettiä, minkä arvoista mikäkin tekeminen vankilassa on. Jos on saavuttanut vankilassa asioita ja on pystynyt ”rakentamaan jotain” niin onko esimerkiksi huumeiden ottaminen sen arvoista, että ottaa riskin menettääkseen jälleen kaiken ja palatakseen takaisin lähtöpisteeseen.

Kysymys rikkomuksista herätti yhden vangin pohtimaan myös päihteettömien osastojen merkityksen päihdeongelmien kanssa painiskeleville vangeille. Hänen kokemuksensa mukaan päihteetön osasto on tukenut päihteettömänä olemista. Päihteettömällä osastoilla liikkuu huomattavasti vähemmän aineita kuin muilla normaaliosastoilla. Sen koettiin pienentävän retkahdusriskiä. Tähän oli vaikuttamassa se, että sattuiiko osastolla olemaan joku, joka huumeita pyörittä. Päihteettömällä osastolla myös yleisesti ”asiat” ovat kunnossa, joten siellä lomat ja tapaukset toimii ja ”akut” saa ladattua muilla keinoin kuin päihteillä. Päihteettömällä osastolla näkyy myös vastuunottaminen myönteisenä, joka ilmenee hyvin vangin sanomana seuraavasti:

..”sitten kun mulle on annettu nuita mahdollisuuksia, ni se taas tukee minun mielestä niinku päihtettömyyttä, mitä mä niinku yritän itte niinku tässä tehdä. Mahollisesti koitan jossain vaiheessa avotaloon.. tai koevapautta.. kaikkea tuommosta”

Vanki jolla oli puhdas vankilahistoria, kertoi että on hankala lähteä arvioimaan rikkomusten syitä. Hän pohti kuitenkin, että suljetulla paikalla on varmasti oma osuutensa rikkomuksiin. Hän kertoo, kuinka oli heti tuomion alussa tehnyt muille vangeille selväksi, että hän ”lusii” omaa tuomiotaan ja muut omaansa, eikä hänelle tarvitse tulla tarjoamaan eikä ehdottelemaan mitään. Tämän jälkeen vanki kertoi saaneensa olla täysin rauhassa. Kysyttäessä riskistä käyttää esimerkiksi alkoholia, hän kertoo, että ei tunne siihen halua lainkaan.

6.3 Vankien kokemuksia kurinpidon merkityksestä vankeuden suorittamiseen ja tulevaisuuteen

Kurinpitomerkintöjen vaikutuksista vankeuden suorittamiseen tuli haastatteluiden mukaan hyvin selkeä näkemys. Yhdeksän vankia kertoi merkintöjen vaikuttavan vankeuden kehittymiseen ja tulevaisuuteen. Yksi vanki ei tiennyt merkintöjen tai tehtyjen asioiden vaikuttavan mihinkään. Kuitenkin hänkin jatkoi, että avotaloihin sillä voi olla jotain vaikutusta. Yleinen kokemus vaikutuksista oli, että *”kaikki pysähtyy”*. Tällä tarkoitettiin avotalomahdollisuuksia, poistumislupia, perhetapaamisia ja muita anottavia mahdollisuuksia. Asioiden pysähtyminen ja pystyyn nouseminen tarkoittaa myös kaiken alusta aloittamista. Haastatteluissa nousi esille myös, että kurinpitomerkinnät leimaavat vankeja heidän mielestään liikaa eteenpäin. Vangin mukaan uudella tuomiolla katsotaan liikaa heti vanhan tuomion merkintöjä ja annetaan niiden vaikuttaa uuden tuomion päätöksiin. Toisin sanoen *”tyssätään”* asioita vanhoilla perusteilla.

Yhden vangin kokemus kuitenkin oli, että kurinpito ei vaikuta millään tavalla. Hän jatkaa, että isommissa rikkeissä voi joutua *”pykälään”*, tai *”bunkkeriin”* tai vaihtamaan taloa. Hänen kokemuksensa liittyy kurinpidoista saatuihin tuomioihin. Hän painotti haastattelussa, että vaikka vanki *”mokaa”*, tulisi hänelle silti antaa jossain vaiheessa taas mahdollisuuksia. Haastattelussa nousi esille myös mielenkiintoinen seikka, yhden haastatellun vangin mukaan vankitietojärjestelmässä(VATI) oleva pieni merkintä ei vaikuta mihinkään ja jopa niin, että merkintöjä on hyvä ollakin. Vanki kertoo haastattelussa seuraavasti:

”joka jätkällähän pitää olla joku merkintä...se vaan kuuluu vangille tuo...vähintään alkutuomiosta pitää olla”

Vangin kertoman mukaan merkintöjä jopa *”tehdään”* jos ei niitä muuten tule. Haastattelun mukaan alkutuomiolla mikään ei toimi muutenkaan, joten silloin ei merkinnöistäkään ole haittaa. Eräs vanki kertoi, että jos tuomiosta ei ollut enää jäljellä on yhdentekevää, onko

merkintöjä vai ei, ja miten lopputuomion suoritti. Yksi pitkää tuomiota suorittava vanki kertoi, että kurinpidot ja merkinnät vankitietojärjestelmässä liittyvät suoraan hänen siviiliin pääsyyn. Hän koki kuitenkin tullessa kohdelluksi väärin, koska oli omien sanojensa mukaan kärsinyt tuomiota monta vuotta ”ylimääräistä” vain muutamien päihdemerkintöjen takia. Eikä edelleenkään rikosseuraamuslaitos ollut puoltanut hänen vapautumistaan.

Edelleen kurinpitojen katsottiin vaikuttavan työmahdollisuuksiin vankilassa. Myös opiskeluiden nähtiin vaarantuvan kurinpidon yhteydessä. Yksi vanki heittikin ilmaan kysymyksen, että kuinka kuntouttavaa on sitten laittaa vanki makaamaan selliin.

Kahden vangin haastattelussa tuli esille seikka, että heillä ei ole edes aikomusta anoa paikkaa avotalosta tai vapauttamisyksiköstä. Ensimmäinen vanki kertoi lähteneensä heittämään tämän ”vankilareissun” sillä ajatuksella, että tuomio suoritetaan loppuun asti suljetussa vankilassa ilman lomiamia tai muita laitoksen vaihtosuunnitelmia ja ilman mitään ylimääräistä stressiä. Hänen mukaansa merkinnöillä tai kurinpidolla ei näin ollen ollut mitään merkitystä. Toinen vanki kertoi haluavansa kärsiä tuomionsa rauhassa, eikä hän kertomansa mukaan viihtynyt avoimemmissa olosuhteissa. Yksi vanki lausui vankilakäyttäytymisestä seuraavasti:

..”miksi pitäis käyttää kun ei ole mitään minkä takia käyttää, jos nyt ajatellaan niinku keppi ja porkkana, ni tämä paikkahan on yksi iso keppi, mutta missä on sitten se porkkana millä yritettäs kuntouttaa”.

Yksi vanki nosti esille parisuhteen ja sen hoitamisen. Hänen mukaansa kurinpitomerkinnät vaikuttavat hyvin suoraan myös parisuhteiden onnistumiseen vankeuden aikana. Asioiden pysyntyyn nouseminen ja palaaminen alkupisteeseen, aiheuttaa hänen mukaansa parisuhteelle suuria paineita.

Haastatteluun osallistunut rikkeetön vanki kertoo, että hänelle kurinpitomerkintä VATI:ssä merkitsisi todella paljon. Omien sanojensa mukaan, jos sellainen sinne tulisi, olisi se kyllä ”syyttä”. Hän kokee kurinpidon vaikuttavan vankeuden suorittamiseen, mutta sanoo sen tapahtuvan vankien kesken eri tavalla. Hänen kokemuksensa mukaan vankeja, joilla on ollut kurinpitoja, ovat menneet hänen ”edelle” avolaitos-sijoitteluissa. Hän kertoo nähneensä ”käytävillä” paljon sekaisin olevia vankeja, jotka kuitenkin pääsevät jatkamaan avolaitokseen. Hän ihmettelee haastattelussa, että miksi hänen hakemuksensa - puhtaalla historialla - eivät ”vedä” laisinkaan. Tästä johtuen vanki kertookin, että välillä on tehnyt mieli mennä ”hälläväliä” asenteella, välittämättä mistään, mutta jatkaa perään ”kun on ne rakkaat lapset”. Vanki pohtii haastattelussa, että auttaisikohan asiaan, jos olisi merkintä VATI:ssa, josta sitten ikään kuin ponnistaisi hyvään käytökseen. Hän toteaa kuitenkin, että hänelle se olisi mahdoton ajatus. Vanki kertoo, että vaikka hänen ”laput” eivät vedäkään eteenpäin, ei hän

silti halua lähteä rikkomusten tielle. Hän uskoo hyvän ”lusimisen” kantavan myös aikanaan siviiliin.

6.4 Vankiyhteisön suhtautuminen yksinäisyysrangaistuksen saaneeseen vankitoveriin

Haastattelujen mukaan yksinäisyysrangaistus ei yleisesti vaikuta millään tavalla suhtautumisessa rangaistuksen saaneisiin vankeihin. Asiaa pidettiin pitkälle yhdentekevänä ja sillä ei nähty olevan vaikutusta vangin statukseen muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. Muutamat haastateltavat toivat esille, että ”se riippuu rikkeestä”, eli pienet ”mokeltamiset” eivät vaikuta asiaan millään tavalla. Kuitenkin jos kyseessä oli ”raiskarin” tai ”vasikan” pahoinpitely, nähtiin tämän jossain tapauksessa vaikuttavan myös kunniaa nostattavana. Kertomuksen mukaan jotkut kyseisen rikkomuksen tehneet vangit oikein kerjäävätkin kunnioitusta. Yhden vangin mielestä taas ei ole mikään ”saavutus” joutua yksin ”koppiin”, joten hän ei nähnyt mitään aihetta myöskään kehuskella kyseisellä asialla.

Haastatteluiden perusteella kuitenkin statukseen liittyvät asiat ovat enemmän nuorten vankeiden juttuja. Eräs vanki kertoikin, että mitä enemmän ikää tulee, sitä yhdentekevämmäksi koko eristysrangaistus tulee:

”mulle on niinku ihan sama, vaikka tuosta jokainen joutus alakertaan vaikka kaheksi viikoksi, ni kyllä mä saatana moppaan nuita lattiaita.. minun elämää se ei liikauta millään tavalla.. ja vaikka ne sieltä sitten pois tulisi ni ei minun silmissä mikään muutu”..

Haastattelussa kävi myös ilmi, että ”rundiin” joutumista katsottiin myös huumorimielellä. Asiaa saatettiin pohtia osastolla leikkimielellä, kuten ”kestääköhän sillä pää”, tai että ”tuuleekohan sillä äitiä ikävä”. Eräs vanki kuitenkin näki asian myös siten, että on ”idiootti” jos joutuu turhasta eristykselle. Hän näki kurinpidon merkityksen kokonaisuudessaan ja sen vaikutukset asioiden hoitamiseksi vankilassa. Yksi vanki kertoi myös, ettei hän ajattele ollenkaan tällaisia asioita.

Rikkeetön vanki arvioi, että ”mitä luultavimmin nuissa piireissä” jotkut hakevat kunnioitusta myös kurinpidon kautta. Omasta puolestaan hän sanoi olevansa vain huolissaan, jos joku kavერი joutuisi suorittamaan yksinäisyysrangaistusta. Omalla kohdalla hän ei näe asian vaikuttavan statusta kohottavalla tavalla. Hän sanookin että, ”en pitäsi kovana jätkänä..en minä ainakaan kehumaan alkais..”. Haastateltu vanki pitää omaa ”lusimistaansa” muista poikkeavana ja kertookin jokaisen ”taaplaavansa” omalla tyyllillä.

6.5 Yksinäisyysrangaistuksen vaikutukset vangin näkökulmasta

Haastattelussa kysyttiin myös yksinäisyyden vaikutuksista vankeihin. Suurin osa haastatelluista vangeista ei pitänyt yksinäisyyttä lainkaan ongelmana. Suurin osa koki oman rauhan pelkätään hyvänä asiana vankilassa ollessaan. Moni vanki koki, että on hyvä päästä välillä osastolta pois ja omaan rauhaan. Vangit ovat haastattelun mukaan hyvin tottuneita olemaan yksin. Näin ollen myöskään eristettynä ollessaan he eivät kokeneet yksinäisyyttä ongelmana - päinvastoin, ja vangit tietävät pääsevänsä sieltä pois. Haastattelussa nousi esille kuitenkin näkemys ja omakohtainenkin kokemus siitä, että nuorempana ja ensikertalaiselle yksinäisyys voi olla haasteellisempi kohdata. Suurimmalle osalle kokemus yksinäisyydestä nähtiin ”*levähtämisenä*” ja huilaamisena osaston arjesta. Haastattelussa nousi esille joidenkin vankien kokemus vankiosastosta rasittavana paikkana. Osaston rasittavuuden nähtiin johtuvan pitkälti vankiyhteisön yksipuolisista ”*vankilajutuista*”, jotka pyörivät vain rikosten ja huumeiden ympärillä. Tähän oli osa haastatelluista vangeista väsyneitä.

Yksinäisyyden kokemus pohjautui haastatelluilla vangeilla lyhyisiin kurinpidon eristystuomioihin. Tuomioiden nähtiinkin olevan pääsääntöisesti lyhyitä ”*vain muutaman päivän*” pituisia jaksoja, jotka eivät ”*pääkopalle tee tiukkaakaan*”.

”ku eihän näistä saa kuin muutamia päiviä.. melkein sama mitä tekee.. jotakin kahta-kolmea-neljää päivää.. kuitenkin ne jotka kaikki täälläkin on, on joutunut poliisiputkassakin olemaan.. se on vähän sama asia”.

Muutama vanki kuitenkin totesi, että pitkä eristystuomio varmasti vaikuttaisi paljon enemmän myös yksinäisyysnäkökulmasta. Haastattelussa nousi ajatus myös siitä, että on hyvä pysähtyä ja miettiä asioita. Tämä liittyi kurinpidon alaiseen tekoon ja toimintaan.

”sanotaan vaikka jos pahoinpitelystä sinne joutuu, ni kyllähän sitä miettii että kannattikohan tuokaan homma.. eihän siitä ole kuin haittaa itelle tavallaan”

Haastatelluista vangeista kuitenkin kaksi oli sitä mieltä, että yksinäisyys on huono asia heille. He kokivat yksinäisyyden vahingoittavan heidän psyykkistä vointiaan ja aiheuttavan masennusta ja ahdistusta. Yhdellä vangilla yksinäisyys oli aiheuttanut kokemuksen ”*erakoitumisesta*” muista vangeista. Näille kahdelle vangille yksinäisyysrangaistus näyttäytyi uhkaavana ja pelottavana asiana ja saadut eristysvuorokaudet pitkinä ja vaikeina. Yksi vanki kertoikin, että ahdistus alkaa heti kun ”*lähtö*” eristykselle tulee. Vanki kertoi myös, että viimeiset vuorokaudet eristyksessä menevät lähinnä valvoessa. Kertomansa mukaan eristettynä ollessaan hän ei tiedä ajankulusta mitään, eikä vartijoiltakaan ”*viitsi*” jatkuvasti olla kyselemässä kelloaikaa. Hän kertoi päättelevänsä ulkoilman valoisuudesta kellon aikaa ja vuorokausirytmää.

Yksinäisyysrangaistuksen haittana nähtiin myös sosiaalisten suhteiden puuttuminen. Tämän koettiin rasittavan varsinkin pitemmissä rangaistuksissa. Yksi vanki kertoi, kuinka hän kaipaa ”normaalia” puhetta. Että osastolla on aina joku, jonka kanssa voi jutella muusta kuin vankien asioista. Eristettynä ollessaan hän kertoikin puheluiden kotiin olevan hyvin tärkeitä. Puheluiden hän näki tukevan psyykkistä hyvinvointiaan.

Asenteeseen tai sen muuttumiseen ei yksinäisyysrangaistus pääsääntöisesti vaikuttanut mitenkään, eikä yksinäisyysrangaistuksella sinänsä koettu olevan minkäänlaista ennaltaehkäisevää vaikutus, vaan pikemminkin ”päinvastoin, se tekee just toispäin”, eli kokemus oli, että yksinäisyysrangaistus ruokkii tekemään lisää tekoja joista rangaistuksena olisi yksinäisyyttä. Eräs vanki kertoikin, että jos käyttää osastolla huumausaineita, niin ei saatu yksinäisyysrangaistus poista aineiden käyttöä. Tämä liittyy aiemmin kerrottuun ”hällävälää” asenteeseen, jolloin kaikki on muutenkin jo ”pystyssä” ja menetetty:

”ok jos sulla on toiminu jotku asiat ja ne palaa ni onhan siitä paljonkin haittaa.. mutta jos sulla ei valmiiksikaan mikään toimi, ni emmä nää siinä muuta ku pelkkää positiivista.. ei täällä niin pitkälle ajatella jos sulla on niinku.. pystyssä kaikki valmiiksi.. sehän on ihan sama.. ei sillä ole mitään merkitystä käytännön tasolla”

Haastatteluissa nousi esille monta kertaa, kuinka vanki ei ajattele rikkomuksista kiinnijääntiä. Hän ennemmin luottaa, että ei jää kiinni, kuin jättää riskin ottamatta - kaiken menettämisen uhallakin. Haastatellut vangit kertoivat kuitenkin, että yksinäisyysrangaistuksella saattaisi olla myös ennaltaehkäisevää vaikutusta ”joissakin tapauksissa”. Ajatus oli lähinnä se, että ei välttämättä heille itselleen, vaan jollekin muulle, koettiin myös että, ”on vaikutusta, mutta ei kokonaan”

Haastattelusta nousi myös kuitenkin selkeä poikkeus. Yksi vanki kertoi, että hänelle yksinäisyysrangaistus toimii uhkana ja rikkomusten ennaltaehkäisijänä jonkin verran. Hän kertoi myös, että ymmärtää vankilan tarvitsevan sääntöjä ”että pakka pysyy kasassa”. Hänet yksinäisyysrangaistusuhka laittaa miettimään ja punnitsemaan tekoja vankilassa. Kuitenkin hänkin toteaa ennaltaehkäisevyyden yhteydessä seuraavasti:

”tietysti jos on niin hirveä psyykinen tilanne, että pakko on ottaa jos on tarjolla jotain.. vaikka tietää, että se on väärin, ni ottaa silti sen riskin että jää piköhän kiinni.. saapi vähän rauhotettua ja ottaa vähän rennosti..”

Kyseisen vangin kohdalla riskinottoon vaikuttaa sen hetkinen psyykinen vointi. Huono vointi ohittaa myös käytöstä aiheutuvan yksinäisyyteen joutumisen uhkan. Vaikeassa psyykkisessä

tilassa vangilla oli ensisijaisena tarpeena saada olonsa helpotetuksi. Haastatteluiden mukaan suurin ennaltaehkäisevä tekijä kurinpidossa on kuitenkin hyvien asioiden ”pystyyn” nouseminen, ei yksinäisyyteen joutuminen. Yksi vanki toteaaakin, että *”kenellekkä siitä on hyötyä jos joku ihminen laitetaan rundiin”*.

Yksi vanki kertoi myös, kuinka kurinpitojen kautta vanki voi hakea uskottavuutta itselleen muiden vankien silmissä. Tässä tilanteessa mitkään asiat eivät vaikuta pysäyttävästi tai ennaltaehkäisevästi, vaan uskottavuus haetaan eristykselle joutumisesta ja asioiden ”pystyyn” nousemisesta välittämättä.

Vanki jolla ei ole rikkomuksia, kertoo, että yksinäisyys ei vaikuta häneen mitenkään ja voisi olla eristettynä *”vaikka kolme vuotta”*. Hän kokee olevansa erinomaisessa psyykkisessä kunnossa, eikä näe yksinäisyyttä mitenkään uhkana. Kertomansa mukaan hän ei osaa eritellä yksinäisyysrangaistuksen hyötyjä tai haittoja. Vanki kertoo, että hänelle vankilan kurinpito ei näyttäydy millään tavalla ennaltaehkäisevänä, eikä se pidä häntä *”kuivilla”* vaan:

”lapset ovat ne omat syyni.. ne on ne minun elämän valo.. että niitten takia taistellaan..”

Hän kertoo, ettei pidä yksinäisyysrangaistusta *”minään”* rangaistuksena.

6.6 Vankien ajatuksia kurinpitovangin rangaistusten kehittämiseksi ja vaikuttavuuden lisäämiseksi

Kysymyksiin kurinpitovangin rangaistusten kehittämiseksi ja niiden vaikuttavuuden lisäämiseksi saatiin hyvin erilaisia vastauksia. Haastatelluista kaksi oli selkeästi sitä mieltä, että muuta ratkaisua ei liene ole olemassa. He kehittäisivätkin ”eristyskopit” tavallisiksi selleiksi. Yksi vanki kertoikin, että saatu yksinäisyysrangaistus on täysin itse ansaittu, ja toinen, että hän ei ollut ajatellut asiaa laisinkaan. Yleisellä tasolla hän mietti, että hänen kohdallaan puheluiden rajoittaminen olisi kovempi rangaistus, kuin eristetyksi joutuminen.

Haastatelluista vangeista yksi pohti myös ostojen rajoittamisen järkevyyttä. Hänen mielestään osto-oikeuksien rajoitukset siirtyvät suoraan muiden vankien, useimmiten heikompien yksilöiden harteille. Vanki kertookin, että ostot tehdään joka tapauksessa jonkun toimesta, ja se tapahtuu *”hinnalla millä hyvänsä”*.

Haastatteluiden mukaan vankien pääviestinä kehittämisessä ja vaikuttavuuden lisäämisessä on asioiden ”pystyyn” nousemisen tarkastelu. Sen koetaan vahvasti vaikuttavan vangin muutosmotivaation kehittymiseen. Haastatelluissa tulee ilmi, kuinka asioiden toimiminen pitää yllä hyvää kehitystä ja taas kaiken romahtaminen muuttaa kehityksen vahvasti negatiiviseksi.

Haastattelun mukaan vangit ymmärtävät ja oikeuttavat ”kaiken menettämisen” tietyissä ja selkeissä rikkomuksissa:

“jos olet silminnähdessä sekaisin, etkä pysy pystyssä jne..ni sittenhän se jos siitä menee kaikki, ni sehän on ihan ok.”

Haastattelun mukaan vangit toivovat enemmän yksilökohtaista tarkastelua määrättäessä kurinpidon rangaistuksia. Haastateltu vanki kertoikin, että jos on saanut ”rakennettua” jotakin, ja on pystynyt pitämään yllä päiheteettömyyttä ja hyvää käyttäytymistä että, ”ei repästä sitä mattoa jalkojen alta”. Hän toteaa myös että, ”onko se sen arvoista”. Vanki toteaa haastattelussa, että nämä ovat asioita, joissa pitäisi molempien osapuolten tulla vastaan, niin henkilökunnan, mutta myös vangin.

Pieniin ”mokiin” kuuluvat yksittäiset positiiviset näytteet, tai muut vastaavat merkinnät. Vangin mukaan ”pienissä tapauksissa” kaiken vieminen on älytöntä. Kertomuksen mukaan vankia tukee pienet askeleet rangaistuksen aikana: ”ne kuitenkin nuo tietyt asiat pitää kiinni jätkät siinä tietyssä rytmissä”. Vangin näkemys on ja toistuu aikaisemmista teemoista, että jos kaikki menetetään, palaa vanki takaisin entisiin ”hommiinsa” ja hällävälä asenne peittää vangin alkaneen muutosmotivaation. ”pitäs löytyä järki”.

Haastattelussa vangin näkemys on, että jos on tapahtunut edistystä ja muutosta, että tämä otettaisiin huomioon rangaistusta mitattaessa. Ei niin, että otetaan kaikki kerralla alas. Yhden haastatellun vangin mielestä nykyinen kurituskäytäntö tarvitsi jonkinlaisen ”jämäkän väli-muodon”, joka huomioisi vangit yksilöinä enemmän. Haastattelussa vanki kertoo, että ratkaisuna voisi olla jonkinlainen yhden mahdollisuuden malli, ikään kuin ”pakottava tekijä”

Yksi vanki nostaa kurinpidolliseksi toimeksi palkkaluokan alentamisen määrääjäksi. Samassa yhteydessä tulee jälleen esille myös työpaikan menetyshä, jonka hän kokee epäsovivana vaihtoehtona kuntoutumisen ja myönteisen kehittymisen kannalta. Toinen vanki kertookin työpaikan olevan vangille erityisen tärkeän ja nykyisen työpaikan menettämiskäytännön olevan ”paha systeemi, todella paha systeemi. Mitä helvetin oikeinta siinä on?” Työpaikan menetys on aina iso asia, joka vaikuttaa hyvin moneen asiaan.

Vanki nostaa haastattelussa esille myös parisuhteen tärkeyden ja sen, miten ”kaiken” menettäminen siihen vaikuttaa. ”että pystyttäs tukemaan sitä normaaliin elämään yrittämistä”. Oman kokemuksensa mukaan silloin kun hänellä oli vielä parisuhde, ei hänellä ollut kurinpidon ja lainkaan, mutta parisuhteen menetyksen myötä tilanne on muuttunut kurinpidon osalta huonompaan suuntaan myös vankilassa. Haastattelussa kaksi vankia korosti parisuhteen merkitystä vankeuden hyvän onnistumisen tukemisessa. Haastattelussa tulee myös esille vankien

saamien rikostuomioiden oikeutuskokemus. Haastattelun mukaan tuomio, joka koetaan oikeutetuksi, on myös helpompi ”*lusia*”. Taas tuomio joka on saatu ”*hupina*” tai ”*tyhjältä*” vaikeuttaa se tuomion nuhteetonta kärsimistä, sekä lisää rikkomusten riskiä vankilassa. Tuomion oikeutus on aina subjektiivinen kokemus.

Haastattelussa yksi vanki ehdottaa kurinpidon seuraamukseksi eräänlaista ”*yhdyskuntapalvelua*”. Hän kertoo yhdestä omasta kokemuksesta, jossa hän oli särkenyt toisen sellin ikkunan ja vartija oli asian edetessä kysynyt, siivoaisiko hän tekemänsä sotkun. Vanki oli suostunut pyyntöön ja hän oli siivonnut omat ”*jälkensä*”. Tämän lisäksi hän oli joutunut turvallisuudesta vastaavan apulaisjohtajan puhutteluun, sekä suostunut maksamaan aiheutuneet taloudelliset menetykset. Haastateltu vanki oli pitänyt tätä hyvänä vaihtoehtona yksinäisyysrangaistukselle. Siivotessa hän kertoi myös katuneensa lopulta tekoa:

”kyllä määkin mietin siinä kun lakaisin..että perkele kun piti tämmönen sotku tehdä”

Haastatellun vangin mielestä ensimmäisestä rikkomuksesta voisi olla joku muu vaihtoehto, kuin yksinäisyysrangaistus ja siitä seurausta olevat ”*lisärangaistukset*”. Toisesta kerrasta voisi hänen mukaansa sitten langettaa yksinäisyyttä ja ”*kaiken menetystä*”.

Kehittämiskohteeksi nousee haastattelussa myös rikkomusten tutkinnan parantaminen. Tällä vanki viittaa todistajien kuulemisesta aiheutuneisiin näkemyseroihin henkilökunnan kanssa. Yhden vangin mukaan kurinpidossa pitäisi rangaistusasteikkoa muuttaa siten, että se antaisi enemmän mahdollisuuksia asteikon lievemässä päässä, mutta että voitaisiin antaa myös asteikon yläpäässä nykyistä ankarammat rangaistukset:

”..ja mun puolesta oliko se kymmenen vai neljätoista vuorokautta se maksimi.. ni kyllä mun mielestä vois ainakin tuplata sen.. niinku kovemmista rikkeistä.. ihan surutta.. sitä vois alapäästä niinku löysätä, että sais jotakin muuta ja että ei heti menetä kaikkea, ja sitten toisesta päästä reilusti korottaa”

Haastatteluista nousi esille myös asioiden ”*pystyssä*” oloajan epäsäännönmukaisuus. Kokemus oli, että toisilla vangeilla esimerkiksi perhetapaamisten tai lomien kiinnioloaika saattoi vaihdella kolmesta kuukaudesta jopa vuoteen. Tämän koettiin erityisesti aiheuttavan epävakautta ja -varmuutta vangin elämässä. Se koettiin myös epäoikeudenmukaisena. Tähän toivottiin yhtenäistä ja selkeää linjausta. Haastatelluista vangeista yksi oli selvästi sitä mieltä, että nykyinen rangaistus on hyvä ja ”*kova*” rangaistus, sekä ”*ehkä paras*”. Toinen kertoi, että ”*kaikki käy, kunhan ei niin pitkää aikaa alakertaa*”

Haastattelussa tuli esille myös kokemus, että yksinäisyysrangaistuksella ei saavuteta hyötyä, mutta taas toisaalta pelkkä ”*terapiakaan*” ei vaikuta. Yksi vanki kertoikin näkemyksensä, että voisiko vaihtoehtona olla molempia, ja esimerkiksi päihderikkomuksessa pakollista päihdekeskustelua johon liitetään päihdevalvontaa.

Haastatteluun valittu rikkeetön vanki pohti, voisiko osaston vaihto olla kurinpidossa yksi keino. Hänen näkemyksen mukaan ”*porukan*” vaihto voisi olla hyvä ratkaisu. Hänen mielestään kurinpitoon voisi hakea ”*positiivisempaa ajatusmallia*”, mutta myös kysyy, että ”*räjätääkö*” sitten kaikki käsiin.

6.7 Toverikunnan näkemykset vankilan kurinpidosta

Tutkimuksessa annettiin toverikunnalle toimeksi pohtia kurinpitoon ja yksinäisyysrangaistukseen liittyviä asioita. Toverikunta kokoontui kaksi kertaa kokoustamaan annettua teemaa. He saivat vastataksaan samat kysymykset, jotka kysyttiin myös yksilohaastatteluissa eri vankien kanssa. Toverikunta keskusteli asiasta ryhmässä ja toverikunnan sihteeri kirjasi yhdessä pohditut vastaukset kirjalliseen muotoon. Alla on esitetyt kysymykset, sekä suorat lainaukset.

1. Minkälaisia kokemuksia sinulla on vankilan kurinpitojärjestelmästä?
”*toverikunnan jäsenillä on hyvin vähän kokemusta kurinpitajärjestelmästä*”
2. Minkälaisia ajatuksia saadut kurinpitotuomiot herättävät?
”*rundirangaistuksia pidämme hyödyttöminä, sekä turhauttavina*”
3. Miksi vangit tekevät järjestysrikkomuksia?
”*mielestämme järjestysrikkomukset johtuvat osittain tietämättömydestä. Vangeilla saattaa olla vakaviakin päihdeongelmia. Tappelut voivat johtua siviiliveloista, tai vangin tekemästä rikoksesta (raiskaus tms.). Osittain järjestysrikkomuksia tehdään, koska halutaan esittää kovaa jätkää*”.
4. Miten rikkomukset vaikuttavat vankeusrangaistuksen suorittamiseen ja tulevaisuuteen?
”*rikkomukset voivat vaikuttaa vankeuden aikana siten, että vangille tulee hälläväliä asenne, koska perhetapaamiset ja lomat ovat kiinni*”.
5. Miten yksinäisyys vaikuttaa sinuun?
”*yksinäisyys aiheuttaa epäsosiaalisuutta, turhautuneisuutta ja masennusta. On stressaavaa, sekä fyysisesti ja henkisesti raskasta maata 24/7*”.
6. Mitkä ovat yksinäisyysrangaistuksen a) hyödyt, b) haitat?

”yksinäisyysrangaistuksen hyödyt: saa miettiä asioita rauhassa. Haitat: Sama vastaus kuin kohdassa 5”.

7. Onko yksinäisyysrangaistuksella mielestäsi ennaltaehkäisevää vaikutusta tuleviin kurinpitörangaistuksiin tai rikkomuksiin?
”mielestämme ennaltaehkäisevää vaikutusta ei ole. Rundin jälkeen vangilla suurempi riski syyllistyä järjestysrikkomukseen uudestaan”.
8. Mitä kurinpitomerkinä VATI:ssa merkitsee sinulle?
”VATI ei merkitse meille mitään. Emme näe tietoja mitä siellä mahdollisesti lukee”.
9. Olisiko mielestäsi yksinäisyysrangaistukselle vaihtoehtoa? Mikä se voisi olla?
”riippuen rikkeestä. Esim. positiivinen näyte: pakolliset päihdekeskustelut. Väkivaltainen käytös: Suuttumuksenhallintakurssi/keskustelu. Yritettäisiin selvittää mistä tällainen käytös johtuu. Rikkomusten jälkeisiin rangaistuksiin, kuten: perhetapaamisten peruminen yms. niin pitäisi olla yhtenäinen linja milloin voit hakea jälleen tapaamista. Tällä hetkellä toisilla aika on 3 kuukautta ja toisilla voi olla jopa vuoden”.
10. Miten vankiyhteisö suhtautuu yksinäisyysrangaistuksen saaneeseen vankitoveriin? Tuoko se statusta tai kunnioitusta vai jotain muuta, mitä?
”toiset pitävät kovana jätkänä, toiset taas urpona. Monet nuoremmat ja ensikertalaiset vangit luulevat sen nostavan pisteitä muiden vankien joukossa. Toiset taas voivat haluta huomiota muilta vangeilta. Pääsääntöisesti asiaan ei edes kiinnitetä sen suuremmin huomiota”.
11. Miten kehittäisit koko kurinpitojärjestelmää?
”kiinteät rangaistukset ja yhtenäinen linja! Monet ajattelevat, että millään ei ole väliä, koska esim. perhetapaamisen odottaminen on turhauttavaa. Perhe ja puoliset ovat vangin suurin tuki ja turva vankeuden aikana. Myös enemmän ennaltaehkäisevää työskentelyä”.

7 Johtopäätöksiä

Seuraavissa luvuissa esitellään johtopäätöksiä ja vaihtoehtoista seuraamusmallia, sekä sen arviointia ja kokemuksia sen käytöstä.

Tutkimuksen ja tarkastelun kohteena oleva vankilan kurinpito näyttäytyy erilaisille ihmisille erityyppisesti. Tähän vaikuttaa selkeästi ihmisen terveys ja psyykkinen vointi, sekä sosiaaliset

taidot ja persoonallisuus. Vanki jolla on heikompi psyykkinen terveys, kärsii kurinpidosta saadusta yksinäisyysrangaistuksesta huomattavasti enemmän, kuin hyvän terveyden omaava vanki, jolle yksinäisyys näyttäytyy pitkälti vain positiivisena asian. Näin ollen vangin siirto yksinäisyyteen ei suurimmassa osassa tapauksia vaikuta vangin psyykkiseen hyvinvointiin kohtuuttoman kielteisesti, toisin kuin tutkimuksen alussa tekijän oletus oli. Yksinäisyys on, kuten Rehnback (2013:8) kirjoittaa, hyvin henkilökohtainen kokemus, toisilla siihen vaikuttaa eri asiat kuin toisilla. Haastattelussa tuli ilmi, että hyväkuntoisen vangin rankaisu on enemmän ”asioissa” ja niiden menettämisessä, kuin yksinäisyyteen joutumisessa. Huonokuntoisilla vangeilla taas ”asiat” eivät välttämättä ole päässeet kehittymäänkään positiiviseen suuntaan, joten sillä ei heille ole tutkimuksen mukaan suurtakaan merkitystä. Huonokuntoisilta vangeilta voi puuttua parisuhteet, siviilin kaverisuhteet ja myös perhepiiri voi olla rajoittunut siten, että vankilasta ei välttämättä osata, eikä pystytä ponnistamaan kohti siviiliä. Siviiliasiat eivät siis ole päällimmäisenä mielessä vankeuden aikana.

Tutkimus osoitti myös, ja joka ei tutkimuksen tekijälle tullut yllätyksenä, että vankilan turvallisuus ja vankien käyttäytyminen ovat hyvin monesta asiasta kiinni. Vanki, jolla nousee asiat vankilassa ”pystyyn” käyttäytyy suuremmalla todennäköisyydellä haitallisesti niin itseä, kuin muita vankilassa olijoita kohtaan. Motivaation katkaisu tekee näin ollen suurimman haitan monella osa-alueella. Ilmiö, jossa ihminen on itse tehnyt jotain epämääräistä, luvaton tai laitonta, alkaa hän ”viljellä” ympärilleen ajatusta teon vähäisyydestä, saaden siten mukaan muitakin tekemään samoja kiellettyjä asioita, ottamaan riskejä. Kun itse on mokannut, on helpompi olla, kun on muitakin mokaajia. Vankilassa ”mokaaja” joka on menettänyt kaiken, on siten riski muiden onnistumiselle. Tämän tutkimuksen valossa kurinpito näyttäätyykin enemmän rikkomuksia lisäävänä asiana, kuin niitä vähentävänä. Kurinpidosta saatu tuomio kaikkien ”lisärangaistuksineen” on siten luomassa kierrettä negatiiviseen vankeuden kehittämiseen.

Tutkimuksessa korostui muutamaan kertaan parisuhteen merkitys vankeuden onnistumiselle. Toverikunnan näkemys asiasta on vahvasti samansuuntainen. Vankeuden onnistumisen edellytyksiä voidaan parantaa myös panostamalla vankien parisuhdehuoltoon. Yleisesti tiedetään, että parisuhde vaikuttaa hyvin moneen osa-alueeseen ihmisessä. Parisuhteen tila ja tasapainoisuus heijastuu ihmisen käyttäytymiseen ja yleiseen hyvinvointiin (Terveiden ja hyvinvointin laitos 2015). Tutkimuksessa tämä tuli hyvin esille vankien korostaessa parisuhteen merkitystä. Vankien parisuhteiden tukemisen voidaan nähdä siten myös vankilan turvallisuuteen vaikuttavana seikkana. Tutkimushaastattelussa nousi esille, kuinka vanki oli suorittanut rikkeetöntä vankeutta aina siihen asti, kunnes parisuhde oli loppunut. Parisuhteen hän kertoi kaatuneen moniin seikkoihin, mutta jossa vankilan toimintaakin olisi ollut syytä tarkastella. Kertomansa mukaan hänen rikkomusten teko alkoi tuosta ajankohdasta. Jos ajatellaan, että vanki joka on aktiivinen ja toimintakykyinen, sekä omaa hyvät verkostot siviilin huumekontak-

teihin ja jolta lähtee motivaatio nuhteettomaan tuomion kärsimiseen, voidaan helposti nähdä, miten haastatellun vangin näkemys ”tuhon” laajuudesta voi käydä toteen. Hän kertoo kuinka nollapisteeseen palaavan vangin aiheuttaman tuhon määrä ”tulee tuplaantumaan, triplaantumaan, kymmenkertaistumaan kun sä menetät kaiken”.

Tämän työn aikana selvisi vangin kurin todellinen ylläpitäjä. Tutkimuksen mukaan se ei ole uhka yksinäisyydestä tai eristetyksi joutumisesta. Vangin käyttäytymiseen voidaan vaikuttaa parhaiten hallitsemalla hänelle yksilöllisesti tärkeitä asioita ja antamalla vangille itselleen vastuu niiden myönteisestä kehittämisestä. Rikosseuraamuslaitoksen strategia (2011) sisältää myös vangin vastuullistamisen, joten uusi mahdollinen kurinpidon seuraamus olisi hyvin kursissa tämän linjauksen kanssa. Tämän tutkimuksen yhtenä johtopäätöksenä voidaan pitää, että nykyisen yksinäisyysrangaistuksen merkitys on enemmän muodollisuudessa kuin käytännöllisyydessä.

Tutkimuksessa nousi esille kurinpidon rangaistusten merkitys vangin hyvinvoinnille ja tuomion etenemiselle. Suomen kriminaalipolitiikka on ohjannut pitkään rangaistuksen täytäntöönpanoa avoimempaan ja kuntouttavampaan suuntaan. Samoin linjaa myös rikosseuraamuslaitoksen strategia (2011) Tuomion aikana pyritään vankeja kuntouttamaan erilaisin toimenpitein. Vankilassa annettavat yksinäisyysrangaistukset ovat lopulta hyvin ehdottomia, eikä rikkeen taustoihin kiinnitetä tarpeeksi huomiota.

Tutkimuksesta nousee vahvasti esille yksilökohtaisen rangaistuskäsittelyn puute. Nykyisellä kurinpitomenettelyllä ja siitä saaduilla tuomiolla on pitkät perinteet. Vankilaan joutuvien ihmisten tilanne on kuitenkin muuttunut vuosikymmenien aikana siten, että vankien ongelmat ovat kenties laajentuneet tai monimutkaistuneet. Alkoholien rinnalle on tullut mukaan vahvasti erilaiset huumausaineet, sekä niiden sekakäyttöä, tästä kertoo myös Joukamaan (2010: 76) raportti, tämä luo uudenlaisia haasteita niin päihdetyölle, kuin myös muulle toiminnalle vankilassa. Myös työnteon kulttuuri on muuttunut vuosien saatossa siten, että yhä suurempi osa vangeista ei ole tehnyt koskaan kunnollista palkkatyötä. Tämä on myös seikka, joka yhdessä nykyisen päihdekäytön kanssa luo omat isot haasteensa vankien kuntoutuksessa ja siihen motivoimisessa. Ihmisen, joka on oppinut tekemään työtä elääkseen, voidaan olettaa kykenevän ottamaan enemmän vastuuta myös vankeuden aikana. Tämä tulee näkyväksi myös vankilan arjessa omasta kokemuksesta. Vankilat ovat muuttuneet vuosikymmenten aikana paljon. Ennen voimakkaana ollut vankilan työnteon kulttuuri on väistynyt kuntoutusohjelmien ja erilaisen elämänhallintaa vahvistavien työkurssien tieltä. Kaikille vangeille ei ole kuitenkaan mahdollista tarjota kunnollista työtä. Vankilan päivärutiinit ovat muuttuneet ja näin ollen vangit ovat oppineet ”makaamaan” enemmän.

Tutkimuksessa selvitettiin myös vankilan toverikunnan näkemyksiä kurinpitoon liittyvissä asioissa. Toverikunta sai pohtia kysymyksiä rauhassa keskenään, ilman henkilökunnan tai muiden ihmisten valvontaa tai osallistumista. Toverikunnan vastaukset ovat hyvin samansuuntaisia haastateltujen vankien kanssa. Erona kuitenkin on, ja joka oli tiedossa jo tutkimuksen suunnitteluvaiheessa, että toverikunnan jäsenillä on kontollaan vähemmän kurinpitomerkitöjä. Toverikunta vastasi kysymyksiin, tietämättä keitä haastatellaan erikseen yksilöllisesti. Näin ollen tutkimukseen osalliset eivät ole olleet tietoisia toistensa vastauksista. Toverikunnan jäsenet edustavat vankilassa usein aktiivista vankihierarkian ylempää tasoa. Tämä seikka oli tiedossa myös tutkimuksen alussa. Yksi tutkimuksen tavoite olikin selvittää, löytyykö erilaisista lähtökohdista olevilta vangeilta erilainen näkemys ja kokemus kurinpidon asioihin. Verrattaessa vastauksia, voidaan kuitenkin todeta, että kokemus kurinpidon seuraamuksena olevasta yksinäisyysrangaistuksesta on hyvin universaali vankien keskuudessa.

Haastatteluiden edetessä tutkimuksen tekijälle heräsi mielenkiinto selvittää myös kurinpidoltaan puhtaan vangin näkemyksiä kurinpidosta. Tarkoitus oli selvittää, mikä seikka edesauttaa sitä, että jotkut vangit eivät joudu vankilassa kurinpidon kohteeksi. Mikä suojaa heitä rikkomuksilta? Tutkimuksen tekijä valitsi vankien joukosta kolme rikkeetöntä vankia, joita tullaan pyytämään haastatteluun. Kolmesta valitusta vain yksi suostui haastatteluun perusteluiden jälkeen. Tämä seikka on hyvin mielenkiintoinen. Miksi vangit jotka tekevät järjestysrikkomuksia tulevat mielellään haastatteluun ja jotka eivät niitä tee, eivät tule myöskään haastateltavaksi? Tämä voi kertoa siitä, että rikkomuksia tekeillä vangeilla on enemmän kerrottavaa, heillä voi olla enemmän tarvetta tulla kuulluksi, heillä voi olla enemmän käsittelyä vaativia asioita tai he tarvitsevat enemmän apua asioiden prosessointiin. Tämä on seikka, joka kurinpitoja kehitettäessä on syytä vahvasti huomioida.

7.1 Rikkeen hyvitysmenettelyn esittely

Rikkeen hyvitysmenettely ("Rh-menettely") voisi olla uusi seuraamusmuoto vankilassa tapahtuville lieville järjestysrikkomuksille. Rikkeen hyvitysmenettelyn tarkoituksena on vastuuttaa vankia enemmän tekemisistään, sekä auttaa vankia näkemään asioiden seurauksia. Menettelyn tärkein tavoite on herättää ja ylläpitää vangin muutosmotivaatiota, mutta se antaisi myös henkilökunnalle mahdollisuuden nähdä ja huomioida asioita vangin näkökulmasta. Toimintamallissa vankilassa toimisi yksi tai useampi koulutettu valvontahenkilöstöön kuuluva Rh-ohjaaja, joille ohjautuisi kurinpidon kuulemistilaisuudesta turvallisuudesta vastaavan apulaisjohtajan päätöksellä vankilarikkomuksen tehneitä vankeja.

Menettelyssä on tarkoitus käydä motivoivan keskustelun periaatteita käyttäen keskusteluita vangin tilanteesta ja rikkomukseen johtaneista syistä, pohtia rikkomusta ja siitä mahdollisesti aiheutuvia lisäseuraamuksia vangin näkökulmasta. Rh-menettelykin olisi rikkeen seuraamus, mutta se perustuisi vapaaehtoisuuteen ja se annettaisiin muiden rangaistuksien sijaan. Rh-

menettelyssä muutostyökaluina voitaisiin käyttää esimerkiksi osallistamista tarkoituksenmukaisiin ohjelmiin, työhön tutustuttamista ja yksilökeskusteluihin ohjaamista, sekä sopimista. RH-menettelyn rankaisuna voisi käyttää esimerkiksi korjaavan työn velvoitetta, palkkaluokan määräaikaista alennusta jne. RH-menettelyssä on tarkoituksena ohjata vanki aina vähintään yhteen yksilökeskusteluun erityisohjaajien kanssa. Rh-menettelyn aikana tarkastellaan vangin kokonaistilannetta, vangille tärkeät asiat huomioiden.

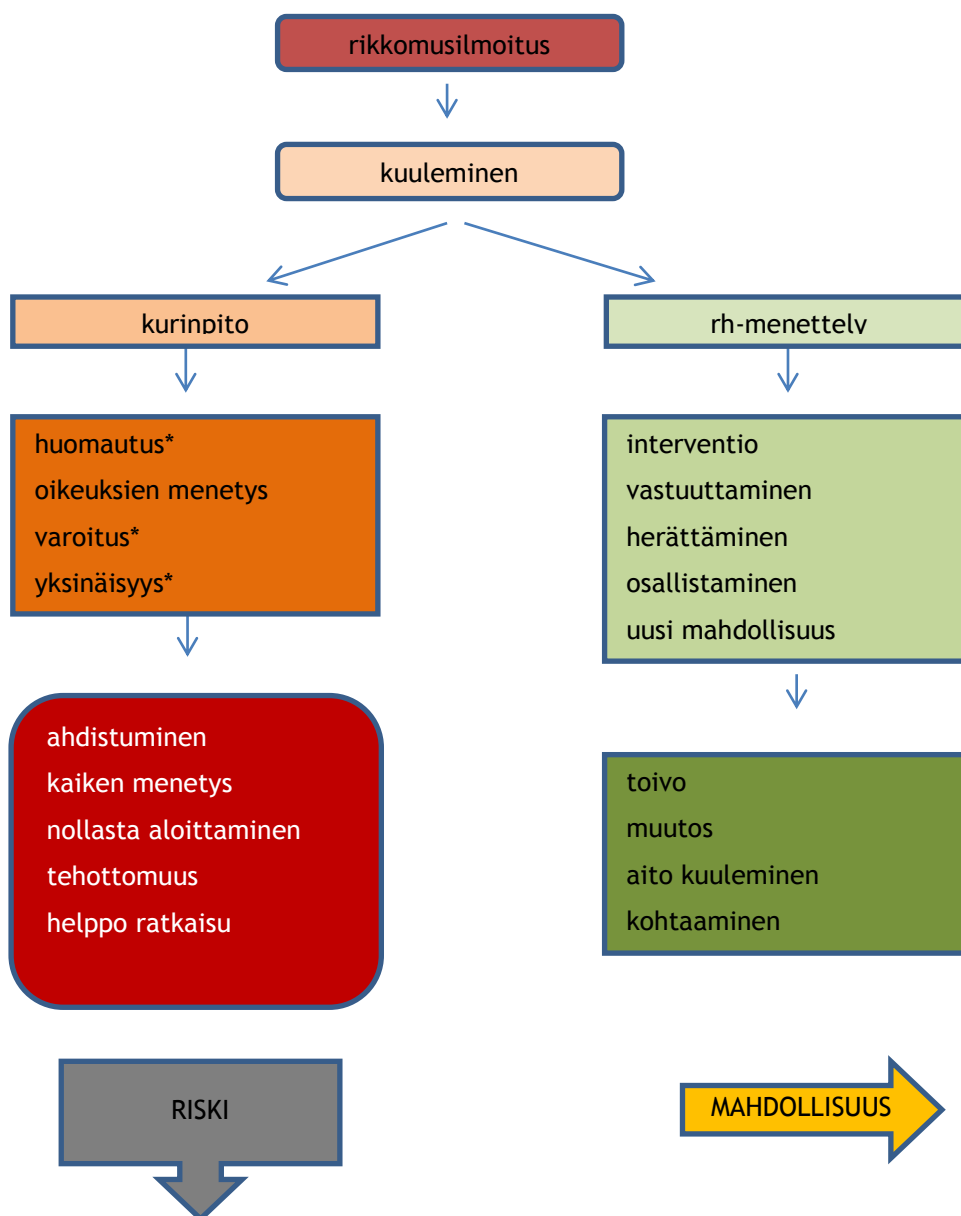
Rh- menettelyssä vastuunotto olisi avainasemassa. Toimintamallin tarkoituksena on tukea ja auttaa vankia ottamaan vastuuta tekemisestään ja näkemään asioiden seuraamukset pitemmälle, sekä herättämään ja ylläpitämään muutosmotivaatioita vaikeissakin tilanteissa. Mikäli menettelyllä ei saavuteta kyseiselle vangille yhdessä haettua hyötyä, palataan kurinpidossa normaalikäytäntöihin ja jo vakiintuneisiin rangaistuksiin. Menettely voitaisiin uusia kerran vuoden aikana. Rh-menettelyn tarkoituksena on toimia myös vankilan henkilökunnalle arviointityökaluna, jolla voitaisiin mitata vangin muutoshalukkuutta ja kypsyyttä ottaa vastuuta tekemisestään. Rh-menettely toimisi muiden kuntoutusohjelmien käytännön tukityökaluna. Menettelyn piirissä on tarkoitus käsitellä lievimmät rikkomukset, kuten päihde, hallussapito, omaisuuden tuhoaminen jne. Menettelystä tehdään raportti ja kirjaukset vangin vati:iin ja rangaistusajan suunnitelmaan.

Toimintamallin tavoitteena on katkaista vankilassa tapahtuva vangille haitallinen käyttäytyminen ja antaa vangilla aito mahdollisuus näyttää motivaationsa ja muuttaa käyttäytymistään vankilassa. RH- menettely antaisi reilun mahdollisuuden säilyttää kurinpitohistoriansa puhtaan, sekä katkaista jo alkanut negatiivinen kierre. Menettelyyn osallistuminen ja siitä mahdollisesti alkanut myönteinen vastuunotto näkyisi positiivisena merkintänä vati:ssa. Tällä on merkitystä rangaistuksen myöhemmässä vaiheessa. Lopullinen tarkoitus aina on auttaa vankia.

Menettelyn tarkoitus on ylläpitää vangin positiivista muutoskehitystä, sekä tukea rikkeetöntä vankeutta ja rikoksetonta elämää siviilissä. Menettelyn tavoitteena on, että vangin kanssa etsitään yhdessä ratkaisu, joka ottaisi huomioon vangin yksilölliset tarpeet ja ongelmat, vähentäisi tai poistaisi vankilarikkomuksia, sekä tukea vangille tärkeiden asioiden kehittymistä myönteiseen suuntaan. RH- menettelyn tarkoitus on olla vaikuttavampi vaihtoehto yksinäisyysrangaistukselle. RH-menettely olisi seuraamus, jonka tavoite on vaikuttaa vankiin, mutta myös tukea vankilan turvallisuutta luomalla uutta vuorovaikutteisuutta vankien ja valvontahenkilökunnan välille.

RH menettelyn tavoite on löytää yhdessä ne keinot, jossa toteutuu tärkeä ja välttämätön kurinpidollinen näkökulma, mutta joka samalla ylläpitäisi ja kannustaisi vankia jatkamaan rikkeetöntä vankeusrangaistuksen suorittamista.

Alla olevassa kaaviossa esitetään RH-menettely vaihtoehtoisena seuraamuspolkuna nykyiselle kurinpidon toimintamallille.

Kuvio 1: Rikkeenhyvitysmenettely seuraamuspolkuna

7.2 Rikkeenhyvitysmenettelyn ohjaajan tehtävät ja tarkoitus

Rikkeen hyvitysmenettelyn keskiössä on ohjaaja. Menettelyohjaajana toimii rikosseuraamuslaitoksen virkamies, vartija tai rikosseuraamusesimies. Menettelyn yhtenä osa-alueena on tarjota vangille uutta kontaktipintaa vangin ja valvontahenkilöstön välillä. Perinteisesti kuntou-

tumiseen ja tukemiseen tähtäävissä toimissa työtä ovat tehneet vankilan erityisohjaajat, lääkärin, sairaanhoitajat, psykologit, papit ja opettajat. Menettelyohjaajan tarkoitus on olla mukana tukemassa vankia rikoksettomaan elämään. Ohjaajan tavoite on auttaa vankia kokemaan ja tunnistamaan elämässään olevia kipukohtia ja haasteita. Menettelyohjauksen tarkoitus on yhdistää vankilarikkomuksesta saatu kurinpitoseuraamus vangin tukemiseen.

Ohjaajan tärkein ominaisuus on ymmärtää vanki ihmisenä kokonaisvaltaisesti. Tämä ei kuitenkaan poista vangilta rikoksentekijän ”statusta”, vaan ohjaajan tulee tietää ja ymmärtää asioiden yhteys ja toisiinsa vaikuttavuus. Ohjaajalta vaaditaan korkeaa ammatillisuutta, sekä työmoraalia. Ohjaajan tulee tietää ja tuntea vankila rangaistuspaikkana, sekä tuntea vankilaan ja vankeuteen liittyvät erityispiirteet. Ohjaajan pitää kyetä tuntemaan vankilaa vangin näkökulmasta, mutta erityisesti ohjaajan tulee nähdä kokonaisuus ja tie, joka on alkanut varhaislapsuudesta ja mikä lopulta on ajanut ihmisen vankilaan. Ohjaajan tulee kyetä näkemään myös vanki osana perhettään ja tunnistaa vankeuden monet vaikutukset myös siviilielämään, mahdollisesti lapsiin, puolisoon, vanhempiin ja muihin läheisiin. Ohjaajan on hyvä tietää ja ymmärtää yhteiskunnan rakennetta ja vankilaa osana sen turvallisuutta.

Ohjaaja aloittaa keskustelut rikkeen tehneen vangin kanssa. Keskusteluissa käydään läpi tehty rikkomus ja siihen johtaneet syyt ja seikat. Keskusteluissa kartoitetaan vangin kokonaistilannetta ja pyritään yhdessä löytämään sopivat ratkaisut asioiden korjaamiseksi. Keskusteluiden tavoitteena on saada vanki näkemään ja kantamaan vastuunsa asioiden eteenpäin menemiseksi. Ohjaajan tehtävänä on myös antaa vangille mahdollisuus pitää yllä muutosmotivaatiota. Ohjaaja etsii yhdessä vangin kanssa keinoja, jolla vanki voi säilyttää esimerkiksi mahdollisen työpaikkansa vankilassa, sekä keinot joilla voidaan tukea vangille tärkeiden asioiden yksilökohtaista edistymistä.

7.3 Rikkeenhyvitysmenettelyn arviointi

Rikkeenhyvitysmenettely annettiin arvioitavaksi niin henkilökunnalle, kuin vangeillekin. Arvioimaan valittiin kaksi haastatteluun osallistunutta vankia, sekä toverikunta. Palautearvioinnin vangin saivat antaa tutkimuksen tekijän kanssa vapaasti ja keskustelumuotoisesti. Palautekeskustelu oli hyvin vilkasta ja asiallista. Vangit selvästi kokivat olevansa erilaisen asian äärellä.

Vankien lisäksi myös henkilökunnalta kysyttiin mielipidettä ja palautetta rikkeen hyvitysmenettelystä. Palautteenantoon valittiin kaksi valvontahenkilöstöön kuuluvaa virkamiestä. Toinen henkilökuntaan kuuluva palautteen antaja edusti esimiestasoa ja toinen kuultu kuului vartijakuntaan. Henkilökunnan kuulemisessa otettiin huomioon tasa-arvoisuus, joten toinen heistä edusti naissukupuolta.

7.4 Henkilökunnan näkemykset rikkeenhyvitysmenettelystä

Henkilökunnan edustajien näkemykset seuraamuksesta olivat pitkälle samansuuntaiset toisiinsa verrattuna. Keskustelussa nousi esille ajatus, että seuraamus toimisi heillä parhaiten, jotka muutenkin pyrkivät sitoutumaan nuhteettomaan tuomion suorittamiseen. Tämän katsottiin olevan motivaation kannalta tärkeä, koska tällöin perusta yleiselle muutokselle on jo valmiina olemassa. Esille nostettiin myös tärkeänä asiana menettelyyn osallistuvan vangin valinta, jossa pitää kiinnittää huomiota niin vangin soveltuvuuteen, sekä huomioida tarvittavat turvallisuusseikat. Myös menettelyn organisointiin halutaan kiinnittää huomiota, jotta asiat ovat selkeitä ja etenevät johdonmukaisesti. Myös resursseihin haluttiin kiinnittää huomiota, jotta menettelyn mahdolliset lisätyövelvoitteet voidaan hoitaa asian mukaisesti. Keskustelussa nousi myös ajatus vartijoiden kanssa tehdystä yhteistyöstä menettelyn piirissä, sekä korostettiin mahdollisen ohjaajan vankituntemuksen tärkeyttä. Keskusteluissa nousi esille myös vankeuslain tulkinta ja rangaistusten oikeudellinen pätevyys.

Henkilökunnan näkemys valvontahenkilöstön osallistumisesta ohjaajan tehtävään katsottiin varovaisen myönteisesti. Valvontahenkilökunnan etuna tehtävään nähtiin vankituntemus osastolla. Ohjaajan koulutukseen henkilökunta halusi myös kiinnitettävän huomiota. Toinen haastatelluista totesikin, että kaikista ei tehtävään ole, vaan siihen pitää valita oikeat henkilöt.

RH-menettelyn ”rankaisuna” käytettäviä elementtejä henkilökunta katsoi myönteisesti. Palkan alennuksen ja ”*kuntoutuskeskusteluun*” osallistamisen ajateltiin olevan toimiva ratkaisu. Tässä yhteydessä kuitenkin korostettiin menettelyn vapaaehtoisuutta, jolloin keskusteluistakin olisi mahdollista saada oikea hyöty. Rankaisuna olevaa ”yhdyskuntapalvelua” pidettiin hyvänä asiana. Toinen totesikin, että se voisi olla paras ja tehokkain tapa, joka tulisi ilkeätekijätapauksissa pitää melkein ehdottomana. Keskustelussa tuli esille menettelyn antama mahdollisuus löytää ”*uusia vaihtoehtoja*”.

Hyötynä vangille henkilökunta näki vangille annettavan vastuunottamisen mahdollisuuden. Koettiin, että vanki saa oikeasti pohtia mikä on ajanut rikkeen tekemiseen vankilassa, ja mitä siitä mahdollisesti seuraa myöhemmässä vaiheessa. Voi ajatella mikä on ”*ongelman ydin*”. Keskustelussa nähtiin vangin vastuunottamisen mahdollisesti kasvavan menettelyn piirissä. Toisen mukaan menettelystä voisi lopulta hyötyä koko rikkeidenkin kuormittava järjestelmä. Esimerkkinä hän kertoo yksinäisyysrangaistusten vaikutuksen eristysosaston kuormitukseen. Keskustelussa henkilökunnan kanssa nousi esille myös vangin itseensä ja tekemiseensä liittyvä ymmärtämisen kasvattaminen, kuinka saada vanki ymmärtämään paremmin oma osuutensa asioiden eteenpäin menemiseksi. Toinen kertoi, kuinka menettelyllä voitaisiin saavuttaa kauaskantoiset vaikutukset, ja jossa menettely voisi toimia prosessin alkuunpanijana ja käynnistäjänä.

Menettelyn vapaaehtoisuuteen molemmilla henkilökunnan edustajilla oli selkeä yhtenäinen näkemys. Vapaaehtoisuuden katsottiin olevan avain tuloksetkaampaan yhteistyöhön. Menettelyn vaikuttavuuden mahdollisuuden molemmat edustajat katsoivat olevan hyvän.

7.5 Vankien ja toverikunnan näkemykset rikkeenhyvitysmenettelystä

Palautekeskustelussa vangit pitivät menettelyä hyvänä ideana ja *"ok juttuna"*. He nostivat siitä esiin uuden mahdollisuuden saannin, sekä menettelyn positiivisen lähtökohdan. Vangin mielestä menettelyssä on mahdollista *"hyvittää"* tekonsa. Yksi vanki kertoo, että hänelle tällainen menettely olisi ollut hyvä vaihtoehto vielä siinä vaiheessa, kun oli parisuhde ja kaikki mahdollista. Keskusteluissa vanki toi myös esille ajatuksen vaikutuksesta rangaistusajansuunnitelman myönteiseen edistämiseen, sekä jo *"rakennettujen"* hyvien asioiden mahdolliseen säilyttämiseen. Menettelyä pidettiin järkevämpänä, kuin että *"rundiin ja asiat pystyy"*. Menettelyn koettiin antavan mahdollisuuden rakentaa vangille tärkeitä asioita. *"jää mahdollisuus korjata tilannetta"*.

Yksi vanki kertoo kuitenkin epäilevänsä menettelyn luotettavuutta siinä mielessä, että vaikka menettelyn tarkoitus nimenomaan on vaikuttaa myönteisesti vangin edistymiseen, voidaan se kaikesta huolimatta kääntää negatiiviseksi asiaksi VATI:ssä. Hän pohtikin heti alussa, että *"en tiedä mikä tähän on haudattu"*. RH-menettelyä pidettiin myös *"aluksi outona vaihtoehtona"*. Keskusteluiden yleissävy oli kuitenkin hyvin kiinnostunut. Vangilla oli selkeästi epäilyjä vankiin kohdistettuja toimia kohtaan.

Ajatukseen vartijan tai rikosseuraamusesimiehen toimimisesta RH- ohjaajana tuli kaksi erilaista näkemystä. Yksi vanki piti vaihtoehtoa hyvänä ja uutena, ja joka toisi valvontahenkilöstön mahdollisesti lähemmäksi vankia ja *"ollaanhan sitä enemmän tekemisissäkin"*. Toinen vanki taas kertoi, että *"pamppu on aika paha"* ja kuinka olisi hieman outoa alkaa jutella asioista syvemmin vartijan tai esimiehen kanssa. Hän kertoi, kuinka osastolla vanki voi joutua epäilyksen alaiseksi täysin syyttäkään *"veljeillessään"* valvontahenkilöstön kanssa. Hän toikin esille näkemyksensä, että pitäisi olla erikseen ohjaaja.

Keskustelussa nousi esille myös menettelyn vaikuttavuus. Molemmat vangit kokivat, että se olisi tehokkain menetelmä ensikertaa vankilassa olevalle, ja myös ensimmäisiä rikkomuksia käsiteltäessä. Toisaalta yksi vanki kertoi, että käyttäytymisen valinta lähtee aina vangista itsestään, joten menettely voisi sopia myös *"paatuneellekin"*. Molemmat vangit olivat sitä mieltä, että oma osallistuminen menettelyyn olisi *"tilannekohtainen"*, tähän vaikuttaa heidän mielestään tuomion pituus, realistiset mahdollisuudet laitossiirtoihin jne. Kysyttäessä mahdollista omaa halukkuutta osallistua rikkeen sattuessa RH-menettelyyn, kertoi toinen vanki, että *"vuosi sitten olisin valinnut tämän"*. Hän kertoi, että silloin oli vielä asiat hyvin ja oli mitä yrittää pitää yllä. Toinen vanki kertoo että, *"hyvin todennäköisesti lähtisin"*.

Keskustelussa käytiin myös läpi menettelyn rankaisu- ja muutostyökaluehdotuksia. Kumpikin vangeista piti esimerkkikeinoja hyvänä vaihtoehtona. Vangit kokivat, että oikein suunnatut vapaaehtoiset keskustelut voisivat toimia hyvin. Myöskin jälkien ”siivottaminen”, eli vangin osallistaminen mahdollisen ilkityön jälkien siivoamiseen pidettiin hyvänä ja tehokkaana keinona. Molemmat vangit pitivät myös erityisen tärkeänä menettelyn vapaaehtoisuutta. Pakko aiheuttaa heidän mielestään heti vastareaktion, ”ohjauksesta nousee karvat pystyyn”, ja joka jarruttaa asioiden hyvää edistymistä.

Toverikunnan kanssa tutkimuksen tekijä kävi myös palautekeskustelun. Jäsenet osallistuivat aktiivisesti ja rakentavasti keskusteluun. Toverikunta piti menettelyä ”kokonaisuudessaan hyvänä”. Toverikunnan näkemykset ovat pitkälle samansuuntaiset yksittäisten vankien kanssa. Mahdollisuuden saamista toverikunta piti tärkeänä. Heillä toistuu sama ”asioiden” säilyttämisen tärkeys kuin aiemminkin tässä tutkimuksessa. He kokevat, että pitää olla ”porkkana”, joka edesauttaa käyttäytymistä ja hyvää vankeuden suorittamista. Keskusteluissa nousi esille jälleen parisuhteen merkitys ja perhesuhteet vangille. Tämä koettiin erityiseksi asiaksi, joka kannattelee vankia vankeuden aikana ja joka vaikuttaa myös vangin käyttäytymiseen.

Toverikunta pitää myös luottamusta erittäin tärkeänä. Rh-ohjaajan tulee osoittaa ehdotonta luottamusta vankien suuntaan. Myös ohjaajan koulutusta toverikunta piti tärkeänä asiana. Vartijan toimimiseen ohjaajana suhtauduttiin toverikunnassa kielteisemmin kuin esimiehen, toisaalta asioista keskustellessaan myös näkemykset vartijan suuntaan lievenivät. Toverikunta korosti myös ohjaajan yhteyttä vankeihin.

Menettelyn rankaisuihin toverikunta suhtautui positiivisesti. Heidän näkemyksen mukaan yksilöidyt ja tarkasti ongelmiin kohdennetut keskustelut olisivat hyviä. Toverikunnan mielestä olisi tärkeää, että vanki voisi säilyttää myös työpaikan, vaikkakin sitten määräaikaisella palkan alennuksella. Myös ilkityön korjaukseen osallistamiseen toverikunta suhtautui hyvin myönteisesti.

Kysyttäessä toverikunnalta menettelyn vaikuttavuudesta vastasivat he näin: ”todennäköisesti”, ”ihan varmasti” ja ”kyllä ainakin nään”. Vaikuttavuus lähtee nimenomaan uudesta mahdollisuudesta. Osallistumisen vapaaehtoisuutta toverikunta piti myös hyvänä asiana. Heidän näkemys oli, että pakotetut keskustelut eivät vie eteenpäin, vaan kaikki lähtee vapaaehtoisuudesta ja omasta tahdosta. Yksi toverikunnan jäsen arvioi menettelyä seuraavasti: ”tähän on koira haudattu positiivisella tavalla”

Toverikunnasta nousi ajatus, että rikkeen sattuessa menettelyyn osallistumista ei kannata tarjota heti rikkeen sattuessa, vaan sen jälkeen, kun enimmät ”höyryt” on pihalla ja vangin

tunnetila tasoittunut. Heidän kokemus on, että rikkomuksen paljastuttua vangin mielentila on aina kiihtynyt, joten interventio siinä tilassa ei johda eteenpäin. Toverikunnasta nousi myös esille, että moni vanki saattaa haluta valita helpomman tien ja lähteä vain ”rundiin” muutamaksi päiväksi.

Keskustelussa toverikunnan jäseniltä kysyttiin myös omaa mahdollista halukkuutta osallistua rikkeen sattuessa RH-menettelyyn. Yksi vastasi ”*kyllä olisin*”, toinen ”*jos sattus, ni miksi ei*” ja kolmas ”riippuu tilanteesta”, eli tilanneriippuvuus nousee myös toverikunnassa esille. Toverikunnasta nousi myös ajatus, että voisiko vankilan avo-osastot olla jotenkin mukana menettelyn piirissä. Heidän näkemys oli, että kaikilla ei ole tarvetta perhetapaamisiin, eikä poistumislupiin, joten he keskustelivat avo-osastosta yhtenä ”*porkkanana*” heille.

7.6 Kokemuksia rikkeenhyvitysmenettelyn mukaisesta toiminnasta

Tämän opinnäytetyöprosessin loppuvaiheessa avautui myös mahdollisuus päästä kokeilemaan menettelyn mukaisia toimintatapoja käytännössä. Eteen tuli tilanne, jossa myönteisen vankeushistorian omaava vanki oli joutumassa haastattelussakin esiin nousseeseen kaiken menettämisen tilaan ja mahdollisen muutosmotivaation katkaisevaan ”hälläväliä” asenteeseen.

Kyseisen vangin vankeusrangaistus oli edennyt myönteisen nousujohteisesti, joka nyt oli vaarassa katketa lopulta pienen ja mitättömän - josta kuitenkin seurasi hälytys ja eristys - kanttiinimyyjän kanssa käydyn sanailun seurauksena. Vanki asui vankilan päihdeettömällä sopimusosastolla, jossa hän suoritti Kalterit taakse -kurssia. Kurssia hän oli ehtinyt suorittaa vain muutaman viikon ajan. Kuin että tapauksessa olisi toimittu vanhan kaavan mukaan, eli osastolta ja kurssilta ulosheitto - joka sekin jo ehdittiin tehdä vain muutaman tunnin aikana - muista ”oheisrangaistuksista” puhumattakaan, päätettiin johdon ja ohjaajien palaverin ja neuvonpidon johdosta ehdottaa tapahtuman osapuolille sovittelumenettelyä. Kyseisen vangin kohdalla arvioinnissa käytettiin ns. kokonaisharkintaa, jossa huomioitiin vankeushistoria, yleinen vankituntemus, ohjaajien näkemykset vangista, sekä muut päätökseen vaikuttavat seikat.

Opinnäytetyön tekijä sai vankilan johtajalta mandaatin alkaa selvittää riidan osapuolten sovittelu-halukkuutta, sekä viemään asiaa nopeutetusti eteenpäin. Vanki oli tässä vaiheessa jo ”lentänyt pihalle” osastoltaan ja kurssiltaan, sekä oli sijoitettuna toiselle osastolle.

Sovittelun mahdollisuutta lähdettiin selvittämään jo tapahtuman aamupäivän aikana. Allekirjoittanut kävi kuulemassa molempia osapuolia alustavasti tapahtuneesta ja tiedusteli mahdollista sovitteluhalukkuutta. Molemmat osapuolet olivat halukkaita selvittämään ja sopimaan asiasta. Sovittelutilaisuus päätettiin järjestää viikon päähän tapahtumasta. Edelleen kokonaisharkintaa käyttäen ja sovitteluhalukkuuden vallitessa, päätettiin vanki johtajan luvalla siirtää takaisin kurssilleen ja omalle osastolleen.

7.7 Sovittelutilaisuus

Sovittelua edelsi kaksi kuulemiskertaa, jossa ensimmäisellä kerralla kuultiin molempia osapuolia tapahtuneesta, sekä tiedusteltiin alustavaa sovitteluhalukkuutta. Toisella kerralla keskusteltiin asiasta lisää ja varmistettiin molempien osapuolten sovittelupäätöksen pitävyyttä. Tässä vaiheessa sovittiin myös itse sovittelutilaisuuden paikka ja ajankohta.

Sovittelutilaisuudessa, joka pidettiin vankilan neuvottelutilassa, molemmat osapuolet pääsivät kertomaan asiasta oman näkökulmansa. Vanki kertoi vankeudestaan, missä asui, mitä opiskeli ja miten oli muuten mennyt ja niin edelleen. Vanki kertoi myös hermojen menettämisen taustoista ja siitä mikä oli hänen puoleltaan kiristänyt pinnaa juuri sinä kyseisenä kanttiininaamuna. Kanttiininhoitaja pääsi vuorostaan kertomaan avoimesti kanttiinin toiminnasta ja sen hoitamiseen liittyvistä haasteista ja ongelmista, sekä tuntemuksistaan kyseisenä selkkaus- ja kausaamuna. Keskustelu käytiin hyvässä ja rakentavassa hengessä. Tilaisuudessa pohdittiin keinoja vankien tilausostojen varmistamiseksi ja mietittiin yleisellä tasolla toiminnan haasteita ja mahdollisuuksia, sekä pohdittiin myös keinoja vastaavanlaisen tapahtuman välttämiseksi.

Tapahtuneen konfliktin osapuolia kuultiin myös jälkepäin. Molemmat osapuolet pitivät sovittelua hyvänä asiana. Vanki kertoi, että hänellä ei ollut jäänyt mitään ”*hampaankoloon*” ja hän näki sovittelun myönteisenä toimintatapana. Kanttiininhoitaja näki sovittelun ”*positiivisena*” asiana ja kertoi poistuneensa sovittelutilaisuudesta ”*hyvällä mielellä*”. Hän näki hyvänä asiana sen, että oli päässyt kertomaan kanttiinin toimintatavoista ja muusta tarpeellisesta vangille itselleen.

7.7.1 Huomioita sovittelutilaisuudesta

Sovittelutilaisuuden päätyttyä molemmat osapuolet olivat saaneet kertoa vapaasti ja avoimesti asioista. Vanki oli osoittanut myös vastuunottoa käymällä asioita läpi toisen osapuolen kanssa. Ilmapiiiri oli alun jännityksen jälkeen hyvä ja vapautunutkin. Sovittelutilaisuus päättyi sovintoon, jossa vanki pahoitteli epäasiallista käytöstään ja kanttiininhoitaja toivotti vangin jälleen tervetulleeksi ostoksille. Molemmat saivat äänensä kuuluviin. Tilaisuuden jälkeen oli tunne, että näiden kahden henkilön välillä tuskin tulee koskaan olemaan riitaa kanttiiniasioissa, jos muutenkaan. Ihmisten ja asioiden kohtaaminen poistaa raja-aitoja, auttaa ymmärtämään toisen osapuolen tilannetta. Tässäkin tapauksessa selvitetiin pinnan kiristymisen taustoja, sekä kanttiininhoitoon liittyviä erityiskysymyksiä. Molemmat saivat tietoa. Asioista sopiminen vapauttaa myös energiaa. Asioita ei tarvitse hautoa mielessään, seuraava kohtaaminen voi olla vapautunut, osastoilla voidaan kohdata reilusti ja asioita hoitaa hyvässä hengessä. Sovitteluun päätyminen ja erilaisen ratkaisun hakeminen tässä yksilökohtaisessa tapauksessa koettiin laajasti oikeaksi. Valvontasektorilla toimintatapa aiheutti ihmetystä ja hämmennystä, olihan tapauksessa toimittu toisin, kuin odotettavissa olevien vanhojen tapojen mukaisesti.

Vanki kävi läpi myös normaalit kurinpidon rutiinit, saaden lopulta tuomioksi huomautuksen. Sovittelun etenemisestä tehtiin kirjaukset vangin VATI:in. Sovittelun tavoitteena oli vastuuttaa vankia, sekä tukea häntä hyvin jatkuneessa tuomion suorittamisessa. Uskon, että tällä menettelyllä pääsimme paremmin lähemmäksi tavoitetta, kuin pitäytymällä vanhoissa ”tu-
tuiksi tulleissa” käytännöissä. Vanki sai tässä tapauksessa uuden mahdollisuuden.

8 Ammatillinen pohdinta

Oman ammatillisuuden kehittymisen kannalta opinnäytetyön kohteena oleva kehittämisprojekti oli hyvin opettavainen ja ammatillisesti kasvattava. Projektin aikana pääsin näkemään vankeuden sisällä tapahtuviin erilaisiin vankeja koskettaviin asioihin ja ilmiöihin. Opinnäytetyöprojekti auttoi syventämään käsitystä vankien tärkeistä asioista ja kuinka mitkäkin asiat vaikuttavat vankina olemiseen ja vankeudesta selviytymiseen. Oma käsitys katumisen vaikutamisesta muutokseen sai vahvan ja konkreettisen tuen päästessäni kokeilemaan sovittelu-
toimintaa käytännössä. Projektin aikana oma käsitys vankeihin liittyvissä asioissa - jotka kuntoutumiseenkin vaikuttavat - selkiytyi huomattavasti. Ammatillisesti on aina hyvin avartavaa, mutta myös haasteellista saavuttaa avoin vuorovaikutussuhde vangin kanssa. Vuorovaikutussuhteen syntyminen onnistuminen ei mietityttänyt etukäteen, siinä luotin olemassa olevaan taitooni saavuttaa keskustelukumppanin luottamus ja avoin ilmapiiri. Positiivista oli se, kuinka suurella mielenkiinnolla vangit suhtautuivat rikkeen hyvitysmenettelyn pohdintaan ja arviointiin. Myöskin vankien hyvin avoimet kertomukset rikkomusten syistä opettivat paljon. Tutkimuksen aikana onnistuinkin mielestäni pääsemään hyvään vuorovaikutuskontaktiin erilaisten vankien kanssa. Koin vahvasti päässeeni haastatteluissa lähelle vangin ”takana” olevan ihmisen kanssa, eikä haastattelutilanteessa noussut esille vastausten valikoitua käyttämistä, vaan aitoa pohdintaa kysymyksiin liittyen.

Opinnäytetyö toteutettiin Sukevan vankilassa, joka on maineeltaan kovemman luokan laitos ja jossa tapahtuu suhteellisen paljon järjestysrikkomuksia. Tämä seikka vaikuttaa myös haastatteluiden tuloksiin siten, että niitä ei voi yleistää kaikkiin vankiloihin, eikä koko vankipopulaatioon. Vankiloissa, joissa tapahtuu vähän rikkomuksia, voidaan olettaa yksinäisyysrangaistuksillakin olevan erilaisempi merkitys, kuin tässä tutkimuksessa. Sen minkä voisi yleistää koskemaan laajempaa joukkoa, on kurinpitorangeistusten yksilökohtaisempi huomioiminen, sitä lisäämällä voitaneen saada täsmällisempi, turhat ja väärät haitat vähentävä, mutta silti tehokas kuritus.

Tutkimuksen tekijänä minulla vahvistui laajentunut käsitys siitä, kuinka vankilassa ollessaan ihminen on monien paineiden alaisena. Vankilassa olevat ihmiset joutuvat painimaan hyvin monien ongelmien ja odotusten kanssa. Vangilta, jolla voi olla esimerkiksi hyvin pitkä ja vaikea päihdehistoria, odotetaan yhtäkkiä raitistumista. Vangilta, jolla voi olla vaikeita psyykkisiä sairauksia ja ongelmia, odotetaan pärjäämistä hyvin suljetussa yhteisössä, sekä vangilta,

joka kokee heikkoutta kaiken tämän keskellä, pakotetaan hänet olemaan vahva ja piilottaamaan heikkoutensa. Voimmeko siis odottaa rikkeetöntä vankeuden suorittamista? Tutkimus antoi selkeitä viitteitä siitä, että ainakin voimme ottaa tämän huomioon rikkomusseuraamuksissa, joita kehittämällä voidaan tukea ja antaa mahdollisuuksia tuomion suorittamisen aikana.

Tutkimuksessa huomionarvoinen seikka on siinä, miten yksinäisyysrangaistus näyttäytyy vangin silmin ja kuinka sen ajatellaan vaikuttavan henkilökunnan silmin nähtynä. Tutkimuksen valossa henkilökunta, joka vie tai määrää vangin syystä tai toisesta eristysosastolle, tekevät he itseasiassa siinä palveluksen vangille. Henkilökunnan silmin eristykselle vieminen voi vaikuttaa rankaisemiselta ja voidaan ajatella vangin saavan siinä ansionsa mukaan, mutta tosiasiasa kokemus on tutkimuksen mukaan vangin näkökulmasta usein päinvastainen. Suuri osa vangeista on oppinut ”lusimaan”, joten muutama vuorokausi yksinäisyydessä ei tuota heille ongelmia, vaan pikemminkin tuo helpotusta.

Haastattelussa nousi esille myös vangin inhimilliset tekijät, kuten esimerkiksi sosiaalisten tilanteiden pelko, joka ajaa vangin käyttäytymään vasten järjestyssääntöjä ja lakia - tämä seikka tuli minulle tutkimuksen tekijänä hieman yllättäen, tai tätä ei ole tullut vain ajateltua - vanki joutuu punnitsemaan vankiyhteisössä olon helpottamisen ja oman ahdistuksen välillä. Kummatkin ovat läsnä samassa hetkessä. Helpottaakko osastolla oloa saaduilla huumeilla, vai olla ahdistunut ja peloissaan, vai jäädä huumeista kiinni ja olla sittenkin ahdistunut ja peloisaa. Tosiasia, joka tulee esille monien haastateltavien puheissa, on, että vanki ei mieti kiinnijäämisriskiä kyseisessä tilanteessa. Vangit toimivat vankilassa yhteisön ”sääntöjen” mukaan, joka pakottaa vangit toimimaan vankilassa tietyin ehdoin, kuten Laine (2014: 367) toteaa. Suurelle osalle vankeja on tärkeää ja kunnia-asia voida kärsiä rangaistus ”normikongilla”, joten osa vangeista on valmis sinne sopeutuakseen käyttämään myös laittomia keinoja. Mainetta ei haluta helpolla menettää.

Opinnäytetyön aikana vahvistui myös oma käsitys asioiden kehittämisen tarpeellisuudesta ja siitä, että olin valinnut juuri oikean kehittämiskohteen opinnäytetyötä varten.

8.1 Tutkimuksen eettisyyden ja luotettavuuden pohdintaa

Opinnäytetyön luotettavuuteen täytyi kiinnittää huomiota jokaisessa työn etenemisvaiheessa. Tärkeimmäksi tekijäksi nousi kysymys omasta roolista niin tutkijana, haastattelijana, kuin kehittäjänäkin. Luotettavuuden pohdinta on hyvin tärkeää tilanteessa, jossa tekijällä on olemassa jo käsitys ja visio tutkimuksen kohteena olevasta asiasta. Haastattelutilanteessa oli erityisen tärkeää kiinnittää huomiota siihen, että haastattelutilanteessa haastateltava ei tule johdatelluksi vastauksiin. Myös objektisuus täytyi pitää mielessä, eikä antaa mahdollisen oman käsityksen vaikuttaa työn tekemiseen. Tämä on hyvin tärkeä asia työn luotettavuuden

kannalta. Koin onnistuneeni säilyttämään otteen luotettavana ja objektiivisena, vaikka haastattelussa nousi samoja asioita esille, kuin ennakkoon saatoin tutkijana odottaakin.

Eettisyyden kannalta tärkeimmäksi asiaksi nousi haastateltavien vankien anonymiteetin varmistaminen. Tunnistettavuuden suojaaminen oli yksi tärkeimmistä seikoista tutkimuksen edessä, joten sen varmistaminen oli tärkeää pohtia jokaisessa työn vaiheessa. Varsinainen haastateltavien etsiminen kehittämisprojektiin alkoi lupien saannin jälkeen. Opinnäytetyön alkusuunnittelussa käytiin keskusteluita myös vankilan johdon kanssa. Tutkimusta varten haettiin rikosseuraamuslaitokselta tutkimuslupa, sekä lupa vankien haastattelemiselle. Haastatteluun osallistuville vangeille kerrottiin kehittämisprojektin perustiedot ja kuinka heiltä saata tietoa tullaan projektissa käyttämään, sekä mitkä oikeudet heillä on haastattelun aikana. Haastateltaville kerrottiin myös aineiston käsittelyyn liittyvistä säädöksistä. Eettisyyden kannalta on tärkeää saattaa kaikki tarvittavat asiat, sekä lupatiedot haastateltavan tietoon.

Haastatteluja varten pyydettiin jokaiselta vangilta erikseen kirjallinen lupa. Lupa-asioihin moni haastateltu suhtautui välinpitämättömästi ymmärtäen kuitenkin muutoseikkojen tärkeyden. Haastatteluun osallistuville vangeille selvitettiin myös heidän asemansa anonymieinä vastaajina ja että heidän antamansa tieto, eikä henkilöllisyys tule missään vaiheessa kenenkään muun, kuin tekijän itsensä tietoon. Näin ollen haastatteluun osallistuneet vangit eivät olleet tietoisia muista osallistuneista vangeista. Tällä vältettiin myös vankien keskinäinen vaikuttaminen toisiinsa. Vankilan toverikunnalta pyydettiin myös tarvittavat luvat kirjallisena. Toverikunnan luvan allekirjoitti yhdistyksen puheenjohtaja. Toverikunnan osalta anonymiteetti säilytettiin tutkijan osalta, mutta yhdistyksen ollessa avoin, voivat muut samaan aikaan vankeudessa olevat halutessaan selvittää yhdistyksessä mukana olijat. Mielestäni onnistuin säilyttämään hyvin niin eettiset, kuin luotettavuudenkin periaatteet koko prosessin ajan.

8.2 Tutkimuksen hyödyllisyys ja kehittämisehdotukset

Opinnäytetyön aiheena oleva kurinpidon kehittäminen sai osakseen mielenkiintoa myös laajemmin. Työn tekijää pyydettiin esittelemään uutta mahdollista seuraamusmallia rikosseuraamuslaitoksella käynnissä olevalle lähityöhankkeelle. Lähityöhankkeen tarkoitus on kehittää vankilassa tapahtuvaa, vankeihin suuntautuvaa lähityötä. Lähityössä kiinnitetään huomiota vuorovaikutteisuuteen ja kuntouttavaan työotteeseen. Seuraamusmallin esittely tapahtui videoitse Sukevan vankilasta. Seuraamusmalli sai osakseen mielenkiintoa ja asiasta käytiin hyvää keskustelua. Toimintojen kehittämisen katson hyödyttävän myös rikosseuraamusorganisaatioita itseäänkin. Kehittyminen ja myönteinen vire vaikuttavat henkilöstön jaksamiseen ja työhyvinvointiin. On tärkeää - mahdollisesta vastarinnasta - huolimatta, pyrkiä tuomaan työyhteisöön ja organisaatioon uusia näkökulmia ja perinteisestä poikkeavia ajatustapoja. Tämän opinnäytetyön tarkoitus on herättää keskustelua ja pohdintaa, ei niinkään antaa valmiita vastauksia.

Käytännön kehittämisehdotus rikkeen hyvitysmenettelyn jatkokehittämiseksi olisi, että menettely voitaisiin antaa pohdittavaksi ja arvioitavaksi rikosseuraamuslaitoksen kurinpidoista vastaavalle työryhmälle tai muulle päättävälle taholle. Tässä vaiheessa on tärkeää pohtia menettelyn laillisuutta, sekä toimintaedellytyksiä vankilassa. Tutkimus antaa vahvoja viitteitä siitä, että uudella menettelyllä voisi olla edellytyksiä myös käytännön testaamiseen. Tämä tarkoittaisi mahdollisen pilottihankkeen toteuttamista tarkoitukseen sopivassa vankilassa. Rikosseuraamusten kentässä on selkeästi tilaa katsoa asioita uusista näkökulmista.

Lähteet

Anttila, Inkeri & Heinonen, Olavi. Rikos ja seuraamus: rikosoikeuden perusteet. Helsinki. Tammi. 1974.

Anttilan, Inkeri ja Törnudd, Patrik. Kriminologia ja kriminaalipolitiikka. WSOY. 1983.

Foucault, Michael: Tarkkailla ja rangaista. Otava. 2000.

Heikkinen, Hannu L.T. & Rovio, Esa & Syrjälä, Leena(toim.) Toiminnasta tietoon - toiminta-tutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Kansanvalistusseura. Helsinki. 2010.

Joukamaa, Matti ja työryhmä. Rikosseuraamusasiakkaiden terveys, työkyky ja hoidontarve. Rikosseuraamusalan julkaisuja 1/2010.

Kärkkäinen, Raimo & Flytström, Tommi. Selvitys vankiloiden ilmoituksista, kurinpitotilastoista-, seuraamuksista ja muutoksenhauista vuodelta 2009. Opinnäytetyö. 2012.

Laine, Matti. Kriminologia ja rankaisun sosiologia. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus, Acta Poenologica. 1/2014.

Lahtinen, Rauno & Salminen, Anu. Kakola - vankilan tarina. Kustannusosakeyhtiö Sammakko. Turku. 2014.

Lappi-Seppälä, Tapio. Rikosten seuraamukset. Helsinki: WSOY. 2000.

Moilanen, Jukka. Vankilan kurinpitotilasto, kurinpitoprosessin eteneminen ja muutoksen haku. Pro gradu. Joensuu. 2012.

Rikosseuraamuslaitoksen kurinpitotilasto 2015. Kurinpitotilasto/seuraamukset 1.1.2015-31.12.2015

Tapani, J. & Tolvanen, M. Rikosvastuu ja sen toteuttaminen. Joensuu: Joensuun yliopisto. 2004.

Tapani, J. & Tolvanen, M. Rikosoikeuden yleinen osa - Vastuuoppi. Helsinki: Talentum media. 2008.

Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisuja. Cesare Beccaria: Rikoksesta ja rangaistuksesta. 8/1998.

Vilkkö-Riihelä, Anneli ja Laine, Vesa. Mielen maailma, Kehityspsykologia, Sanoma Pro Oy. 2013.

Verkkajulkaisut

Flink, Anne. 2013. Rakennamme sovintoa - opas rikosten ja riitojen sovitteluun. Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110568/THL_OPA2013_023_verkko.pdf?sequence=1 (Viitattu 12.5.2016)

Hallintolaki <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030434> (Viitattu 16.5.2016)

Hyvinvointivaltion kriminaalipolitiikka - kriminaalipoliittinen toimintaohjelma vuosille 2007-2011.

http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1198084655483/Files/Hyvinvointi_valtion_kriminaalipolitiikka_P.pdf (Viitattu 20.3.2016)

livari, Juhani. 2010/5. Oikeutta oikeuden varjossa. Rikossovittelulain täytäntöönpanon arviointitutkimus. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80120/35c0e944-54ee-45b2-9c51-9e3f732ecd88.pdf?sequence=1> (Viitattu 10.5.2016)

Mielenterveyden keskusliitto ry 2012, yksinäisyys. <http://mtkl.fi/tietoa-mielenterveydesta/aikuisille/yksinaisyys/> (Viitattu 1.3.2016)

Rikosseuraamuslaitoksen strategia (A) 2011-2020
http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/risenasiakirjoja/6A3hglF5q/Risen_strategia_2011-2020.pdf (Viitattu 25.5.2016)

Rikosseuraamuslaitos (B) 2015.
<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset/vankeus.html> (Viitattu 23.5.2016)

Rikosseuraamuslaitos (C)
http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikat_jayhteystiedot/vankilat/sukevanvankila.html (Viitattu 20.3.2016)

Rikosseuraamuslaitos (D) Rikosseuraamuslaitoksen ohje 3/004/2014. Kurinpitorangaistuksen määrääminen.
http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset/saannokset/maaraykset_jaohjeet/kurinpitorangaistuksenmaaraaminen30042014.html (Viitattu 21.3.2016)

Rehnbäck, Irene. 2013. Aikuisten yksinäisyys kokemukset mielenterveyden edistämisen haasteena. Diakonia-ammattikorkeakoulu Oulu. Opinnäytetyö.
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/59924/Rehnback%20Irene_2013.pdf?sequence=1 (Viitattu 1.3.2016)

Terve.fi <http://www.terve.fi/hyvinvointi/79349-9-yllattavaa-faktaa-yksinaisyudesta> (Viitattu 26.5.2016)

Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin tutkimuslaitos 2015 <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi> (Viitattu 25.5.2016)

Vankeuslaki <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050767> (Viitattu 20.4.2016)

Kuviot

Kuvio 1: Rikkeenhyvitysmenettely seuraamuspolkuna	52
---	----

Taulukot

Taulukko 1: Haastateltujen vankien taustatiedot.....	33
--	----

Liitteet

Liite 1: Haastattelusuostumus	68
Liite 2: Toverikunnan suostumus.....	69
Liite 3: Haastattelulomake yksinäisyysrangaistuksesta.	70

Liite 1: Haastattelusuostumus

Opiskelen rikosseuraamusalaa Laurean ammattikorkeakoulussa. Lopputyöni käsittelee vankilan kurinpitoa ja kurinpidon kehittämistä. Lopputyöhön haastatellaan kymmentä vankeustuomion saanutta rikoksenteelijää. Projektin tavoitteena on tutkia kurinpidon vaikuttavuutta sekä kehittää kurinpidon seuraamuksia.

Opiskelijana sitoudun noudattamaan voimassaolevaa vaitiolovelvollisuutta, sekä tutkimusmateriaalin käyttöön ja säilyttämiseen liittyviä ohjeita ja määräyksiä.

Haastattelut tallennetaan nauhalle. Haastateltavien anonymiteetti säilytetään koko prosessin ajan. Haastattelumateriaali tuhoetaan määräysten mukaisesti.

Haastattelulupa

Suostun osallistumaan haastatteluun

Aika ja paikka

Allekirjoitus

Nimenselvennys

Liite 2: Toverikunnan suostumus

Opiskelen rikosseuraamusalaa Laurean ammattikorkeakoulussa. Lopputyöni käsittelee vankilan kurinpitoa ja kurinpidon kehittämistä. Projektin tavoitteena on tutkia kurinpidon vaikutta-
vuutta sekä kehittää kurinpidon seuraamuksia.

Lopputyöhön liittyy toverikunnan näkemysten kartoittaminen vankilan kurinpidosta ja yksinäi-
syysrangaistuksista. Toverikunta pohtii ja tuottaa itsenäisesti kirjallisen lausunnon näkemyk-
sistään. Toverikunnan lausuntoa käytetään yhtenä lopputyön tietolähteenä. Toverikunnalle
luovutettua kysymysmateriaalia käsitellään vain toverikunnan hallituksen kokouksissa.

Opiskelijana sitoudun noudattamaan voimassaolevaa vaitiolovelvollisuutta, sekä tutkimusma-
teriaalın käyttöön ja säilyttämiseen liittyviä ohjeita ja määräyksiä.

Toverikunnan jäsenten anonymiteetti säilytetään koko prosessin ajan.

Lausuntolupa

Suostumus lausunnon antamiseen

Aika ja paikka

Allekirjoitus

Nimenselvennys

Liite 3: Haastattelulomake yksinäisyysrangaistuksesta.

1. Minkälaisia kokemuksia sinulla on vankilan kurinpitojärjestelmästä?
2. Minkälaisia ajatuksia saadut tuomiot herättävät?
3. Miksi vangit tekevät järjestyksellisiä rikkomuksia?
4. Miten rikkomukset vaikuttavat vankeusrangaistuksen suorittamiseen ja tulevaisuuteen?
5. Miten yksinäisyys vaikuttaa sinuun?
6. Mitkä ovat yksinäisyysrangaistuksen a) hyödyt, b) haitat?
7. Onko yksinäisyysrangaistuksella mielestäsi ennaltaehkäisevää vaikutusta tuleviin kurinpitovankirangaistuksiin?
8. Mitä VATI-merkintä merkitsee sinulle?
9. Olisiko mielestäsi yksinäisyysrangaistukselle vaihtoehtoa? Mikä se voisi olla?
10. Miten kehittäisit koko kurinpitojärjestelmää?

KIITOS!